

TC.

**YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

SÜLEYMAN BURAK GÜNDOĞDU

İŞ YARGILAMASINDA TASARRUF İLKESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. MURAT ATALI

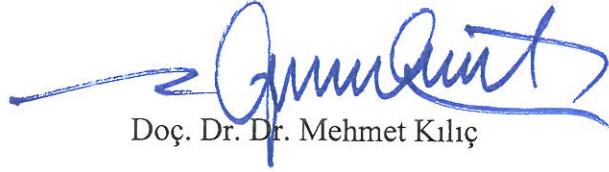
ARALIK 2014

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Erdal Tanas Karagöl

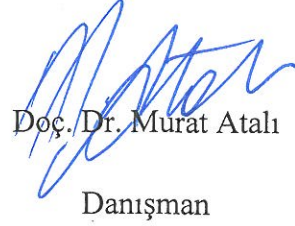
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Doç. Dr. Dr. Mehmet Kılıç

Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

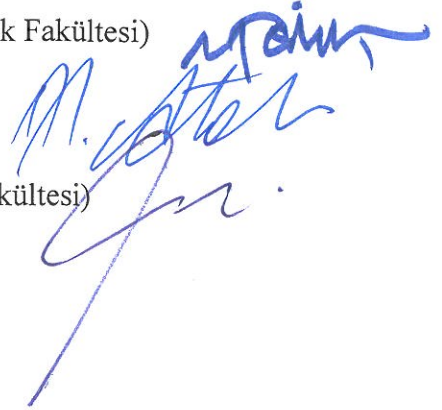
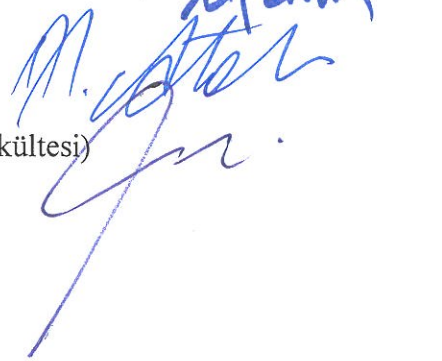
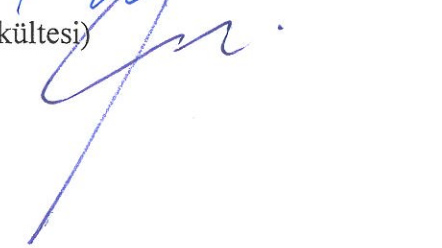

Doç. Dr. Murat Atalı
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. M. Fatih Uşan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Doç. Dr. Murat Atalı (Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ermenek (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

İNTİHAL

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı : Süleyman Burak Gündoğdu

İmza :

ÖZET

İŞ YARGILAMASINDA TASARRUF İLKESİ

GÜNDOĞDU, Süleyman Burak

Yüksek Lisans, Özel Hukuk Anabilim Dalı

Tez Danışmanı, Doç. Dr. Murat Atalı

Aralık 2014, 105 Sayfa

Bu çalışma tarafların dava konusunu belirleme ve yargılamanın kapsamı üzerinde kontrol sahibi olmasını ifade eden tasarruf ilkesinin kapsamı ve bu ilkenin iş yargılamasında uygulama alanını incelemeyi amaçlamaktadır. İlk olarak iş yargılamasının tarafları, iş mahkemeleri ve bu mahkemelerde uygulanan yargılama usulü incelenmiş ve iş yargılamasına hâkim olan temel ilkelere tasarruf ilkesi kapsamında değinilmiştir. İlerleyen bölümlerde, tasarruf ilkesinin yargılamanın başlaması, sürdürülmesi, dava konusu üzerinde tasarruf imkânına sahip olunması ve yargılamanın sona erdirilmesine olan etkileri ele alınmıştır. Bu çerçevede dava konusunun devri, davanın konusuz kalması, yargılamanın taraflarca takip edilmemesi, davanın geri alınması, sulh, kabul ve feragat konularının iş yargılamasında uygulama alanına değinilmiş ve son olarak bu kurumların farklı dava türleri ve özellikle tasarruf ilkesinin sınırlı uygulama alanı olarak hizmet tespit davaları üzerindeki yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasarruf ilkesi, iş yargılaması, kabul, dava konusunun devri

ABSTRACT

THE PRINCIPLE OF DISPOSITION IN LABOUR JUDGEMENT

GÜNDOĞDU, Süleyman Burak

LLM, Department of Private Law

Supervisor, Associate Professor Dr. Murat Atalı

December 2014, 105 Pages

This study aims to clarify the scope of The Principle of Disposition and its application field at labour judgment. Firstly, the parties, labour courts, the proceedings applied in these labour courts and the fundamental principles of a labour judgment relating with the Principle of Disposition are examined within the study. Throughout the next chapters, initiation and prosecution of a labour trial, the parties' power of disposition and conclusion of the case are tried to be discussed in the framework of the Principle of Disposition. The alienation of the subject, devoid of essence, lawsuit withdrawal, compromise, acceptance and renounce are tried to be examined in the context of a labour judgement. Finally, the impacts of the Principle of Disposition on the service detection actions are tried to be enlightened by using all these tools.

Keywords: The Principle of Disposition, labour judgment, acceptance, The alienation of the subject

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK İŞ YARGILAMASINDA TARAFLAR YARGI ÖRGÜTÜ YARGILAMA USULÜ VE YARGILAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER

I. GİRİŞ	1
II. GENEL OLARAK	2
III. İŞ YARGILAMASININ TARAFLARI.....	3
A. İşçi	3
B. İşveren	4
C. İşveren Vekili	4
D. Alt İşveren	5
E. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun Özel Durumu	6
IV. İŞ MAHKEMELERİ.....	7
A. İş Mahkemeleri Teşkilatı	7
1. Ayrı Bir İş Mahkemesi Bulunan Yerler	8
2. Ayrı Bir İş Mahkemesi Bulunmayan Yerler.....	10
B. İş Mahkemelerinin Görevi ve Yetkisi	11
1. İş Mahkemelerinin Görevi.....	11
2. İş Mahkemelerinin Yetkisi	13
V. İŞ YARGILAMASI USULÜ	15
A. İlk Derece Yargılaması	15
1. Dava Açılması ve Dilekçelerin Verilmesi	16
2. Delillerin İkamesi	17
3. İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı.....	18
4. Ön İnceleme ve Tahkikat.....	18

5. Hüküm	19
6. Uygulanacak Hükümler	19
B. Kanun Yolları	20
VI. İŞ YARGILAMASINA HÂKİM OLAN İLKELER	21
A. Tasarruf İlkesi	21
1. Davanın Açılmasında Tasarruf İlkesi	22
2. Dava Konusu Üzerinde Tasarruf İlkesi	24
3. Davanın Yürütülmesi ve Sona Erdirilmesinde Tasarruf İlkesi	25
4. Tasarruf İlkesinin İstisnaları	25
B. Taraflarca Getirilme İlkesi	27
C. Taleple Bağlılık İlkesi	30
D. Kendiliğinden Araştırma İlkesi	32

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TASARRUF İLKESİNİN KAPSAMI

I. DAVA KONUSUNUN DEVRİ	35
II. DAVANIN KONUSUZ KALMASI	37
III. YARGILAMANIN TARAFLARCA TAKİP EDİLMEMESİ	40
IV. DAVANIN GERİ ALINMASI	42
V. SULH	45
A. Genel Olarak	45
B. Konusu	46
C. Şekli ve Zamanı	47
D. Hukuki Niteliği	50
E. Unsurları	51
F. Hükümleri	52
G. Yargılama Giderleri	55
VI. DAVAYI KABUL	55
A. Genel Olarak	55
B. Konusu	56
C. Şekli ve Zamanı	57
D. Hukuki Niteliği	58

E. Unsurları.....	59
F. Hükümleri.....	61
G. Yargılama Giderleri.....	62
VII. DAVADAN FERAGAT	63
A. Genel Olarak.....	63
B. Konusu.....	63
C. Şekli ve Zamanı.....	64
D. Hukuki Niteliği.....	66
E. Unsurları.....	68
F. Hükümleri.....	69
G. Yargılama Giderleri.....	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞ YARGILAMASINDA TASARRUF İLKESİNİN SINIRLI UYGULANMASI

I. HİZMET TESPİT DAVASI.....	73
A. Genel olarak.....	73
B. Tarafları	75
C. Konusu.....	77
D. Süre.....	78
E. Deliller.....	81
F. Görülmesi	84
G. Sonuçları.....	86
II. İŞ YARGILAMASINDA TASARRUF İLKESİNİN SINIRLI UYGULANMASINA BAĞLI SONUÇLAR	87
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA	99

KISALTMALAR

Aufl.	: Auflage (Baskı)
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
B.	: Baskı
Batider.	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
GÜHFD.	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HarçK.	: Harçlar Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK.	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSYK.	: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUMK.	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İşMK.	: İş Mahkemeleri Kanunu
K.	: Karar
md.	: Madde
No.	: Numara
RG.	: Resmi Gazete

s. : Sayfa

S. : Sayı

T. : Tarih

TBB. : Türkiye Barolar Birliği

Yar. : Yargıtay

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK İŞ YARGILAMASINDA TARAFLAR YARGI ÖRGÜTÜ YARGILAMA USULÜ VE YARGILAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER

I. GİRİŞ

Yargılama hukukunda yıllar boyunca süren uygulamalar sonucunda varılan temel birtakım kurallara medeni yargılama hukukuna hâkim olan ilkeler adı verilmektedir¹.

İlkeler bir medeni yargılama kanununun ve ilgili düzenlemelerin teknik donanımını şekillendirmektedirler. Bu bağlamda hukuk yargılama sistemimiz de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yargılamaya egemen olan ilkeler başlığı altında birtakım ilkelere yer vermiştir². Bunlar tasarruf ilkesi, taraflarca getirilme ilkesi, taleple bağlılık ilkesi, hukuki dinlenilme hakkı, aleniyet ilkesi, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü, usul ekonomisi ilkesi, hâkimin davayı aydınlatma ödevi, yargılamanın sevk ve idaresi, hukukun uygulanmasıdır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinde düzenleme altına alınan tasarruf ilkesinin iş yargılamasındaki uygulama alanı çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Bu ilke ilk olarak yargılamanın başlatılmasının sadece tarafların elinde olduğunu ifade eder. Bunun yanında taraflar dilekçeleri ile yargılamanın konusunu belirler, kabul, feragat, davanın geri alınması, sulh gibi kurumlar vasıtasıyla yargılama üzerinde tasarrufta bulunabilirler³. Yine dava konusunun devri, yargılamanın taraflarca takip edilmemesi ve davanın konusuz kalması gibi hususlar da tasarruf ilkesi kapsamında ele alınır.

İlkenin iş yargılaması bakımından uygulanması özellik ve önem arz etmektedir. Bu bağlamda tezimiz iş yargılaması bakımından belirli ayrımlara gitmek suretiyle ilkenin ve bağlantılı hukuksal kurumların sınırlı uygulama alanının tespitini konu edinmekte olup

¹ **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, B. 14, Ankara 2013, s. 353.

² **Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder, Medeni Usul Hukuku, B. 23, Ankara 2012, s. 341.

³ **Rechberger**, Walter. H/**Simotta**, Daphne-Ariane, Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts, Erkenntnisverfahren, Aufl. 7, Wien 2009, s. 203.

çalışmamızın ilk bölümünde; genel olarak iş yargılamasında taraflar, yargı örgütü, yargılama usulü ve iş yargılamasına hâkim olan ilkeler, ikinci bölümünde; genel olarak tasarruf ilkesinin kapsamı ve bağlantılı kurumlar, son bölümünde ise; iş yargılamasında tasarruf ilkesinin sınırlı uygulanma alanı incelenecektir.

II. GENEL OLARAK

İş Mahkemeleri Kanununun 1. maddesiyle; İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerle (aynı kanunda istisna edilen işlerde çalışanlar hariç) işveren veya işveren vekilleri arasında iş sözleşmesinden veya İş Kanunu'na dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi ile görevli olarak lüzum görülen yerlerde iş mahkemeleri kurulacağı düzenlenmiş olup, iş mahkemelerinin yaptıkları işlerin, konu ve taraf bakımından sınırları çizilmiştir⁴.

İş mahkemeleri, iş davalarına bakmak üzere kurulan özel mahkemeler olup bu mahkemeler vasıtasıyla davaların; uzmanlık, çabukluk, basitlik ve ucuzluk ilkeleri çerçevesinde görülmesi amaçlanmıştır⁵.

2011 yılında yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu iş mahkemelerinde uygulanan yargılama usulünü değiştirmiştir. Zira bu kanun ile getirilen yeniliklerin başında yargılama usullerinin yeniden düzenlenmesi gelmektedir. Kanun seri ve sözlü yargılama usullerini kaldırmak suretiyle, yalnızca yazılı ve basit yargılama usullerine yer vermiştir. Bu durum iş yargılamasındaki bazı dava türleri bakımından da ayrıca özellik arz etmektedir. Örneğin; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde işe iade davasında İş Kanunu'nun 20. maddesi hükmünce seri yargılama usulü uygulanmakta iken işçilik alacaklarına konu davalarda İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesi çerçevesinde sözlü yargılama usulünce davalar görülmekteydi. Bu nedenle iki davanın birlikte görülmesi mümkün olamamakta ve davaların ayrılmasına karar verilmekteydi.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğü ile birlikte, Kanunun 316. maddesinin g bendi hükmünce; diğer kanunlarda yazılı yargılama usulü dışında yer alan diğer usullerin

⁴ **Özcan**, Durmuş, Uygulamalı İş Davaları, Ankara 2013, s. 52.

⁵ **Kuru**, Baki, "İş Mahkemeleri", TBB'nin Düzenlediği I. Türk Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğ, Ankara, 1971, s. 430 (İş Mahkemeleri) ; **Şahlanan**, Fevzi, İş Yargılaması, İstanbul 1977, s. 377; **Çenberci**, Mustafa, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1969, s. 78 (Mahkemeler).

yerine basit yargılama usulü uygulanacaktır. Bu nedenle iş davaları bakımından İş Mahkemeleri Kanununca öngörülen yargılama usulü Hukuk Muhakemeleri Kanununa uygun düştüğü ölçüde uygulanacak ve artık davaların tamamı basit yargılama usulüne göre görülecektir.

III. İŞ YARGILAMASININ TARAFLARI

A. İşçi

4857 sayılı İş Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasında işçi; bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişi olarak tanımlanmaktadır. Kanunun 8. maddesinin 1. fıkrasında ise iş sözleşmesine yer verilmektedir. Söz konusu düzenlemede; iş sözleşmesi, bir tarafın bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşme olarak ifade edilmektedir. Bu tanımlardan hareketle yapılacak değerlendirme neticesinde işçi kavramına ilişkin bazı unsurların varlığına ulaşmak mümkündür;

Bu unsurlardan ilki geçerli bir iş ilişkisi çerçevesinde herhangi bir işin yapılmasıdır. Bu bağlamda iş, kişinin ekonomik bakımdan değerlendirilebilen her türlü çalışmasını ifade etmekte olup işin bedensel ya da zihinsel bir faaliyet olması, değerlendirme noktasında önem taşımamaktadır⁶.

İkinci unsur işçinin gerçek kişi olmasıdır. Zira işçi, işverenin emir ve talimatları doğrultusunda iş görmeyi şahsen üstlenen kişi olduğundan, işçiye düşen edimlerin mahiyeti gereği yalnızca gerçek kişiler bu sıfatı kazanabilecektir⁷.

Kişilerin çalışma faaliyeti ile esas itibariyle amaçladıkları bir ücrete hak kazanmaktır. Bu bağlamda ücret de Kanunda belirtildiği üzere iş sözleşmesinin esaslı unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle bir kişinin işçi sayılabilmesi için işi bir karşılık uğruna yapması gerekmektedir⁸.

Her ne kadar işçi tanımında yer verilirse de, iş sözleşmesini tanımlayan 8. madde çerçevesinde işçi sayılacak kişilerde bağımlılık unsurunun varlığı da aranmalıdır. Bu bakımdan bir kişinin işçi sayılabilmesi için işverenin emir ve talimatlarına uygun biçimde, onun gözetim, denetim ve yönetimi altında bir işi görmesi gerekir. Eğer kişi çalıştırana

⁶ Uşan, M. Fatih, İş Hukuku, Ankara 2006, s. 18 (İş Hukuku) ; Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, İstanbul 2010, s. 78; Mollamahmutoglu, Hamdi/Astarlı, Muhittin, İş Hukuku, B. 5, Ankara 2012, s. 149.

⁷ Özcan, s. 3; Mollamahmutoglu/Astarlı, s. 151; Uşan, İş Hukuku, s. 18.

⁸ Uşan, İş Hukuku, s. 19.

bağımlı olarak faaliyet göstermiyorsa bir iş sözleşmesinden veya işçi kavramından söz etmek de mümkün olamayacaktır⁹.

Bağımlılığın tespiti noktasında; işin işverene ait işyerinde görülmesi, malzemenin işverence sağlanması, işçiye iş sahibi veya yardımcıları tarafından talimat verilmesi ve kontrollerin sağlanması, işçinin kendine ait sermaye veya organizasyonu olmadan faaliyet göstermesi olgularından yararlanmak mümkün olsa da bunların hiçbiri bağımlılığın tespitinde tek başına kesin bir ölçüt olamamaktadır¹⁰.

B. İşveren

İşveren tanımına ilişkin olarak iş hukuku alanındaki her kanun kendine özgü bir tanım getirmekte ve kavramı farklı kapsamlarda ele almaktadır. Bununla birlikte genel olarak işçi çalıştıran kişiye işveren denilmektedir¹¹. İşveren kavramının kapsamına gerçek kişi, tüzel kişi ve tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlar girmektedir. Bu bağlamda işverenin, ticari ortaklık, dernek, vakıf, sendika, kooperatif gibi özel hukuk veya kamu hukuku tüzel kişi olabilmesi mümkündür¹².

İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1. maddesi çerçevesinde tek ölçüt iş sözleşmesine bağlı olarak işçi çalıştırmaktır. Bu bağlamda her işçi çalıştıran değil yalnızca iş sözleşmesine dayanarak başkasını çalıştıran kişi işveren olarak kabul edilir. Eğer bir kişi, eser veya vekâlet gibi sözleşmeler çerçevesinde çalıştırılırsa bu kapsamda çalıştıran işveren olarak değerlendirilemeyecektir¹³.

İş Mahkemeleri Kanunu açısından asıl işverenin yanı sıra ödünç iş ilişkisinde işveren statüsünde bulunan kişi de işveren olarak değerlendirilmelidir¹⁴.

C. İşveren Vekili

İş Kanunu'nun 2. maddesinde; "iş yerinde, işveren adına hareket eden ve işin ve iş yerinin yönetiminde görev alan kişilere işveren vekili denir. İşveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı işlem ve yükümlülüklerinden doğrudan işveren sorumludur. Bu kanunda işveren için öngörülen her çeşit sorumluluk ve zorunluluklar işveren vekilleri hakkında da uygulanır. İşveren vekilliği sıfatı, işçilere tanınan hak ve yükümlülükleri ortadan

⁹ **Süzek**, Sarper, İş Hukuku Genel Esaslar, Bireysel İş Hukuku, İstanbul 2012, s. 237-238.

¹⁰ **Özcan**, s. 3.

¹¹ **Günay**, Cevdet İlhan, İş Davaları, Ankara, 2012, s.66-67 (Davalar).

¹² **Çelik**, s. 43.

¹³ **Uşan**, İş Hukuku, s. 18; **Günay**, Davalar, s. 67.

¹⁴ **Günay**, Davalar, s. 68.

kaldırılmaz” denilmektedir. Belirtmek gerekir ki madde kapsamındaki söz konusu sorumluluk her işveren vekilinin görev ve yetki alanı ile sınırlıdır¹⁵.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’nun 2. maddesinin 1. fıkrasının e bendinde ise işveren vekili “işveren adına işletmenin bütününe yönetenler” olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımlardan hareketle işveren vekilinin, işverene ait görev ve yetkilerin yerine getirilmesinin kendisine bırakıldığı kişi olduğu söylenebilir. Söz konusu görevleri yerine getirme noktasında işveren vekilinin, işvereni temsil ettiği görülür. Bu bağlamda işveren vekiline tanınan temsil yetkisi yazılı olabileceği gibi işyerinde yürütülen faaliyet çerçevesinde işveren vekilinin davranışlarından da anlaşılabilir¹⁶.

Esas itibarıyla işçi ile işveren vekili arasında bir iş sözleşmesi bulunmadığından, aralarında bu bağlamda bir hukuk davasına pek rastlanılmaz. Bununla birlikte değinmek gerekir ki; işveren ile işveren vekili arasında bir vekâlet ilişkisi yanında bir iş sözleşmesi de bulunursa bu halde işveren vekili, işverene karşı iş sözleşmesinden kaynaklanan (örneğin; alacak ve tazminat) davalarını iş mahkemesinde açabilecektir¹⁷.

D. Alt İşveren

İş Kanunu’nun 2. maddesinde şu ifadelere yer verilmiştir; bir işverenden iş yerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu iş yerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir.

Bu ilişkinin ortaya çıkış gerekçeleri esas itibarıyla bazı işlerin uzmanlık gerektirmesi, teknik veya idari zorunluluklardır¹⁸. Yine İş Kanunu’nun aynı maddesinde değinildiği üzere; bu ilişkide asıl işveren, alt işverenin işçilerine karşı o iş yeri ile ilgili olarak bu kanundan, iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden alt işveren ile birlikte sorumludur. Asıl işverenin işçilerinin alt işveren tarafından işe alınarak çalıştırılmaya devam ettirilmesi suretiyle hakları kısıtlanamaz veya daha önce o işyerinde çalıştırılan kimse ile alt işveren

¹⁵ Çelik, s. 43.

¹⁶ Uşan, İş Hukuku, s. 28; Çelik, s. 43.

¹⁷ Günay, Davalar, s. 70.

¹⁸ Uşan, İş Hukuku, s. 23.

ilişkisi kurulamaz. Aksi halde ve genel olarak asıl işveren alt işveren ilişkisinin muvazaalı işleme dayandığı kabul edilerek alt işverenin işçileri başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçisi sayılarak işlem görürler. İşletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işler dışında asıl iş bölünerek alt işverenlere verilemez.

E. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun Özel Durumu

Sosyal güvenlik hakkını düzenleyen Anayasa'nın 60. maddesi; herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğunu ve devletin bu güvenliği sağlayacak tedbirleri alıp teşkilatı kuracağını düzenleme altına almıştır. Bu çerçevede 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu'nun 1. maddesi ile bu Kanun ile Kuruma görev ve yetki veren diğer kanunların hükümlerini uygulamak üzere; kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî açıdan özerk, bu Kanunda hüküm bulunmayan durumlarda özel hukuk hükümlerine tâbi Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur. Kurum, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili kuruluşu olup merkezi Ankara'dadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu'nun 3. maddesi ile kurumun amacının; sosyal sigortacılık ilkelerine dayalı, etkin, adil, kolay erişilebilir, aktüeryal ve malî açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik sistemini yürütmek olduğu ortaya konulmuştur. Aynı maddede kurumun görevleri;

a) Ulusal kalkınma strateji ve politikaları ile yıllık uygulama programlarını dikkate alarak sosyal güvenlik politikalarını uygulamak, bu politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak,

b) Hizmet sunduğu gerçek ve tüzel kişileri hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek, haklarının kullanılmasını ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini kolaylaştırmak,

c) Sosyal güvenliğe ilişkin konularda; uluslararası gelişmeleri izlemek, Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapmak, yabancı ülkelerle yapılacak sosyal güvenlik sözleşmelerine ilişkin gerekli çalışmaları yürütmek, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmaları uygulamak,

ç) Sosyal güvenlik alanında, eğitim, araştırma ve danışmanlık faaliyetleri yapmak ve yaptırmak, kamu idareleri arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak,

d) Bu Kanun ve diğerk kanunlar ile Kuruma verilen görevleri yapmak şeklinde düzenleme altına alınmıştır.

Kurum esas itibariyle, çalışanların geleceğinin teminatı olan sosyal güvenlik hakkına işlerlik kazandırılması noktasında önemli bir işleve sahip olup sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklı birçok uyuşmazlıkta yargılamada yer alabilmektedir. Tez konumuz itibariyle Sosyal Güvenlik Kurumu'nun hizmet tespit davasındaki yeri önem arz etmektedir. Bu bağlamda 6552 sayılı İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun ile 30.1.1950 tarihli ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 7. maddesine yapılan eklemelere değinmek gerekir. Bu düzenlemelere göre; 31.5.2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile diğerk sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan uyuşmazlıklarda, hizmet akdine tabi çalışmaları nedeniyle zorunlu sigortalılık sürelerinin tespiti talepleri hariç olmak üzere, dava açılmadan önce Sosyal Güvenlik Kurumuna müracaat edilmesi zorunludur. Diğerk kanunlarda öngörülen süreler saklı kalmak kaydıyla yapılan müracaata altmış gün içinde Kurumca cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılır. Kuruma karşı dava açılabilmesi için taleplerin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması şarttır. Kuruma başvuruda geçirilecek süre zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz. Hizmet akdine tabi çalışmaları nedeniyle zorunlu sigortalılık sürelerinin tespiti talebi ile işveren aleyhine açılan davalarda ise dava Kuruma resen ihbar edilir. İhbar üzerine davaya davalı yanında ferî müdahil olarak katılan Kurum, yanında katıldığı taraf başvurmasa dâhi kanun yoluna başvurabilir. Kurum, yargılama sonucu verilecek kararı kesinleştikten sonra uygulamakla yükümlü kılınmıştır. Bu düzenlemenin iş yargılamasında tasarruf ilkesinin sınırlı uygulama alanını oluşturan hizmet tespit davasına etkisi üçüncü bölümde hizmet tespit davasının tarafları başlığı altında ele alınacaktır.

IV. İŞ MAHKEMELERİ

A. İş Mahkemeleri Teşkilatı

1950 yılında iş davalarına bakmak üzere, İş Mahkemeleri Kanununun 1. maddesi hükmü doğrultusunda iş mahkemeleri kurulmuştur. Aynı kanunla bu mahkemelerin görev ve yetkileri ile davalarda uygulanacak yargılama usulleri de hükme bağlanmıştır.

İş mahkemeleri özel mahkemeler olup bu mahkemelerde özel hükümler uygulanmak suretiyle belli uyuşmazlıklar görülür¹⁹. Bu mahkemelerde görülen davalar kişi ve konu bakımından sınırlanmıştır²⁰.

İş Mahkemeleri Kanunu'nun ilk halinde iş mahkemesi, bir yargıcın başkanlığında, işveren ve işçi temsilcilerinin katılımıyla oluşan toplu bir mahkeme olarak öngörülmüştü²¹. İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesi ile işveren temsilcilerinin; ticaret ve sanayi odası meclislerince, işçi temsilcilerinin ise; İş Kanunu'na göre seçilmiş temsilci işçilerce seçilen adaylar arasından, bir asıl ve üç yedek olmak üzere Adalet ve Çalışma Bakanlıkları tarafından seçileceği öngörülmüş, seçimlerde uygulanacak usul ve esaslarla ilgili bir yönetmelik dahi çıkarılmıştı²².

Bu düzenleme ile Fransa, Almanya, İsviçre gibi ülkelerde olduğu gibi seçimle gelen üyelere oluşan bir yapının benzeri getirilmek istenmiş, bu sayede uyuşmazlıkların çalışma yaşamından gelen temsilcilerin de katılımıyla daha kolay çözüleceği düşünülmüştü²³. Bununla birlikte temsilcilerin iş mahkemesinde yer alması ile ilgili tüm hükümler 1971 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi gerekçe gösterilerek iptal edilmiş²⁴ ve bu karardan sonra iş mahkemeleri tek hâkimli olarak çalışmaya başlamıştı. Günümüzde iş mahkemeleri tek hâkimden oluşan ve asliye mahkemesi niteliğine sahip mahkemeler olarak görev yapmaktadırlar. Bununla birlikte, her yerde ayrı bir iş mahkemesinin bulunmaması iş mahkemeleri teşkilatının ikiye ayrılarak incelenmesini gerekli kılmaktadır²⁵.

1. Ayrı Bir İş Mahkemesi Bulunan Yerler

İş davası sayısının çok olduğu yerlerde²⁶ ayrı bir iş mahkemesi kurulmuştur. Bazı yerlerde ise, çok daha fazla iş davası bulunması nedeniyle birden fazla iş mahkemesi

¹⁹ **Karaok**, Hasan, İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi, 274 ve 275 Sayılı Yasalardan Doğan Uyuşmazlıkların Yargılama Yeri, İstanbul 1968, s. 107; **Bozkurt**, H. Argun, İş Yargılaması Usul Hukuku, B. 4. , Ankara 2012, s. 27.

²⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 82.

²¹ **Erman**, Eyüp Sabri, İş Davaları ve Tatbikatı, Ankara 1956, s. 219; **Bozkurt**, s. 27.

²² **Mollamahmutoğlu/Astarlı**, s. 124.

²³ **Erman**, s. 219; **Şahlanan**, s. 380.

²⁴ **Kuru**, İş Mahkemeleri, s. 432; **Kuru**, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 5, B. 6, İstanbul 2001, s. 5589 dn. 3; **Kılınç**, Ayşe: İş Mahkemeleri ve İş Mahkemelerinde Yargılamanın Özellikleri, TBB Dergisi, S. 86, Ankara 2009, s. 383; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 759, dn. 1; **Şahlanan**, s. 379; Karar için bkz. 13.04.1971 T. 1970/63 E. 1971/38 K; RG. 16.11.1971 T. , S. 14017.

²⁵ **Kuru**, C. 5, s. 5589-5590.

²⁶ İstanbul, Ankara, Bursa, Kırıkkale, Zonguldak gibi yerler iş davalarının yoğun olarak karşılaştığı illere örnek verilebilir.

kurulması gerekliliği doğmuştur. Birden fazla iş mahkemesinin bulunduğu bu gibi yerlerde, bu mahkemeler arasında iş dağılımı ilişkisinin varlığı görülür²⁷.

Ayrı bir iş mahkemesi bulunan yerlerde, o yerdeki asliye hukuk mahkemeleri ile iş mahkemeleri arasındaki ilişkinin bir görev ilişkisi olduğunu da vurgulamak gerekir²⁸.

6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ce Cezaların Ertelenmesi Hakkındaki Kanun'un 39 ve 40. maddeleriyle İş Mahkemeleri Kanununa eklemeler yapılmıştır.

6352 sayılı kanunun 39. maddesiyle, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1. maddesine 'birden fazla iş mahkemesi bulunan yerlerde sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan davaların görüleceği iş mahkemeleri HSYK tarafından belirlenebilir' şeklinde fıkra eklenmiştir.

Bu hükme dayanarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi 20.11.2012 tarih 2783 sayılı kararı ile sosyal güvenlik hukukundan kaynaklı davalara bakacak olan iş mahkemelerinin görev alanını şu şekilde belirlemiştir;

4857 sayılı İş Kanununun 65. maddesinde yer alan kısa çalışma ödeneği ve primleri ile anılan 33. maddesi uyarınca hükme bağlanan ücret garanti fonu primleri ile ilgili uyuşmazlıklara ilişkin davalar,

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından açılan rücu tazminat davaları,

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'ndan kaynaklanan davalarla, ilgili diğer kanunlarda yer alan, sosyal güvenlik hakkının yaşama geçirilmesine ilişkin düzenlemelerden kaynaklanan davalar,

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunundan kaynaklanan davalar,

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunundan kaynaklanan ve idari yargının görev alanı dışında kalan davalar,

²⁷ **Kuru**, C. 5, s. 5590; **Bozkurt**, s. 27; **Kılınc**, s. 385; **Kurucu**, Oğuz, İş Yargısı, İş Mahkemelerinde Yargılama Yöntemi, Ankara 1994, s. 38; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 759.

²⁸ **Kuru**, C. 5, s. 5590; **Sarısözen**, İsmet, İş Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulü Konusunda Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Prof. Dr. Akif Enginay'a 65 inci Yaş Günü Armağanı, Ankara 1981, s. 203.

1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunundan kaynaklanan davalar,

2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunundan kaynaklanan davalar,

2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunundan kaynaklanan davalar,

2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanunundan kaynaklanan davalar,

2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanundan kaynaklanan davalar,

Yurtiçi veya Yurtdışında geçen çalışma sürelerinin veya bu kanun kapsamında kabul edilen sürelerin, sosyal güvenlik hukuku yönünden borçlanma veya başka bir yöntemle değerlendirilmesine yönelik düzenlemelerden kaynaklanan davalar,

Sosyal güvenlik kurumunun prim ve diğer alacaklarının tahsilinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun uyarınca gerçekleştirdiği takiplerden kaynaklanan davalar ile prim borçlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin yasalardan kaynaklanan davalar,

5664 sayılı Konut Edindirme Yardımının Hak Sahiplerine Ödenmesi Konusundaki Kanun ve diğer düzenlemelerden kaynaklanan dava ve işler.

Bu mahkemeler ilk aşamada; Adana, Gaziantep, Kocaeli, Ankara, Gebze, Konya, Antalya, İstanbul, Manisa, Bakırköy, İzmir, Mersin, Bursa, Karşyaka, Samsun, Denizli, Kayseri, Zonguldak'ta görevlendirilmiştir.

2. Ayrı Bir İş Mahkemesi Bulunmayan Yerler

İş davası sayısı az olan yerlerde ayrı bir iş mahkemesi kurulmaz. Bu yerler için İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1. maddesi hükmünce HSYK iş davalarına bakmak üzere, o yer asliye hukuk mahkemelerinden birini görevlendirir²⁹. Bu halde iki ihtimal gündeme gelir; ilk olarak bir yerde yalnızca bir asliye hukuk mahkemesi varsa, iş davalarına bakmak için o mahkeme görevlendirilir. Bu durumda davaların asliye hukuk mahkemesinde 'iş

²⁹ Kılınç, s. 386; Kuru, C. 5, s. 5591; Sarısözen, s. 204; Şahlanan, s. 380.

mahkemesi sıfatıyla' açılması gerekir³⁰. Ancak bu sıfat kullanılarak dava açılmamış ise; doktrinde asliye hukuk mahkemesinin görevsizlik kararı vermeden bir ara karar ile davaya iş mahkemesi sıfatıyla devam etmesi gerektiği ileri sürülmüştür³¹.

İkinci olarak, bir yerde birden fazla asliye hukuk mahkemesi varsa; iş davalarına bakmak üzere o yer asliye hukuk mahkemelerinden yalnız biri görevlendirilir. Bu halde iş davaları sadece ilgili asliye hukuk mahkemesinde görülür. İş davasının görevlendirilen mahkeme dışında diğer asliye hukuk mahkemelerinde açılması durumunda; o asliye mahkemesi görevsizlik kararı vermeli ve dosya görevlendirilen asliye hukuk mahkemesine gönderilmelidir³².

B. İş Mahkemelerinin Görevi ve Yetkisi

1. İş Mahkemelerinin Görevi

Bir mahkemenin görevinden kasıt, belli bir davayı bir yerdeki aynı yargı koluna ait mahkemelerden hangisinin göreceğidir³³. Göreve ilişkin kurallar kamu düzenine ilişkin olup emredici mahiyettedir.

Bu bağlamda iş davalarına bakmakla görevli mahkeme iş mahkemesidir. Hangi davaların bu mahkemenin görev alanına girdiği, İş Mahkemeleri Kanunu'nda ve bazı özel kanunlarda sayılmıştır³⁴.

1) İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1. maddesi hükmünce; İş Kanunu'na göre işçi sayılan kişilerle işveren (veya işveren vekilleri) arasında, iş sözleşmesinden veya iş kanununa dayanan her türlü hak iddialarından doğan davalara iş mahkemelerince bakılır. Bu çerçevede, bir davanın iş davası olarak nitelendirilebilmesi için; tarafların İş Kanunu'na tabi işçi ve işveren olmaları ve aralarındaki uyuşmazlığın iş sözleşmesi veya İş Kanunu'na dayanan bir hak iddiasından doğmuş olması gerekmektedir³⁵.

³⁰ **Kuru**, C. 5, s. 5591; **Sarisözen**, s. 205; Yar. 9. HD. 29.11.1968 T. 15913 E. 14913 K. (**Şahlanan**, s. 204 dn. 21).

³¹ **Kuru**, C. 5, s. 5591; **Tuncay Can A.**, İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi Üzerinde Düşünceler, İstanbul 1988, s. 222; Bununla birlikte, bir hukuk davası asliye hukuk mahkemesinde iş mahkemesi sıfatıyla açılırsa ve mahkeme davanın hukuk davası olduğu kanaatine varıp, davanın asliye hukuk mahkemesi sıfatıyla açılması gerektiğine karar verirse görevsizlik kararı veremez, bu halde gerekli harçlar alındıktan sonra asliye mahkemesi sıfatıyla davaya devam edilmelidir (**Kuru**, C. 5, s. 5591; **Şahlanan**, s. 381).

³² Yar. 13.HD. T. 08.12.1997 E. 10299 K. 10130 (**Kuru**, C. 5, s. 5591); **Kurucu**, s. 37.

³³ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 117; **Şahlanan**, s. 382; **Kılıncı**, s. 387.

³⁴ **Şahlanan**, s. 382.

³⁵ **Kuru**, C. 5, s. 5598; **Bozkurt**, s. 41-42; **Günay**, Davalar, s.73.

Bununla birlikte, taraflar arasındaki ilişki iş sözleşmesine dayansa dahi uyuşmazlık konusu farklı bir ilişkiye dayanmaktaysa iş mahkemesi görevli değildir³⁶. Örneğin; bir işçinin, diğer bir işçiye ait kıdem tazminatını temlik alması durumunda, işverene karşı açacağı dava kendi iş sözleşmesine dayanmadığı için, üçüncü kişinin aynı hakkı temlik almış olması ile arasında bir fark olmayacağından dava iş mahkemesince görülemeyecektir³⁷.

İş mahkemelerinde, tarafları ve dava konusu kanun tarafından belirlenmiş uyuşmazlıklar görülür. Görev kurallarının kamu düzeninden olduğu göz önünde bulundurulduğunda, uyuşmazlığın içeriği keyfi surette doldurulamaz³⁸. Bu nedenle iş mahkemeleri, iş sözleşmesi veya İş Kanunu'ndan doğmuş olsa dahi idari ve cezai uyuşmazlıklara bakamayacaktır. Aynı şekilde İş Kanunu kapsamı dışında kalan işçilerle, onları çalıştıran işverenler arasındaki uyuşmazlıklar da iş sözleşmesinden kaynaklanmış olsalar dahi iş mahkemesinde görülemeyecektir³⁹. Zira bunlar hukuk davası olarak asliye mahkemelerinin görev alanına girmektedir.

Halefiyet esasının uygulanmasına müsait uyuşmazlıklarda ise işçi haleflerinin işverene karşı açacakları davalar iş mahkemelerinin görev alanına girer⁴⁰.

³⁶ **Günay**, Davalar, s. 74; **Kılınç**, s. 388; “Limited şirket ortağı ve müdürü olan kişinin 40.000 TL kıdem tazminatının ödenmediğini öne sürerek açmış olduğu bir davada; şirket ile müdür ve ortak arasındaki ilişkinin niteliği ve dolayısıyla görevli mahkemenin belirlenmesi öncelikle çözümlenmesi gereken bir sorundur. Ortak için Sosyal Güvenlik kuruluşlarına primlerin yatırılmış olması onun işçi sayılmasını gerektirmez. Davacının 7 ortaklı davalı şirketin A hisseye sahip ortağı olduğu, davacıya maaş yanında huzur hakkı ve avans ödemesi yapıldığı, davacının değişik zamanlarda imza ve temsil yetkisi bulunduğu, Kadıköy Asliye Ticaret Mahkemesinde açılan dava sonucu davacının TTK.’nın 551. maddesi gereğince ortaklıktan çıkarılmasına karar verildiği değerlendirildiğinde; davacının sembolik paya değil, şirketin alacağı kararları etkileyecek bir paya sahip olduğu böylece talimat verme yetkisine sahip olacağı bunun da bağımlılık unsurunu kaldırdığı gözetilerek ve sigortalı gösterilmenin tek başına işçi olma sonucunu doğurmayacağı değerlendirilmesinde bulunularak, görevli mahkemenin genel mahkeme olacağı ve görevsizlik kararı verilmesi gerektiği düşünülmeden işin esasına girilmesi bozmayı gerektirmiştir” (Yar. 9.HD T. 28.12.2010 E. 2008/43459 K. 2010/41339, **Kılıçoğlu**, Mustafa, İş Yargılamaları Usulü, İstanbul 2011 s. 3-5).

³⁷ **Günay**, Davalar, s.74; İşçi kıdem tazminatı alacağını temlik etmiştir. Davacı da bu temlike dayanarak kıdem tazminatının geç ödenmesinden dolayı gerçekleşecek olan gecikme tazminatını dava etmiştir. Davacı ile davalı arasında iş akdi ilişkisi yoktur. Bu durumda davaya bakmak iş mahkemesinin görevi dışındadır (Yar. 9.HD. T. 20.04.1981 E. 2696 K. 5262, **Günay**, Davalar, s. 74).

³⁸ **Mollamahmutoglu/Astarlı**, s.134.

³⁹ **Mollamahmutoglu/Astarlı**, s. 134.

⁴⁰ **Günay**, Davalar, s. 74; “... Anılan sebeplerle ölüm durumunda destekten yoksun kalma nedeniyle dava açılabilir. Hizmet sözleşmesinden doğan ilişkiden dolayı işçi veya işveren mirasçılarının karşı taraf aleyhine açacakları davalar da iş mahkemesinde sonuçlanmalıdır. Ancak halefiyetin yürütmesi için mirasın reddedilmemiş olması gerekir (Yar. 9.HD. 04.01.1996 T. 1965/10613 E. 19666/49 K; **Günay**, Davalar, s. 74) ; **Süzek**, s. 105; Halefiyet esası salt maddi hukuk yönünden değil, şekli hukuk yönünden de tüm sonuçlarını doğurur. Bu bağlamda, bir dava şayet sağlığında miras bırakan tarafından açılmış olsa idi görevli mahkeme iş mahkemesi idiyse, mirasçılar tarafından açılması durumunda da yine

İşverenler arasında meydana gelen uyuşmazlıkların çözümünde iş mahkemeleri görevli değildir. İş Kanunu'nun 23. maddesine dayanan işçi ayartmaya yönelik açılan davalar bu duruma örnek gösterilebilir⁴¹.

İşverenlerle idare organları arasındaki uyuşmazlıklar İş Kanunu'ndan doğmuş olup olmadıklarına bakılmaksızın idari yargının görev alanındadır. Bununla birlikte iş mahkemelerinin Kanun tarafından özel olarak gösterildiği durumlarda idari yargıya başvurulamayacağı açıktır⁴².

2) Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun 79. madde düzenlemesi çerçevesinde; bu kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıklar iş davalarına bakmakla görevli ve yetkili mahkemelerde görülür.

3) Deniz İş Kanunu'nun 46. maddesi hükmünce; bu kanun kapsamına giren gemi adamlarıyla, bunların işveren veya işveren vekilleri arasında, bu kanundan veya iş sözleşmesinden doğan davalar hakkında İş Mahkemeleri Kanunu'nun hükümlerinin uygulanacağı belirtilerek iş mahkemeleri görevli kılınmıştır.

4) Basın İş Kanunu'nu değiştiren 212 sayılı Kanun'un ek 2. maddesi ile basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki uyuşmazlıklardan doğan davalarda iş mahkemeleri görevli kılınmıştır.

2. İş Mahkemelerinin Yetkisi

Mahkemelerin yetkisi; bir davanın, davayı görmekle görevli mahkemelerden hangi yargı çevresindeki mahkeme tarafından görüleceğini gösterir⁴³. İş mahkemelerinin yetkisi İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesinde; “iş mahkemelerinde açılacak her dava, açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu'nca ikametgâhı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz” şeklinde düzenlenmiştir. Bu

uyuşmazlığın çözümü için görevlidir” (Yar. 10.HD. T. 02.04.1976 E. 1876 K. 2355, **Süzek**, s. 105) ; (Yar. 9.HD. T. 11.01.1973 E. 7748 K 111, **Şahlanan**, s. 386-387).

⁴¹ **Mollamahmutoglu/Astarlı**, s. 136.

⁴² Bu duruma İş Kanunu md. 79'a göre verilen işyerinde faaliyeti durdurma veya kapatma kararlarına karşı itiraz yerel iş mahkemesine yapılması örnek gösterilebilir (**Mollamahmutoglu/Astarlı**, s. 136).

⁴³ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 131; **Süzek**, s. 106; **Şahlanan**, s. 400-401.

düzenleme ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun öngörmüş olduğu yetki kurallarına ek olarak işin yapıldığı yer⁴⁴ yani işyeri mahkemeleri de yetkili kabul edilmiştir.

İşyeri için yetkili mahkeme kavramının İş Kanunu'nun 2. maddesine göre belirlenmesi gerekir. İşyeri bakımından önem arz eden husus kanunda belirlenen unsurların belirli bir amaca yönelik olarak işverence bir arada bulundurulmasıdır⁴⁵.

Yetkili mahkemenin tespitinde yerleşim yeri esasına dayanan yetki dışında davanın açıldığı tarihteki durum önem arz etmez. Bu nedenle uyuşmazlığa konu işin yapıldığı, işçinin çalıştığı tarihteki⁴⁶ işyerinin bulunduğu yer iş mahkemesinde dava görülecektir. Dava açıldığı sırada işyeri başka yere nakledilmiş olduğunda, yeni yerdeki iş mahkemesi yetkili kabul edilmeyecek ve davaya bakamayacaktır⁴⁷.

Yine İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesi, getirmiş olduğu düzenlemeye aykırı yetki sözleşmelerini geçersiz kılmıştır. Bu bağlamda, iş mahkemelerinin yetkisi kamu düzenine ilişkin olup emredici mahiyettedir⁴⁸.

İş yargılamasında yetki kamu düzenindedir ve davanın her aşamasında yetki itirazında bulunulabilir⁴⁹. Mahkeme de bu hususu kendiliğinden göz önünde bulundurur.

⁴⁴ “Davalının ikametgâhı ve işyeri Büyükşehir sınırları içerisinde kalan bir ilçede bulunmakta ise, iş davalarına bakmaya Büyükşehir merkezinde bulunan iş mahkemeleri veya iş davalarına bakmakla görevlendirilen Asliye Hukuk mahkemesi yetkilidir” (Yar. 9.HD. T. 26.02.1977 E. 1996/20342 K. 1997/3363, **Günay**, Davalar, s. 93) ; “Davacı; davalı iş yerinde çalışmakta iken iş sözleşmesinin haksız feshedildiğini belirterek, ihbar ve kıdem tazminatları, bir kısım işçilik alacaklarının hüküm altına alınmasını talep etmiştir. Davalı yetki itirazında bulunmuştur. Mahkemece; işin yapıldığı yer ve davalının ikametgâhı itibarıyla Kayseri iş mahkemesinin yetkili olduğu gerekçesiyle yetkisizlik kararı verilmiştir. Kararı davacı temyiz etmiştir. Somut uyuşmazlıkta, davacı, Adana-Kayseri illeri arasında yolcu taşıma işi yapan davalı iş yerinde hostes olarak çalıştığını iddia etmektedir. Yapılan iş mahiyeti itibarıyla yolcu taşıma iş olup işin yapıldığı yer kavramına davalının bilet satım gişesinin bulunduğu ve yolculuğun başladığı Adana ili de girer. Diğer yandan davacının ikametgâhı da Adana ilindedir. Somut uyuşmazlığın özelliği ve iş hukukunun işçiyi koruma ilkesi de nazara alınarak Adana iş mahkemesinin yetkili olduğunun kabulü gerekir” (Yar. 9.HD. T. 27.05.2010 E. 2010/21106 K. 2010/15031; **Kılıçoğlu**, s. 54).

⁴⁵ **Çelik**, s. 58.

⁴⁶ “İşçi, işyerinin bulunduğu yerde de davasını açabilir. Daha sonra iş yerinin bu şubesinin kapatılmış olması sonucu değiştirmez” (Yar. 9.HD. T. 01.05.2006 E. 2006/11521 K. 2006/12000; **Günay**, Davalar, s.86).

⁴⁷ **Günay**, Davalar, s. 87.

⁴⁸ **Kuru**, İş Mahkemeleri, s. 444; **Bolayır**, Nur, Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri, İstanbul, 2009, s. 117-118; **Özcan**, s. 52; **Şahlanan**, s. 402.

⁴⁹ “Davacı işçi, iş sözleşmesinin geçerli bir neden olmadan feshedilmesi nedeniyle G. Tic. Ltd. Şti. aleyhine açtığı işe iade davasının lehine sonuçlandığını, işe başlatılmak için süresinde başvurusuna rağmen işe başlatılmadığı, bu arada adı geçen şirketin davalı şirket tarafından tüm hak ve borçlarıyla devralındığının öğrenildiği, boşta geçen süre ücreti ve işe başlatmama tazminatı ödemesi için yapılan icra takibine haksız itiraz edildiği öne sürülerek itirazın iptali ve yüzde 40 oranında icra inkâr tazminatı istemiştir. Davalı şirket, merkezinin İzmir’de olduğu, takip konusu alacağı kabul anlamına gelmemek üzere takibin İzmir’de yapılması gerektiğini, öncelikle Honaz icra müdürlüğünün yetkisiz olduğu, kabul edilmezse

Mahkemenin yetki itirazının değerlendirmeye almaması veya yanlış değerlendirmesi halinde yetkiye ilişkin karar, nihai kararla birlikte temyiz edilebilir⁵⁰.

Değınmek gerekir ki; yetkisiz mahkemede yapılan işlemlerin daha sonra yetkili mahkemede geçersiz sayılması gerekmez⁵¹, yani mahkeme o işlemlere dayanarak hüküm tesis edebilir ancak uygun görürse bilirkişi atanması, tanık dinlenmesi gibi işlemleri yeniden yaptırmak yoluna da gidebilir⁵².

V. İŞ YARGILAMASI USULÜ

A. İlk Derece Yargılaması

İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesine göre; iş mahkemelerinde sözlü yargılama usulü uygulanır. İlk oturumda mahkeme tarafları sulha teşvik eder. Uzlaşmadıkları ve taraflar veya vekillerinden birisi gelmediği takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında hüküm verilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda asıl yargılama usulü yazılı yargılama olup bunun dışında daha kısa sürede ve daha basit çözümlenmesi gereken dava ve işlerde basit yargılama usulü uygulanır⁵³. Kanunun 316. maddesinin 1. fıkrasının g bendi ve 447. maddeleri düzenlemeleri dolayısıyla; diğer kanunlarda seri ve sözlü yargılama usulüne yapılan atıflar, artık basit yargılama usulüne yapılmış sayılacaktır. Bu nedenle iş davalarında artık işe iade davaları da dâhil olmak üzere basit yargılama usulünün uygulanması gerekmektedir.

takibe itirazı incelemeye Honaz Asliye (İş) mahkemesinin yetkili olduğunu bu nedenle yetkisizlik kararı verilmesini savunmuştur.

Somut olayda, davacı işinin işini yaptığı yer Honaz olup, icra takibi de aynı yerde yapılmıştır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 19.12.2006 tarih ve 553 sayılı kararı ile Honaz ilçesinin iş davaları yönünden Denizli İş Mahkemelerine bağlanması karşısında icra takibinin İşMK. md. 5 gereğince yetkili Honaz icra müdürlüğünde yapıldığı, itirazın iptali davasının da yine yetkili Denizli İş Mahkemesinde açıldığı kabul edilmelidir. Mahkemece işin esasına girilerek karar verilmesi gerekirken, icra takibinin, borçlunun ikametgâhı olan İzmir icra müdürlüğünce yapılması gerektiği ve itirazın iptali davasının koşullarının oluşmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar vermesi hatalı olmuştur" (Yar. 9.HD T. 28.06.2010 E. 2008/30425 K. 2010/20200, **Kılıçoğlu**, s. 67).

⁵⁰ **Kılıçoğlu**, s. 69; Yar. 9. HD. T. 18.01.2012, 32323/731 E.K; "İş mahkemesi yetkisi kamu düzenindedir ve davalı tarafça ileri sürülmesi dahi mahkemece kendiliğinden dikkate alınması gerektiğinden yetki itirazı değerlendirilmek üzere kararın bozulması gerekmiştir" (**Özcan**, s. 148).

⁵¹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 163.

⁵² **Umar**, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011, s. 94.

⁵³ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 860.

1. Dava Açılması ve Dilekçelerin Verilmesi

Tasarruf ilkesi dolayısıyla uyuşmazlığın yargı organınca kendiliğinden incelenmesi mümkün olmayıp, hak sahibince yargı organı önünde dava konusu edilmesi gerekir⁵⁴.

Bu bağlamda hak sahibinin iş mahkemelerinde dava açması; doğrudan doğruya dava açması ya da idari makamlara yaptığı başvuru neticesinde idarenin iş mahkemesine başvurması olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir⁵⁵.

İşçiler, işverenle aralarındaki uyuşmazlığın çözümü hususunda yardımcı olması adına iş kanununun uygulanması ile görevli idari mercilere başvurmuş olabilirler⁵⁶. Bu durumda İş Mahkemeleri Kanunu'nun 10. maddesi çerçevesinde; İş Kanunu'nun uygulanması noktasında görevli olan idari merciler kendilerine yapılan başvuruları 15 gün içinde idari yoldan sonuçlandıramadıkları ve iş mahkemelerinin görevi içinde gördükleri takdirde, konuya ilişkin evrak ve belgeleri yetkili iş mahkemesine gönderirler. Mahkeme kendiliğinden gün tayin ederek tarafları davet eder⁵⁷. Başvuru sahibi işçi bu duruşmaya gelir ve davacı olduğunu bildirirse, bu durum tespit edilip zabıtnameye imzası alındıktan sonra mahkeme bu kanundaki esas ve usuller çerçevesinde davayı görerek karar verir. İdari merciinin bu yoldaki göndermesi mahkemenin göreve ilişkin kararını sınırlamaz⁵⁸. Bununla birlikte, davacı idareye başvurusunda bildirmiş olduğu taleplerini mahkemeye sunacağı dilekçe ile değiştirebilir ve yeni talep ekleyebilir⁵⁹. Yargılama harçları mahkemece tamamlattırılır ve dava harcın yatırıldığı tarihte açılmış sayılır⁶⁰. Belirtmek gerekir ki; maddede bahsedilen idari merciden maksat valilik, kaymakamlık olmak üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının bütün örgütüdür⁶¹.

İş yargılamasında tarafların doğrudan doğruya dava açmasında basit yargılama usulü geçerlidir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 317. maddesine göre; bu usulde dava

⁵⁴ **Karlı**, Muhakeme, s. 294.

⁵⁵ **Günay**, Davalar, s. 99.

⁵⁶ **Kuru**, C. 5, s. 5636; 6111 sayılı Kanun'un 77. maddesi ile İş Kanunu'nun 91. maddesinin 1. fıkrasına; '30.01.1950 tarihli ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 10. maddesine istinaden iş sözleşmesi fiilen sona eren işçilerin kanundan, iş ve toplu iş sözleşmesinden doğan bireysel alacaklarına ilişkin şikâyetleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bölge Müdürlüklerince incelenir' hükmü de ilave edilmiştir.

⁵⁷ **Kuru**, İş Mahkemeleri, s. 445; **Günay**, Cevdet İlhan, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2000, s. 289-290 (Mahkemeler) ; **Kılınc**, s. 394; **Kuru**, C. 5, s. 5637; **Bozkurt**, s. 43; **Özcan**, s. 52; **Mollamahmutoglu/Astarlı**, s. 144-145.

⁵⁸ **Kuru**, C. 5, s. 5637; **Kuru**, İş Mahkemeleri, s. 445; **Günay**, Mahkemeler, s. 290; **Kılınc**, s. 394; **Bozkurt**, s. 43.

⁵⁹ **Özcan**, s. 52-53; Yar. 9. HD. T. 09.12.1969 E. 8148 K. 11629 (**Uygur**, Turgut, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kavramlar-Yargılama, Ankara 1980, s. 473).

⁶⁰ **Mollamahmutoglu/Astarlı**, s. 145; **Özcan**, s. 52-53.

⁶¹ **Şahlanan**, s. 412; **Kılınc**, s. 395.

açılması ve davaya cevap verilmesi dilekçe ile olur. Cevap süresi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak mahkeme durum ve koşullara göre, örneğin cevap dilekçesinin bu süre içerisinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, bir defaya mahsus ve iki haftayı geçmemek üzere ek süre verebilir. Ek cevap süresi talebi hakkında verilen karar taraflara derhal bildirilir. Böylece taraflar üzerlerine düşeni gecikmeden yerine getirebileceklerdir. Bu düzenleme ile cevabın mümkün olduğunca yargılamayı uzatmadan verilmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Yazılı yargılama usulüne göre basit yargılamaya tabi davaların daha kısa sürede neticelenmesini sağlamak amacıyla getirilen söz konusu düzenlemeye göre, taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremezler⁶².

Dava ve cevap dilekçeleri yönetmelikte hazırlanan formun doldurulması suretiyle de verilebilir. Böyle bir formun hazırlanması ve kullanıma sunulmasının temelinde basit yargılamada daha kolay bir şekilde dava açılması ve cevap verilmesi düşüncesi yatmaktadır⁶³. Bu şekilde hem kişilerin hak arama imkânlarını daha sağlıklı ve zarara uğramadan, usulüne uygun yerine getirmeleri, hem de yargı organlarına başvuruların düzenli olması sağlanacaktır⁶⁴. Diğer bir amaç ise avukat tutamayanlara kolaylık sağlamak ve hak kayıplarının önüne geçmektir⁶⁵.

2. Delillerin İkamesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 318. maddesi hükmünce taraflar dilekçeleri ile birlikte, tüm delillerini açıkça ve hangi vakıanın delili olduğunu da belirterek bildirmek; ellerinde bulunan delillerini dilekçelerine eklemek ve başka yerlerden getirtilecek belge ve dosyalar için ise bulunabilmelerini sağlayacak bilgilere dilekçelerinde yer vermek zorundadır. Bu şekilde iş yargılamasının amacına uygun olarak kısa sürede tüm delillerin toplanarak incelenmesi olanağına kavuşulacaktır.⁶⁶ Taraflar bu gerekleri yerine getirmediği takdirde söz konusu delillere dayanmaktan vazgeçmiş sayılırlar⁶⁷.

⁶² **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 752-753; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 862; **Yılmaz**, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2012, s. 1365 (Şerh).

⁶³ **Karlı**, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, B. 3, İstanbul 2012, s. 738 (Muhakeme); **Yılmaz**, Şerh, s. 1365.

⁶⁴ **Yılmaz**, Şerh, s. 1365; **Görgün**, Şanal/**Kodakoğlu**, Mehmet, Medeni Usul Hukuku, B. 2, Ankara 2012, s. 303.

⁶⁵ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 861-862.

⁶⁶ **Karlı**, Muhakeme, s. 738; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 303; **Yılmaz**, Şerh, s. 1367.

⁶⁷ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 862.

3. İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı

İddianın ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, basit yargılama usulünde de öngörülmekle birlikte yasağın başlangıcı yazılı yargılama usulünden farklı olarak düzenleme altına alınmıştır⁶⁸. Bu usulde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 319. maddesi dolayısıyla iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava açılmasıyla; savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı da cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar. Bu nedenle iş yargılamasında taraflar daha dikkatli davranmalı, talep ve savunmaları konusunda daha titiz olmalıdırlar. Bununla birlikte iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının istisnaları burada da aynen geçerliliğini korumaktadır⁶⁹.

4. Ön İnceleme ve Tahkikat

Yazılı yargılama usulünde dilekçelerin verilmesi aşamasından sonra, önce ön inceleme, daha sonra tahkikat aşamasına yer verilmiştir. İş yargılamasında uygulama alanı bulan basit yargılama usulünde de temelde bu aşamalar bulunmakla birlikte yargılamanın daha kısada sonuçlandırılabilmesi adına bu aşamalar birbiriyle bağlantılı olarak düzenlenmiş, işlemler basitleştirilmiş ve süreler kısaltılmıştır. Bu çerçevede;

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 320. maddesinde belirtildiği ve madde gerekçesinde açıklandığı üzere; daha önce karar verilemeyen hallerde mahkeme, ilk duruşmada dava şartları ve ilk itirazlarla hak düşürücü süre ve zamanaşımı hakkında tarafları dinler; daha sonra tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder. Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim tarafları sulhe teşvik eder. Tarafların sulh olup olmadıkları, sulh olmadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanağa yazılır, tutanağın altı hazır bulunan taraflarca imzalanır ve tahkikat bu tutanak esas alınarak yürütülür.

Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 320. maddesi ve madde gerekçesinde değinildiği üzere; mahkemece tarafların dinlenmesi, delillerin incelenmesi ve tahkikat işlemleri ilk duruşma hariç iki duruşmada tamamlanır. Duruşmalar arası süre bir aydan daha uzun olamaz hükmüyle hâkimin dosyadan uzaklaşmadan daha çabuk ve sağlıklı karar verebilmesi amaçlanmıştır. Ancak işin niteliği gereği bilirkişi incelemesinin uzaması,

⁶⁸ Yılmaz, Şerh, s. 1367.

⁶⁹ Karşlı, Muhakeme, s. 738-739; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 752; Yılmaz, Şerh, s. 1366; Görgün/Kodakoğlu, s. 303-304.

istinabe yoluyla tahkikat işlemlerinin yürütülmesi gibi zorunlu hallerde, hâkim gerekçesini belirtmek suretiyle bir aydan sonrası için de duruşma günü belirleyebilir ve ikiden fazla duruşma yapabilir. Görüldüğü üzere bu durum istisnai durumlarda kabul edilmiştir, hâkimin bu yola başvurusu için gerekçesini belirtmesi gerekir. Bu gerekçede soyut ve genel açıklamalar değil, somut ve olaya uygun vakıalar açıklanmalıdır.

İş yargılamasında basit yargılama usulü dolayısıyla davaların kısa sürede tamamlanmasını ve davayı uzatıcı işlemler konusunda da daha titiz davranılmasını sağlamak amacıyla işlemde kaldırılmasına karar verilmiş olan dosya yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa, dava açılmamış sayılır. Böylece en fazla bir kez dosyanın işlemde kaldırılmasına imkân tanınmış, tekrarı durumunda davanın açılmamış sayılması kuralı kabul edilmiştir⁷⁰.

5. Hüküm

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 321. maddesinde belirtildiği ve hükümet gerekçesinde açıklandığı üzere; tahkikatın tamamlanmasından sonra, mahkeme tarafların son beyanlarını alır ve yargılamanın sona erdiğini bildirerek kararını tefhim eder. Taraflara beyanda bulunabilmeleri için ayrıca süre verilmez. Dolayısıyla hâkimin ve tarafların yargılamanın seyrini iyi takip etmesi gerekir. Bu usulde, tahkikat işlemlerinin arka arkaya yapıldığı ve duruşma aralıklarının birbirine yakın olduğu göz önüne alındığında son duruşmada karar vermenin de zor olmayacağı açıktır.

Kararın tefhimi, hükme ilişkin tüm hususların gerekçesi ile birlikte açıklanması şeklinde gerçekleşir. Ancak zorunlu hallerde hâkim, bu durumun sebebini de tutanağa geçirmek suretiyle, sadece hüküm özetini tutanağa yazdırarak kararı tefhim edebilir. Bu durumda gerekçeli kararın en geç bir ay içinde hazırlanarak tebliğe çıkartılması gerekir⁷¹.

6. Uygulanacak Hükümler

İş yargılamasında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 322. maddesi hükmünce; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ve diğer kanunlarda basit yargılama usulü hakkında hüküm bulunmayan hallerde, yazılı yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulama alanı bulur.

⁷⁰ Yılmaz, Şerh, s. 1367-1368.

⁷¹ HMK. md. 321 ve Hükümet Gerekçesi; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 866; Karşlı, Muhakeme, s. 740-741; Yılmaz, Şerh, s. 1370.

B. Kanun Yolları

Kanun yolları davanın taraflarına tanınan ve yanlış olduğu iddiasında olunan kararların yeniden incelenmesini ve değiştirilmesi sağlayan hukuki yollar⁷² olup tasarruf ilkesi kanun yollarında da geçerli olan bir ilkedir.

İş Mahkemeleri Kanunu'nun 8. maddesi iş mahkemesi kararlarına karşı istinaf ve temyiz yolunu açık tutmuştur. İstinaf kanun yolunun kabul edilmesinden sonra bu kanun yolu ile uyum sağlamak amacıyla İş Mahkemeleri Kanunu'nun 8. maddesinde değişikliğe gidilmiştir⁷³.

Söz konusu maddeye göre; "İş mahkemelerince verilen nihaî kararlara karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Şu kadar ki, para ile değerlendirilemeyen dava ve işler hakkındaki kararlar hariç, miktar veya değeri bin lirayı geçmeyen davalar hakkındaki nihaî kararlar kesindir. İstinaf yoluna başvurma süresi, karar yüze karşı verilmişse nihaî kararın taraflara tefhimi, yokluklarında verilmiş ise tebliği tarihinden itibaren sekiz gündür.

Bölge adliye mahkemesinin para ile değerlendirilemeyen dava ve işler hakkındaki kararları ile miktar veya değeri beşbin lirayı geçen davalar hakkındaki nihaî kararlara karşı tebliğ tarihinden başlayarak sekiz gün içinde temyiz yoluna başvurulabilir. Kanun yoluna başvurulmuş kararlar, bölge adliye mahkemesi ve Yargıtay'ca iki ay içinde karara bağlanır. Yargıtay'ın kararlarına karşı karar düzeltme yoluna başvurulamaz".

İş Mahkemeleri Kanunu'nun geçici 1. maddesine göre; Bölge adliye mahkemelerinin, 26.9.2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun geçici 2 nci maddesi uyarınca Resmî Gazetede ilân edilecek göreve başlama tarihinden önce verilen kararlar hakkında yapılan temyiz başvuruları, kesinleşinceye kadar Yargıtay tarafından sonuçlandırılır. Bu kararlar hakkında İş Mahkemeleri Kanununun bu Kanunla yapılan değişiklikten önceki temyize ilişkin hükümleri uygulanır.

İş Mahkemeleri Kanunu'nun geçici 2. maddesine göre ise; Bölge adliye mahkemelerinin, 5235 sayılı Kanunun geçici 2. maddesi uyarınca, Resmî Gazete'de ilan edilecek göreve başlama tarihine kadar, Yargıtay'ın bozma kararlarına karşı verilen

⁷² Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 585; Şahlanan, s. 419.

⁷³ Deynekli, Adnan, Medeni Usul Hukukunda Yeni Kanun Yolunun Mevcut Dosyalara Etkisi, Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 23, Eylül 2011, s. 41.

direnme kararının temyizi halinde dava dosyası, önce kararı veren daireye gönderilir. Direnme kararları daireler tarafından öncelikle incelenir. Kararı veren daire, direnmeyi yerinde görürse kararı düzeltir; yerinde görmezse talebi on gün içinde Yargıtay Hukuk Genel Kuruluna iletir.

Bu hükümler çerçevesinde istinaf mahkemelerinin göreve başlamasından sonra ise, 5308 sayılı Kanunla 30.1.1950 tarihli ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 8. maddesinde yapılan bu değişiklikler uygulama alanı bulacaktır. Ancak mevcut durumda başvurulabilecek kanun yolu sadece temyizdir. İş mahkemeleri kararlarına karşı temyiz süresi İş Mahkemeleri Kanunu'nun 8. maddesi hükmünce 8 gündür. Bununla birlikte ayrı iş mahkemesi kurulmamış olan yerlerde iş davalarına bakan asliye hukuk mahkemesi, bir iş davasına iş mahkemesi sıfatı ile baktığını açıkça kararında belirtmemişse, böyle bir karara karşı temyiz süresi 8 değil, 15 gündür⁷⁴.

VI. İŞ YARGILAMASINA HÂKİM OLAN İLKELER

A. Tasarruf İlkesi

Anayasal garanti altında bulunan hak arama özgürlüğü temelinde, irade serbestisi esasına dayanan⁷⁵ tasarruf ilkesi, genel anlamda davanın başlamasında, konusunun belirlenmesinde, sona erdirilmesinde ve dava konusu üzerinde tarafların serbestçe tasarruf edebilmesini ifade eder⁷⁶.

İlke, maddi hukuktaki tasarruf özgürlüğünün usule ilişkin tamamlayıcısı olarak tasvir edilmekte⁷⁷ ve tarafların yargılamanın kapsamı üzerinde kontrol sahibi olmasını ifade etmektedir⁷⁸. Zira özel hukuk ilişkilerinde hak sahibinin iradesi temel unsur konumundadır. Bu bakımdan maddi hukuka ilişkin bir hakkın kullanıp kullanılmaması,

⁷⁴ **Kuru**, C. 5, s. 5641.

⁷⁵ **Meriç**, Nedim, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara 2011, s. 45.

⁷⁶ **Alangoya**, Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979, s. 2 (İlkeler) ; **Meriç**, s. 53-54; **İyikli**, Ahmet Cahit, Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme, TBB. Dergisi, S. 106, Ankara 2013, s. 164; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 154.

⁷⁷ **Schilken**, Eberhard, Zivilprozessrecht, Aufl. 4. Neu Bearbeitete, Carl Heymanns Verlag 2002, s. 178.

⁷⁸ **Özbek**, Mustafa, Anayasal Hak ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk (Medenî Usul ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı) , Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 15-16 Ekim 2010, TBB. Yayın No: 215, Ankara 2012, s. 147.

dava haline getirilip getirilmemesi, dava açılmışsa da kapsamının belirlenmesi tamamen hak sahibinin iradesine bağlıdır⁷⁹.

Özel hukukun bu bağlamda hak sahibine tanıdığı tasarruf yetkisi uyuşmazlıktan önce başlar uyuşmazlığın yargı organına götürüldüğü ve onun önünde görüldüğü süreç boyunca da devam eder⁸⁰. Bu ilke kapsamında davacı, dava açma, davayı geri alma ve feragat vasıtasıyla, davalı da kabul ile dava konusu üzerinde tasarruf yetkilerini kullanabilir⁸¹. Ayrıca taraflar yargılama içinde ya da dışında uzlaşmakta, sulh olmakta serbesttirler⁸². Esas itibarıyla bu bağlamdaki tasarruf, hakkı kullanım serbestliği anlamına gelmektedir⁸³.

1. Davanın Açılmasında Tasarruf İlkesi

Medeni yargılama hukukunda taraf hâkimiyeti esası dolayısıyla, uyuşmazlığın yargı organınca kendiliğinden incelenmesi mümkün olmayıp hak sahibince yargı organı önünde dava konusu edilmesi gerekir⁸⁴. Bu kural şüphesiz iş yargılamasında da geçerli olup, bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinin 1. fıkrasında; "hâkimin iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı⁸⁵ inceleyemeyeceği ve karara bağlayamayacağı" şeklinde düzenlenmiştir. Madde hükmünde görüldüğü üzere yargılamanın başlamasında esas olan, tasarruf ilkesi dolayısıyla taraf talebinin varlığıdır⁸⁶. Uyuşmazlığın taraflarının yargılamanın başlatılması yönünde karar vermeleri halinde bir dava açmak ya da talepte bulunmak suretiyle iş yargı organı önüne taşınmaları gerekir⁸⁷. Doktrinde davanın ancak taraf talebi ile görülebilecek olması 'bir yerde davacı yoksa dava ve hâkim de yoktur' kuralı olarak ifade edilmektedir⁸⁸.

⁷⁹ **Yılmaz**, Şerh, s. 256.

⁸⁰ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 355; **Özbek**, s. 149; **Tutumlu**, Mehmet Akif, Medeni Usul Hukuku Sorunları, Ankara 2009, s. 155 (Sorunlar).

⁸¹ **Becker- Eberhard**, Ekkehard, Dava Malzemesinin Taraflarca Getirilmesi İlkesinin Esasları ve Sınırları, Çev. **Yıldırım**, M. Kamil, İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, B. 7, İstanbul 2012, s. 21; **Özbek**, s. 147; **İyikli**, s. 164.

⁸² **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 356; **Özbek**, s. 149.

⁸³ **Yılmaz**, Şerh, s. 257.

⁸⁴ **Karlı**, Muhakeme, s. 294.

⁸⁵ Buradaki anlamıyla dava teriminin geniş yorumlanması ve görülmekte olan bir dava içinde yer alan ve dava şeklinde ileri sürülmesi gerekmeyen, taraflara ait istem, iş, tedbir gibi her türlü işlemin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerekliliği doktrinde ifade edilmektedir (bkz. **Yılmaz**, Şerh, s. 259).

⁸⁶ **Schilken**, Çev. Yıldırım, s. 43.

⁸⁷ **Aslan**, Leyla Akyol, Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat: Ankara 2010, s. 62.

⁸⁸ **Ansay**, Sabri Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960, s. 145 (Yargılama); **Karlı**, Muhakeme, s. 297; **Meriç**, s. 75.

İş yargılamasında doğal olarak istisnasız bir biçimde uygulama alanı bulan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu' nun 24. maddesinin 2. fıkrasındaki; “hiç kimsenin açıkça kanunda belirtilmedikçe⁸⁹, kendi lehine olan bir davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamayacağı”⁹⁰ şeklindeki düzenlemeyle özel hukuk ilişkilerinde hak sahibinin iradesi asıl unsur haline getirilmekte ve mahkemece kendiliğinden davaya el koymak suretiyle bir karar verilmesinin önüne geçilmektedir⁹¹.

Medeni yargılamada kamu yararını ilgilendiren ve bu nedenle savcılara dava açma hakkı tanınan hallerde de mahkeme uyuşmazlığı kendiliğinden çözmüş olmaz⁹² ve bu haller uyuşmazlığın mahkeme tarafından kendiliğinden incelenemeyeceğine ilişkin kurala bir istisna oluşturmaz. Zira bu hallerde dava, tasarruf yetkisini haiz olan savcılar tarafından kamu adına açılmakta ve uyuşmazlığa mahkemece kendiliğinden el konulmuş olmamaktadır⁹³. Netice itibariyle görüldüğü üzere uyuşmazlığın kendiliğinden ele alınamayacağına ilişkin kuralın özel hukuk alanında herhangi bir istisnası bulunmamaktadır⁹⁴.

Dava açılması noktasında ilk derece yargılamasında olduğu gibi üst derece yargılaması bakımından da tasarruf ilkesi geçerlidir⁹⁵. Davanın tarafları isterlerse ilk derece yargılaması sonucu verilen hükmü kanun yoluna götürmeyebilirler⁹⁶. Bu durumda hâkim, dosyayı kanun yolu incelemesi için kendiliğinden üst mahkemeye gönderemeyeceği gibi üst mahkeme de kendiliğinden ilk derece mahkemesinin hükmünü inceleyemez⁹⁷. Bu noktada örneğin; ihtiyari dava arkadaşlarından birisi hükmü temyiz etmiş diğer etmemişse, hükmü temyiz etmeyen dava arkadaşı açısından karar kesinleşmiş olacağından, Yargıtay bu kişi bakımından temyiz incelemesi yapmak suretiyle hükmü,

⁸⁹ Bu düzenlemede işaret edilen istisnai zorlama kurallarına HMK. md. 208/4'deki resmi senedin sahteliğini tesbit ettirme davası örnek verilebilir (**Umar**, s. 104).

⁹⁰ Yar. 2. HD. , T. 21.3.1972, E. 984. , K. 1720 sayılı kararı gereğince; HMK. md. 24/2 gereğince, bir davayı açma yetkisi varken açmayan kişi, dürüstlük kuralına aykırı davranmış ve hakkını kötüye kullanmış sayılamaz (**Umar**, s. 105).

⁹¹ **Aslan**, s. 62.

⁹² **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 357; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 154.

⁹³ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 357.

⁹⁴ **Ansay**, Yargılama, s. 145.

⁹⁵ **Karlı**, Muhakeme, s. 296; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 342; **Yılmaz**, Şerh, s. 259.

⁹⁶ **İyikli**, s. 165; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 342.

⁹⁷ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 342.

onun lehine ya da aleyhine bozamaz⁹⁸. Bu kural şüphesiz ki iş yargılamasında da uygulama alanı bulmaktadır.

2. Dava Konusu Üzerinde Tasarruf İlkesi

İş yargılamasında dava açılırken Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119. maddesinin 1. fıkrasının d bendi çerçevesinde açık bir şekilde talep sonucu belirtilmeli ve dava konusu⁹⁹ belirlenmelidir. Bu belirleme yetkisi davacıda olup, davalının bu konuya ilişkin bir tasarruf imkânı bulunmamaktadır, o ancak kendisine karşı açılan davada savunma hakkını kullanabilir. Bununla birlikte karşı dava açılması söz konusu ise davalının, açılacak karşı davanın konusunu belirleme yetkisi bulunmaktadır¹⁰⁰.

Dava konusunun belirlenmesi mahkeme tarafından verilecek kararın sınırları bakımından önem arz eder. Zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 26. maddesine göre, mahkeme dava konusunu belirleyen tarafın talebiyle bağlıdır ve talep sonucundan fazlasına veya talep sonucundan farklı bir şeye karar veremez¹⁰¹. Bununla birlikte mahkeme yapacağı yargılama neticesinde talep edilenden daha azına hükmedebilir. Latince'de talepten fazlaya karar verilememesi “ne eat iudex ultra petita partium” ilkesi olarak ifade edilmektedir¹⁰².

Davacı davasını bir dilekçe ile açar ve yetkili veya görevli olsun ya da olmasın tasarruf ilkesi çerçevesinde başvurulacak mahkemeyi de kendisi belirler. Hâkim burada örneğin mahkemenin yetkisiz olduğunu belirlerse, yetkisizlik kararı vermekle yetinir, dosyayı kendiliğinden yetkili mahkemeye gönderemez. Dolayısıyla hâkim bu konuda da taraf talebi ile bağlı olup¹⁰³ talepte bulunulmaması halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 20. maddesi hükmünce davanın açılmamış sayılmasına karar vermek durumundadır.

⁹⁸ **Yılmaz**, Şerh, s. 259.

⁹⁹ Medeni yargılama hukukunun merkez kavramlarından biri olan ve dava ile elde edilmek istenen sonucu ifade eden dava konusu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Börü**, Levent, Dava Konusu Kavramı ve Teorileri, Batider S. 2, Ankara 2012, s. 284 (Teoriler).

¹⁰⁰ **Aslan**, s. 62.

¹⁰¹ **Schilken**, Çev. Yıldırım, s. 43; **Karşlı**, Muhakeme, s. 295; Yar. 22. HD. T. 01.02.2013, 14052/3108 E.K; “6100 sayılı HMK.’nın 26. maddesi uyarınca hâkim, her iki tarafın iddia ve savunması ile bağlı olup, fazlasına veya başka bir şeye hüküm veremez. Davacı dava dilekçesinde 100 TL genel tatil alacağına hükmedilmesini talep etmiştir. Bilirkişi tarafından yüzde 30 indirimli olarak 728,15 TL olarak tespit edilmesine ve davacı tarafından ıslah edilmemesine rağmen 728 TL genel tatil alacağına hükmedilmesi hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir” (**Özcan**, s. 185).

¹⁰² **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 358-359.

¹⁰³ **Schilken**, Çev. Yıldırım, s. 44.

3. Davanın Yürütülmesi ve Sona Erdirilmesinde Tasarruf İlkesi

Uyuşmazlığı mahkeme huzuruna taşıyan tarafların öncelikli beklentileri uyuşmazlığın mahkeme kararıyla sona erdirilmesidir. Bununla birlikte tasarruf yetkisini haiz taraflar bazı durumlarda mahkeme kararına gerek kalmaksızın davayı sona erdirebilmelerine imkânına sahiptirler¹⁰⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinin 3. fıkrasındaki; “tarafların tasarruf yetkisi, üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da devam eder” şeklindeki düzenleme iş yargılamasında tarafların yargılamanın yürütülmesi ve sona erdirilmesi yönündeki tasarruf imkânına temel teşkil etmektedir. Bu bağlamda taraflar sulh, kabul, feragat gibi kurumlar vasıtasıyla mahkemeyi dava konusunda hüküm verme imkânından uzaklaştırabilir¹⁰⁵. Bu hallerde davayı sona erdiren, esas itibariyle taraf iradesi¹⁰⁶ olup bu irade hâkimi bağlayıcı niteliktedir¹⁰⁷.

4. Tasarruf İlkesinin İstisnaları

Yargılamanın başlatılması, sürdürülmesi, dava konusu ve yargılamanın sona erdirilmesine ilişkin bağlantılı kurumlarla birlikte yukarıda kısaca incelediğimiz tasarruf ilkesinin birtakım istisnaları da mevcuttur.

Bunlardan ilki, yargılama hukukunda özel bir niteliğe sahip olan yargılama giderleridir. Mahkeme, her davada taraf talebi bulunup bulunmadığına bakmaksızın bu konuda kendiliğinden karar verir¹⁰⁸.

Diğer bir istisna Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ‘yargılamaya hâkim olan ilkeler’ başlığı altında düzenlenen hâkimin davayı aydınlatma ödevidir¹⁰⁹. Bu ilke Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 31. maddesinde; uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda hâkimin, hukuki veya maddi açıdan belirsiz ya da çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilmesi, soru sorabilmesi ve onlardan delil

¹⁰⁴ **Aslan**, s. 63; **Karşlı**, Muhakeme, s. 296.

¹⁰⁵ **Aslan**, s. 64.

¹⁰⁶ **Ermenek**, İbrahim, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, Ankara 2009, s. 1 (Kabul).

¹⁰⁷ **Schilken**, Çev. Yıldırım, s. 45.

¹⁰⁸ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 360; Yar. 9. HD. T. 01.05.2008, E. 2007/17321, K. 2008/10975; “Mahkemece talep olmadığı gerekçesiyle vekâlet ücreti ve yargılama giderleri hakkında bir karar verilmemiştir. Mahkeme hükmüyle birlikte yargılama giderleri ile vekâlet ücreti konusunda HUMK. 417 ve 426. maddeleri gereğince bir karar vermelidir. Diğer yandan 29.05.1957 gün ve 4/16 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı'nda da belirtildiği üzere, mahkeme talep olmasa da yargılama giderlerine ve bu arada vekâlet ücretine kendiliğinden karar vermekle yükümlüdür. Bu husus gözetilmeksizin karar verilmiş olması hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir” (**Ocak**, Uğur, 4857 Sayılı İş Kanununa Göre 9. Hukuk Dairesinin Emsal İçtihatlarıyla İşçilik Alacakları, C. 2, Ankara 2013, s. 2414).

¹⁰⁹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 360.

göstermelerini isteyebilmesi şeklinde düzenleme altına alınmıştır¹¹⁰. Maddi gerçeğe ulaşabilme hususunda önem arz eden bu madde olabildiğince geniş yorumlanmaya çalışılmış ve aydınlatma ödevi gibi iddialı bir terimle anılmıştır¹¹¹.

Hâkim davayı aydınlatma ödevi dolayısıyla tarafların ileri sürmediği vakıalara ilişkin hatırlatmada bulunamaz ve vakıaların ileri sürülmesine imkân sağlayamaz. Aksi davranış Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının a bendi kapsamında hâkimin reddi sebebidir¹¹². Aydınlatma ödevi ile amaçlanan talep edilmeyenin ve mevcut bulunmayanın ortaya çıkartılması değil; talep edilenin netleştirilerek ortaya konulmasıdır¹¹³. Zira hâkimin doğru karar verebilmesi ancak vakıaların ve buna dayanan talebin, anlaşılabilir olduğu durumlarda mümkün olur. Yeteri kadar anlaşılmayan ve farklı manaları bünyesinde barındıran vakıa ve talepler hâkimin doğru karar verme ihtimalini düşürecektir¹¹⁴. Bu noktada hâkimin davayı aydınlatma ödevi bu olumsuzluğun ortaya çıkmasını engelleyici bir işlev görmektedir.

Yargılamanın sevk ve idaresine ilişkin ilke de tasarruf ilkesinin diğer bir istisnasını oluşturmaktadır¹¹⁵. Yargılamanın sevk ve idaresi, doğrudan hâkime ait bir görev olup, bu görev gereğince hâkim Hukuk Muhakemeler Kanununun 32. maddesi çerçevesinde yargılama düzenin bozulmaması için her türlü tedbiri alır. Madde devamı okunamayan veya uygunsuz yahut ilgisiz olan dilekçenin yeniden düzenlenmesi için uygun bir süre verilir ve bu dilekçe dosyada kalır. Verilen süre içerisinde yeni bir dilekçe düzenlenmezse, tekrar süre verilemez şeklinde düzenleme altına alınmıştır.

¹¹⁰ Yar. 9. HD. , T. 23.02.1987, E. 1987/1994, K. 1987/2323; “Davacının isteği maaş tespitini değil, toplu iş sözleşmesinin uygulanması ile ilgili edayı kapsadığına göre yapılacak iş, istenen haklar ve miktarlar konusunda davacıya açıklama yaptırmak ve gerçekleşecek olan haklara göre karar vermektir” (**Bozkurt**, s. 326).

¹¹¹ **Yıldırım**, Kamil, Bilirkişi Delilinin Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukundaki Durumu, Prof. Dr. Baki Kuru'ya Armağan, Ankara 2004, s. 837 (Bilirkişi).

¹¹² **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 360; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 154.

¹¹³ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 360.

¹¹⁴ **Alangoya**, İlkeler, s. 141-142; Yar. 9. HD. , T. 08.10.1986, E. 1986/7760, K. 1986/9008; “Davacı ilk dava dilekçesinde dikkat çekecek şekilde kıdem tazminatından bahsetmiş ve istek miktarının 266.071 TL olduğunu belirtmiştir. Ondan sonra ihbar, sendikal tazminat, izin ve toplu iş sözleşmesinden doğan farklarından ayrı ayrı rakam vermeksizin topluca 250.000 TL istemiş ve toplam 516.071 TL istediğini son kısımda açıklamıştır. Dava dilekçesinin başlangıcında konu bölümünde de kıdem tazminat miktarını içeren bu rakamı aynen yazmış ve peşin harcı buna göre yatırmıştır. Artık bu durumda davacının kıdem isteğinin yokluğundan söz edilemez. 22.11.1985 tarihli oturumdaki açıklaması kıdem tazminatı isteğinin yokluğuna dayalı gerekçesinin büyük bir hataya dayandığı anlaşılmaktadır. Karar bu yönden davacı yararına bozulmalıdır” (**Bozkurt**, s. 327).

¹¹⁵ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 361.

İş yargılaması alanında tasarruf ve taraflarca getirilme ilkesi geçerli olsa dahi yargılamanın sevki ve idaresi noktasında şüphesiz ki tarafların herhangi bir tasarruf yetkisi bulunmamaktadır. Sevk ve idare görevi hâkim tarafından yerine getirilir. Ancak hâkim bu görevi yerine getirirken, taraf arzularını mümkün olduğu ölçüde göz önüne almalı ve taraflar da bu konuda hâkime yardımcı olmalıdır¹¹⁶.

B. Taraflarca Getirilme İlkesi

Dava malzemesini¹¹⁷ oluşturan vakıaların ve delillerin yargılamaya getirilmesi hususundaki yetkinin taraflara ait olmasına ilişkin ilkeye taraflarca getirilme ilkesi adı verilmektedir¹¹⁸. İlke doktrinde dava malzemesinin, taraflarca getirilme ve ileri sürülme zorunluluğu nedeniyle ‘dermeyan ilkesi’ olarak da ifade edilmektedir¹¹⁹.

Taraflarca getirilme ilkesi; yargılama hukukunda irade özgürlüğü esasını yansıtmakta, maddi hukuk ile şekli hukuk arasında uyumu sağlamakta¹²⁰ ve tasarruf ilkesinin doğal bir tamamlayıcısı olmaktadır¹²¹. Bu tamamlama işlevi dolayısıyla; açılmış bir dava bulunmadıkça, hâkimin bir uyuşmazlığa kendiliğinden el koyamayacağı, açılmış bulunan bir davada da dava malzemesinin getirilmesinde tarafların mutlak yetkiyi haiz oldukları vurgulanmaktadır¹²². Zira dava açma talebinin kendisi gibi haklılığın ispatı ya da iddianın yalanlanması gibi hususların yürütülmesine ve yargılamanın gidişatına karar verme yetkisi taraflardadır¹²³.

Bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 25. maddesinde; hâkimin, kanunda öngörülen istisnalar dışında tarafların belirtmediği hususları veya vakıaları dikkate alamayacağı, onları hatırlatabilecek davranışlarda dahi bulunamayacağı ve kanunla belirtilen durumlar haricinde, kendiliğinden delil toplayamayacağı şeklinde düzenleme

¹¹⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 361.

¹¹⁷ Bu bağlamda dava malzemesi ile iddia, savunma, her türlü talepler, vakıalar ve deliller gibi mahkemenin uyuşmazlığı çözerken değerlendireceği hususlar kastedilmektedir (Yılmaz, Şerh, s. 261).

¹¹⁸ Atalı, Murat, Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Vakıalar Hakkında Dava Dışında Edindiği (Şahsi) Bilgisini Kullanması, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, s. 145; Alangoya, İlkeler, s. 3; Tutumlu, Mehmet Akif, Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi, B. 4, Ankara 2007, s. 32 (Deliller).

¹¹⁹ Karşlı, Muhakeme, s. 300.

¹²⁰ Yıldırım, Nevhis Deren, Hâkimle Tarafların İşbirliği ve Yarattığı İdeolojik Çağrışımlar, Prof. Dr. Baki Kuru’ya Armağan, Ankara 2004, s. 825 (Çağrışımlar).

¹²¹ Kuru, C. 2, s. 1919; Karşlı, Muhakeme, s. 300; Yılmaz, Şerh, s. 262.

¹²² Yılmaz, Şerh, s. 262.

¹²³ Karşlı, Muhakeme, s. 300.

altına alınmıştır. Bu çerçevede vakıaların ve delillerin getirilmesiyle, ispat faaliyeti üzerindeki taraf hâkimiyeti taraflarca getirilme ilkesi ile ifade edilmiştir¹²⁴.

Tarafların, taleplerine ulaşabilmek için gereken dava malzemesinin getirilmesi hususunda tek başlarına sorumlu olmaları menfaatlerini en iyi kendilerinin koruyabileceği yönünde bir kabulü de bünyesinde barındırır¹²⁵. Zira taraflar arasındaki menfaat zıtlığı; dava malzemesinin tam ve eksiksiz bir biçimde mahkemeye taşınmasında tarafları daha dikkatli ve özenli düşünmeye sevk eder¹²⁶.

İddianın ve savunmanın dayanağı olan vakıaların ve bunlara ilişkin delillerin taraflarca mahkemeye bildirilmesi gerekir¹²⁷. Bunun yanında ilke taraflara vakıaların getirilmesi hususunda tekel hakkı vermekle kalmamakta aynı zamanda mahkemenin vakıaları, taraflar nasıl takdir etmişler ise, o şekliyle hükme esas alacağını da öngörmektedir¹²⁸.

Hâkim tarafların bildirdiği vakıalara göre çekişme konusu olayı tespit eder ve ona ilişkin hukuk kuralını uygular¹²⁹. Bu bağlamda taraf talep sonucunu dayandırdığı vakıaları mahkemeye bildirmemiş ise maddi hukuka göre ne kadar haklı olursa olsun talebi reddedilecektir¹³⁰. Bununla birlikte hükme esas teşkil eden malzemenin hangi tarafça ileri sürüldüğü önem arz etmez. Davacı, davalı lehine olan bir vakıayı getirebilirken, davalı da esasında davacının iddiasını kanıtlayan bir vakıayı mahkemeye sunmuş olabilir. Hâkim her iki durumda da bu vakıayı hükme esas almakla yetkilidir¹³¹. Bunun yanı sıra taraflardan birisi tarafından ileri sürülen ve diğer tarafça itiraz edilmeyen vakıalar, mahkemece ayrıca doğruluk araştırması yapılmaksızın hükme esas alınır¹³². Zira tasarruf ilkesinin bir sonucu

¹²⁴ Meriç, s. 53.

¹²⁵ Karşı, Muhakeme, s. 302.

¹²⁶ Arslan, Aziz Serkan, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Ankara 2012, s. 144.

¹²⁷ Ansay, Yargılama, s. 148; İyikli, s. 166; Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 2, B. 6, İstanbul 2001, s. 1919.

¹²⁸ Becker-Eberhard, Çev. Yıldırım, s. 25.

¹²⁹ Kuru, C. 2, s. 1920.

¹³⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 362.

¹³¹ Arslan, s. 148; Karşı, Muhakeme, s. 303.

¹³² Becker-Eberhard, Çev. Yıldırım, s. 25; Karşı, Muhakeme, s. 303; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 363, Tutumlu, Deliller, s. 34.

olarak yalnızca taraflar arasında çekişmeli olan vakıalar mahkemece araştırma konusu yapılabilir¹³³.

Taraflarca usulüne uygun biçimde bildirilen vakıalar hâkimce incelenir. Bu esnada dava dosyasından anlaşılan itirazlar kendiliğinden göz önüne alınır. Bununla birlikte maddi hukuk anlamındaki def'iler dava dosyasından anlaşılrsa dahi, def'iden yararlanacak kişi tarafından ileri sürülmemiş ise hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınamaz¹³⁴.

Hâkim isticvaba, keşif ve bilirkişi incelemesi yapılması hususlarına kendiliğinden karar verebilir¹³⁵.

İyiniyetin ve kötünüyetin mahkeme tarafından kendiliğinden göz önüne alınıp alınamayacağına ilişkin meydana gelen tereddütler neticesinde Yargıtay, bu sorunu bir İçtihadı Birleştirme Kararı ile çözmek durumunda kalmıştır. Buna göre; kanunen iyiniyet iddiasında bulunamayacağı somut olay ve belirtilerden anlaşılan kişinin kötünüyetinin karşı tarafa ispat ettirilmesi gerekmeyip, dava hakkının doğumunu sağlayan veya ortadan kaldıran iyiniyet ya da kötünüyet mahkemece kendiliğinden göz önünde tutulur¹³⁶.

Taraflarca bildirilmeyen vakıalar ise hâkim tarafından kendiliğinden incelenemez¹³⁷. Bu bağlamda hâkim yargılama esnasında bu ilkenin bir gereği olarak kendi kişisel bilgisini kullanamaz¹³⁸. Örneğin tanık olduğu hadiselerle ilişkin vakıaları esas almak suretiyle bir davayı çözemeyiz¹³⁹. Bununla birlikte hâkim davayı aydınlatma ödevi kapsamında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 31. maddesi çerçevesinde maddi ve hukuki açıdan belirsiz ya da çelişkili gördüğü hususlara ilişkin, taraflara açıklama yaptırabilir, soru sorabilir, delil göstermelerini isteyebilir¹⁴⁰.

Taraflarca getirilme ilkesinin istisnalarını kamu düzenini ilgilendiren davalar oluşturmaktadır. Bu davalarda kendiliğinden araştırma ilkesi uygulama alanı bulur ve hâkim taraf talepleri ile bağlı değildir¹⁴¹.

¹³³ Becker-Eberhard, Çev. Yıldırım, s. 23; Kuru, C. 2, s. 1921; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 343; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 363.

¹³⁴ Kuru, C. 2, s. 1920; Yılmaz, s. Şerh 262.

¹³⁵ Kuru, C. 2, s. 1922; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 364; Tutumlu, Deliller, s. 34.

¹³⁶ Yılmaz, Şerh, s. 263.

¹³⁷ Atalı, s. 146; İyikli, s. 166; Kuru, C. 2, s. 1920; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 343.

¹³⁸ Atalı, s. 146.

¹³⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 363.

¹⁴⁰ Kuru, C. 2, s. 1920; İyikli, s. 166; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 343.

¹⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 366.

İş yargılamasında kural olarak, taraflarca getirilme ilkesi geçerli olup, iddia ve savunmanın kanıtlanması için gereken deliller taraflarca getirilir. Ancak sosyal güvenlik mahkemelerinin görevli olduğu, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı kamu düzenini ilgilendiren davalarda hâkim delillere kendiliğinden başvurabilir¹⁴². Bu duruma, hizmet tespit davalarında hâkimin uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan bütün delillere kendiliğinden başvurması örnek gösterilebilir¹⁴³.

C. Taleple Bağlılık İlkesi

Taleple bağlılık ilkesi, özel hukuk ilişkilerine egemen olan tasarruf ve taraflarca getirilme ilkelerinin doğal bir sonucu olup¹⁴⁴, esasında tasarruf ilkesinin görünüm biçimlerinden biri olarak nitelendirilmektedir¹⁴⁵. Davacının dava açmakla hakkında karar verilmesini talep ettiği şey, mahkeme hükmünün sınırını oluşturmaktadır¹⁴⁶. Bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 26. maddesinde; hâkimin taraf talebiyle bağlı olmadığına ilişkin kanun hükümleri saklı olmak kaydıyla tarafların talep sonuçları ile bağlı olup, talepten fazlasına veya başka bir şeye karar veremeyeceği, duruma göre daha azına karar verebilme imkânının bulunduğu şeklinde düzenleme altına alınmıştır.

Bu madde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinde düzenleme altına alınan tasarruf ilkesi ile bağlantılıdır. Zira hâkimin kendiliğinden bir davayı inceleyip çözmesi mümkün değildir ve bunun kaçınılmaz sonucu taraf talepleriyle bağlı olunmasıdır. Dolayısıyla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinin 1. fıkrasının çiğnendiği her durumda 26. madde, 26. maddenin çiğnendiği her durumda da 24. maddenin 1. fıkrası çiğnenmiş olmaktadır¹⁴⁷.

¹⁴² **Bozkurt**, s. 401-402.

¹⁴³ Yar. 10. HD. , T. 01.11.2011, 7391/ 16207 sayılı kararına göre; “sosyal güvenlik hukukuna ilişkin bu husus hukuk hâkiminin davayı kendiliğinden çözemeyeceği ve delillerin taraflarca getirilmesi ilkesinin istisnasını teşkil eder. Gerçeğe ulaşabilmek ve sosyal güvenlik hakkını sigortalıya veya hak sahibine gecikmeden teslim edebilmek için kamu düzenine dayanan kendiliğinden araştırma ilkesinden hareketle, HMK. md. 326 gereğince ilerde aleyhine hüküm verilenden tahsil edilmek kaydıyla mahkemece takdir edilen giderlerin devlet hazinesinden ödenmesine karar verilebilecektir” (**Yılmaz**, Şerh, s 266).

¹⁴⁴ **Yılmaz**, Şerh, s. 268.

¹⁴⁵ **Karlı**, Muhakeme, s. 336.

¹⁴⁶ **Meriç**, s. 99; Yar. 9. HD. T. 15.10.2012, 32401/34404; “Somut olayda mahkemece, davacının haftada 6 gün saat 08.00 ile 22.00 arasında çalıştığı ve fazla çalışma yaptığı kabul edilerek hazırlanan bilirkişi raporuna itibarla fazla çalışma ücreti hüküm altına alınmış ise de, davacının dava dilekçesindeki saat 08.00-19.00 veya 10.00-22.00 arasında münavebeli çalıştığına ilişkin açıklamasının dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Mahkemece, davacının çalışma saatlerine ilişkin bu talebi aşılacak fazla çalışma alacağının belirlenmesi hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir” (**Özcan**, s. 871).

¹⁴⁷ **Umar**, s. 104.

Hâkim ilke gereğince taraf talepleri ile bağlı olduğundan her bir talep için ayrı ayrı karar vermelidir¹⁴⁸. Davalar bakımından ayırım yapmak gerekirse; terditli davalarda, önce asıl talebin karara bağlanması ve bunun mümkün olmadığı durumlarda yardımcı talebin karara bağlanması gerekir. Asıl talebin yerine getirilmesinin mümkün olmadığı durumlarda ve davacının, dava esnasında yardımcı talebinden vazgeçmiş olması halinde, hâkim asıl talep dışındaki yardımcı talebe karar veremeyecektir, zira hâkim taraf talepleriyle bağlıdır¹⁴⁹. Tespit davalarında ise hâkim, tespit hükmünden başka eda hükmüne de karar veremez¹⁵⁰. Talepten fazlaya hüküm verme yasağı objektif dava birleşmesinde her kalem alacak açısından ayrı ayrı dikkate alınır¹⁵¹. Mütelâhik davalarda davacı yarışan kanun hükümlerinden sadece birine dayanmış olsa dahi, hâkim yarışan kanun hükümlerinden davacı bakımından en elverişli olanı kendiliğinden bulup uygulamalıdır. Hâkim kanun hükmünü uygularken, davacının dayanağı olan kanun hükmü ile bağlı değilse de, talep sonucu ile bağlıdır. Bu bakımdan davacının dayanmadığı ancak hâkimin kendiliğinden bulup uygulamakla yükümlü bulunduğu kanun hükmü gereğince, davacının talebinden daha fazlasına hükmedilebilme imkânına sahip olsa dahi, hâkim taleple bağlılık ilkesi gereğince talepten fazlasına hükmedemez¹⁵².

İş yargılaması içerisinde taleple bağlılık ilkesi uygulamasına işe iade davaları bakımından ayrıca değinmek gerekir. Zira bu davalarda ilkenin uygulanması hususunda farklı görüşler ortaya konulmuştur. Bir görüşe göre; davacı, işe iadeyle birlikte işe başlatmama tazminatı ve boşta geçen süre ücretini istemese dahi, mahkeme bu taleplere ilişkin karar vermek durumundadır. Zira işe iade talebi, iade edilmemenin alternatifi olarak tazminatı ve işe başlatılıp başlatılmayacağına bakılmaksızın, yalnızca süresinde başvuru ile muaccel hale gelecek olan boşta geçen süre ücretini bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle mahkeme işe iadeye karar vermesi halinde ondan ayrılamaz bir biçimde bu tazminat ve ücrete de karar vermek durumundadır¹⁵³. Diğer bir görüşe göre ise; işe iade talebi alternatifi olan tazminatı bünyesinde barındırmakla birlikte boşta geçen dört aya kadar süre ücretinin ayrıca talep edilmesi gerekir. Zira bu ücret işe iade talebinden bağımsız bir hak mahiyetindedir. Bu nedenle alternatif konumundaki tazminat dilekçede

¹⁴⁸ **Karşı**, Muhakeme, s. 336.

¹⁴⁹ **Yılmaz**, Şerh, s. 269.

¹⁵⁰ **Kuru**, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 3, B. 6, İstanbul 2001, s. 3089.

¹⁵¹ **Kuru**, C. 3, s. 3093.

¹⁵² **Kuru**, C. 3, s. 3095.

¹⁵³ **Çankaya**, Osman Güven/**Günay**, Cevdet İlhan/**Göktaş**, Seracettin, Türk Hukukunda İşe İade Davaları, B. 2, Ankara 2006, s. 237.

talep edilmeyip sonradan istenirse bu durum iddianın genişletilmesi kapsamına girmezken, boşta geçen dört aya kadar sürenin sonradan istenmesi bu kapsamda değerlendirilmelidir¹⁵⁴.

Bunun dışında kalan konularda iş yargılamasında taleple bağıllık; özellikle hizmet süresi¹⁵⁵, miktar¹⁵⁶ ile faiz türü ve başlangıcı¹⁵⁷ konularında karşımıza çıkmakta ve uygulama noktasında bir farklılık ya da özellik arz etmemektedir.

D. Kendiliğinden Araştırma İlkesi

Kendiliğinden araştırma ilkesi uyarınca mahkeme, vakıaları ve ispat araçlarını taraflardan bağımsız olarak yargılamaya getirecek ve inceleyecektir¹⁵⁸. Burada mahkeme, taraflarca getirilen dava malzemesinin yanında onlar tarafından sunulmayan dava malzemesini de dikkate almakta ve hükme esas teşkil etmesini sağlamaktadır¹⁵⁹.

Bu ilke uygulamasında, dava malzemesinin yargılamaya getirilmesi, taraflarca getirilme ilkesinin karşıtı olarak, tarafların tasarrufundan çıkarılmıştır¹⁶⁰. Bu karşıtlığın nedeni kamu düzeni ve kamu yararı düşüncesidir¹⁶¹.

Kamu yararının bulunduğu durumlarda kendiliğinden araştırma ilkesi de uygulama alanı bulmaktadır¹⁶². Bu hallerde hâkim görevi dolayısıyla dava malzemesinin getirilmesi

¹⁵⁴ **Özekes**, Muhammet, İş Kanunu'nun 20 ve 21. Maddelerinin Medeni Yargılama ve İcra Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru'ya Armağan, Ankara 2004, s. 485.

¹⁵⁵ Yar. 9. HD. T. 20.09.2012, E. 2010/19833, K. 2012/30868; "Davacı Temmuz 2000 tarihinden Nisan 2004 tarihine kadar çalıştığını belirterek kıdem tazminatı talebinde bulunmuş, ancak mahkemece hükme esas alınan bilirkişi raporunda 16.02.2000 tarihinden 08.04.2004 tarihine kadar çalıştığı kabul edilerek buna göre kıdem tazminatı hesabı yapılmıştır. HMK'nın 26. maddesi gözetilmeden talep aşılarak belirtilen sürelerle karar verilmesi hatalıdır" (**Ocak**, s. 2307) ; Aynı yöndeki kararlar için bkz. Yar. 9. HD. T. 10.05.2012, E. 2010/7982, K. 2012/16554; Yar. 9. HD. T. 05.12.2011, E. 2009/28963, K. 2011/47178; Yar. 9. HD. T. 28.11.2011, E. 2011/50493, K. 2011/45723; Yar. 9. HD. T. 15.05.2006, E. 2006/5120, K. 2006/13380; Yar. 9. HD. T. 15.05.2006, E. 2006/10521, K. 2006/13371; Yar. 9. HD. T. 18.10.2006, E. 2006/6107, K. 2006/27622; Yar. 9. HD. T. 09.10.2006, E. 2006/5421, K. 2006/26020; Yar. 9. HD. T. 15.05.2012, E. 2011/20333, K. 2012/17714 (**Ocak**, s. 2307-2309).

¹⁵⁶ İşçinin talep etmiş olduğu fazla çalışma, bayram ve genel tatil çalışmaları hakkındaki ücretlerin talepten fazla şekilde hükme bağlanamayacağına ilişkin olarak bkz. Yar. 9. HD. , T. 24.10.2011, 24426/39001 (**Yılmaz**, Şerh, s. 271) Ücrete ilişkin olarak ayrıca bkz. Yar. 9. HD. T. 05.12.2011, E. 2010/22818, K. 2011/47184; Yar. 9. HD. T. 18.01.2012, E. 2009/40931, K. 2012/845; Yar. 9. HD. T. 15.10. 2012, E. 2010/24113, K. 2012/34277 (**Ocak**, s. 2309-2310).

¹⁵⁷ Yar. 9. HD. T. 09.10.2006, E. 2006/5350, K. 2006/26019; "Davacı, dava dilekçesinde kıdem tazminatı ve diğer işçilik alacakları için dava tarihinden itibaren faiz yürütülmesini talep etmiştir. Buna rağmen taleple bağıllık gereği kıdem tazminatına fesih tarihinden itibaren faiz yürütülmesi hatalıdır" (**Ocak**, s. 2311).

¹⁵⁸ **Alangoya**, İlkeler, s. 9.

¹⁵⁹ **Karşlı**, Muhakeme, s. 315.

¹⁶⁰ **Karşlı**, Muhakeme, s. 315.

¹⁶¹ **Kuru**, C. 2, s. 1923; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 346.

¹⁶² **Ansay**, Yargılama, s. 148; **Kuru**, C. 2, s. 1923; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 346.

hususunda karar vermek hak ve yetkisini haizdir¹⁶³. Zira burada hâkim verilecek hükmün maddi gerçeğe ulaşmamasına ilişkin sorumluluğu üzerinde taşımaktadır¹⁶⁴.

Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulama alanı bulduğu davalar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf imkânının bulunmadığı davalardır¹⁶⁵. Bu davalarda iddianın ve savunmanın genişletilmesi yasağı uygulanmaz¹⁶⁶, ikrar hâkimi bağlamaz, yemin teklif edilemez, isticvap hükümleri uygulanmaz¹⁶⁷ ve delil sözleşmesi yapılamaz¹⁶⁸. İş yargılaması bakımından Yargıtay değerlendirmesi hizmet tespit davalarının kamu düzeninden olduğu ve bu davalarda kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulanmasını gerektiği şeklindedir¹⁶⁹.

Zira iş yargılamasının amacı, özellikle sosyal güvenlik açısından işvereni denetlemek ve işverenin hukuka uygun davranmasını sağlamaktır. Bu denetimde ise kamu yararının varlığı tartışmasızdır. Uygulamada kendiliğinden araştırma yöntemleri olarak bazı bilgi ve belgelerin taraflardan veya ilgili diğer yerlerden istenmesi; uyuşmazlığa ilişkin, işlem ve sicil dosyaları ile diğer mahkemelerce verilen kararların getirilmesi önemli bir yer tutmaktadır¹⁷⁰.

Yargıtay, İş Mahkemeleri Kanunu'nda açık hüküm olmamasına rağmen istikrarlı olarak kusur ve hesap raporlarının alınmasının kendiliğinden yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır¹⁷¹. Bu bağlamda iş kazası nedeni ile açılan tazminat davalarında da kusur ve zararın belirlenmesi noktasında kamu düzeninin varlığı kabul edilmektedir¹⁷².

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'ndaki iş kolu¹⁷³ ve yetki tespiti¹⁷⁴ kamu düzenine ilişkindir ve bu nedenle kendiliğinden araştırma ilkesi geçerlidir¹⁷⁵. Bununla

¹⁶³ **Ansay, Yargılama**, s. 148; **Tutumlu**, Deliller, s. 35.

¹⁶⁴ **Karlı**, Muhakeme, s. 315.

¹⁶⁵ **Kuru**, C. 2, s. 1924; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 346.

¹⁶⁶ **Kuru**, C. 2, s. 1925.

¹⁶⁷ **Kuru**, C. 2, s. 1924; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 346.

¹⁶⁸ **Karlı**, Muhakeme, s. 317; **Kuru**, C. 2, s. 1923-1924.

¹⁶⁹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 366, dn. 15; **Doğan**, Yenisey Kübra, İş Hukukunun Kendine Özgü Emredici Doğası: Sosyal Kamu Düzeni Kurallarına Bir Bakış, Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan, C. 1, İstanbul 2011, s. 56.

¹⁷⁰ **Kar**, Bektaş, İş Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Özel S. , 2013, s.869-882, Basım Yılı: 2014, s. 876 (İlkeler).

¹⁷¹ **Kar**, İlkeler, s. 876-877.

¹⁷² **Kar**, İlkeler, s. 877.

¹⁷³ Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun 5. maddesine göre; bir işyerinin girdiği işkolunun tespiti Bakanlıkça yapılır. Bakanlık tespit ile ilgili kararını Resmî Gazete'de yayımlar. Bu tespite karşı ilgililer, kararın yayımından itibaren on beş gün içinde dava açabilir. Mahkeme iki ay içinde kararını verir. Kararın temyiz edilmesi hâlinde Yargıtay uyuşmazlığı iki ay içinde kesin olarak karara bağlar. Yeni bir toplu iş

birlikte yetki itirazı gerçek anlamda bir itiraz mahiyetinde olup dava sayılmamaktadır. Yargıtay da bu hususun bir dava anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir¹⁷⁶.

sözleşmesi için yetki süreci başlamış ise işkolu değişikliği tespiti bir sonraki dönem için geçerli olur. İşkolu tespit talebi ve buna ilişkin açılan davalar, yetki işlemlerinde ve yetki tespit davalarında bekletici neden sayılmaz. İşkolu değişikliği yürürlükteki toplu iş sözleşmesini etkilemez.

¹⁷⁴ Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun 42. maddesine göre; Toplu iş sözleşmesi yapmak isteyen işçi sendikası Bakanlığa başvurarak yetkili olduğunun tespitini ister. İşveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işveren de Bakanlığa başvurarak yetkili işçi sendikasının tespitini isteyebilir. Bakanlık, kayıtlarına göre başvuru tarihi itibarıyla bir işçi sendikasının yetkili olduğunu tespit ettiğinde, başvuruyu, işyeri veya işletmedeki işçi ve üye sayısını, o işkolunda kurulu işçi sendikaları ile taraf olacak işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işverene altı iş günü içinde bildirir. İşçi sendikasının yetki şartlarına sahip olmadığı ya da işyerinde yetki şartlarına sahip bir işçi sendikasının bulunmadığının tespiti hâlinde, bu bilgiler sadece başvuruyu yapan tarafa bildirilir. Sigortalılığın başlangıcı ile sona ermesine ilişkin bildirimlerden yasal süresi içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılmayanlar, yetkili işçi sendikasının tespitinde dikkate alınmaz. Yetki tespiti ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir. Aynı Kanununun 43. maddesi ise; kendilerine 42. madde uyarınca gönderilen tespit yazısını alan işçi veya işveren sendikaları veya sendika üyesi olmayan işveren; taraflardan birinin veya her ikisinin yetki şartlarına sahip olmadığı veya kendisinin bu şartları taşıdığı yolundaki itirazını, nedenlerini de göstererek yazının kendilerine tebliğ edildiği tarihten itibaren altı iş günü içinde mahkemeye yapabilir. İtiraz dilekçesi görevli makama kayıt ettirildikten sonra mahkemeye verilir. Kurulu bulunduğu işkolunda çalışan işçilerin yüzde üçünden daha az üyesi bulunan işçi sendikası, yetki itirazında bulunamaz. İtiraz dilekçesinde veya ekinde somut delillerin yer almaması hâlinde itiraz incelenmeksizin reddedilir. İşçi ve üye sayılarının tespitinde maddi hata ve süreye ilişkin itirazları mahkeme altı iş günü içinde duruşma yapmaksızın kesin olarak karara bağlar. Bunların dışındaki itirazlar için mahkeme, duruşma yaparak karar verir ve karar temyiz edildiği takdirde Yargıtay tarafından on beş gün içinde kesin olarak karara bağlanır. Kendisine yetki şartlarına sahip olmadığı bildirilen işçi sendikası, altı iş günü içinde yetkili olup olmadığının tespiti için dava açabilir. Mahkeme açılan davayı o işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde üçünü üye kaydeden işçi sendikaları ile işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işverene de bildirir. Mahkeme davayı iki ay içinde sonuçlandırır. İtiraz, karar kesinleşinceye kadar yetki işlemlerini durdurur.

¹⁷⁵ **Kar**, İlkeler, s. 878.

¹⁷⁶ **Günay**, Davalar, s. 1527.

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TASARRUF İLKESİNİN KAPSAMI

I. DAVA KONUSUNUN DEVRİ

Dava hakkı, asıl hakka bağlı bir hak mahiyetindedir. Bu nedenle taraflardan biri dava konusu hakkı veya şeyi bir başkasına devrettiğinde, o hak veya şeye ilişkin tasarruf yetkisi de ortadan kalkar. Bunun neticesinde o hakka bağlı dava üzerinde de birtakım değişiklikler meydana gelir¹⁷⁷. Bu çerçevede dava konusunun devri müessesesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 125. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre; davanın açılmasından sonra, davalı taraf, dava konusunu üçüncü bir kişiye devrederse davacı isterse, devreden tarafla olan davasından vazgeçerek, dava konusunu devralmış olan kişiye karşı davaya devam eder. Bu takdirde davacı, davayı kazanırsa, dava konusunu devreden ve devralan yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olur. İsterse davasını devreden taraf hakkında tazminat davasına da dönüştürebilir. Davanın açılmasından sonra, dava konusu davacı tarafından devredilecek olur ise devralmış olan kişi görülmekte olan davada davacı yerine geçer dava kaldığı yerden itibaren devam eder.

Davalı dava konusunu devrediyorsa maddenin uygulamasına ilişkin olarak hâkim; tarafa bu iki yetkiden hangisini kullanmak istediğini kendiliğinden sorar ve bu cevap neticesinde işlem yapar. Eğer taraf soruyu cevapsız bırakmak suretiyle bu iki yetkiden birini kullandığını belirtmezse davayı takip etmek istemediği sonucuna varılır. Bu durumda devreden veya devralan tarafın davanın devamını isteme yetkilerinin bulunmadığı göz önüne alınarak dava dosyasının Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 150. maddesi dolayısıyla işlemden kaldırılması gerekir¹⁷⁸.

İş yargılaması bakımından işyeri devrinin yargılama esnasında gerçekleşmesi özellik arz etmekte ve kanaatimizce bu husus dava konusunun devri kapsamında ele alınmalıdır.

İş yerinin devri, İş Kanunu'nun 6. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir; işyeri veya işyerinin bir bölümü hukukî bir işleme dayalı olarak başka birine devredildiğinde, devir tarihinde işyerinde veya bir bölümünde mevcut olan iş sözleşmeleri bütün hak ve

¹⁷⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 632.

¹⁷⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 530.

borçları ile birlikte devralana geçer. Devralan işveren, işçinin hizmet süresinin esas alındığı haklarda, işçinin devreden işveren yanında işe başladığı tarihe göre işlem yapmakla yükümlüdür. Bu hükümlere göre devir halinde, devirden önce doğmuş olan ve devir tarihinde ödenmesi gereken borçlardan devreden ve devralan işveren birlikte sorumludur. Ancak devreden işverenin sorumluluğu devir tarihinden itibaren iki yıl ile sınırlıdır. Tüzel kişiliğin birleşme veya katılma ya da türünün değişmesiyle sona ermesi halinde ise birlikte sorumluluk hükümleri uygulanmaz. Devreden veya devralan işveren iş sözleşmesini sırf işyerinin veya işyerinin bir bölümünün devrinden dolayı feshedemez ve devir işçi yönünden fesih için haklı sebep oluşturamaz. Devreden veya devralan işverenin ekonomik ve teknolojik sebeplerin yahut iş organizasyonu değişikliğinin gerekli kıldığı fesih hakları veya işçi ve işverenlerin haklı sebeplerden derhal fesih hakları saklıdır.

İş Kanunu'nun 6. maddesinin gerekçesinde ifade edildiği üzere; madde işverenin ölümüyle işyerinin miras hükümlerine göre mirasçılara geçmesi ve buna göre sonuçlarını doğurması dışında, hukuki bir işleme dayalı olarak işyerinin ve bir bölümünün başka işverene geçtiği bütün halleri kapsar niteliktedir. İşyeri veya bir bölümünün devrinde, iş ilişkilerinde işveren tarafı değişmekte, ancak iş sözleşmesi bütün hak ve borçlarıyla yeni işverene geçmektedir.

Bu hükümler çerçevesinde maddi hukukta dava konusuna ilişkin olarak gerçekleşen iş yeri devri işleminin yargılamayı etkilemesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda cüz'i halefiyet sonucunu doğuran ve iş ilişkisinin kapsamı ve içeriğinde bir değişikliğe sebebiyet vermeyen hallerde mevcut iş sözleşmeleri bakımından iş ilişkisi ile bağlantılı davalarda devralana yönelik hüküm kurulması tarafın hukuki yararınadır¹⁷⁹.

Bununla birlikte 6. maddede; devirden önce doğmuş olan ve devir tarihinde ödenmesi gereken borçlardan devreden ve devralan işverenin birlikte sorumlu olacağı ancak devreden işverenin bu yükümlülüklerden devir tarihinden itibaren iki yıl daha sorumlu kalacağı düzenleme altına alınmıştır. Bu bağlamda devirden önceki borçlara ilişkin davalarda, devredene karşı davanın devam ettirilmesi yönünde de bir menfaatin bulunacağı açıktır¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Meriç, s. 165.

¹⁸⁰ Meriç, s. 165, dn. 404.

Bunun yanında iş yerinin devrinden önce gerçekleşen bir iş sözleşmesi feshine dayalı işe iade davalarında, yargılama esnasındaki devir taraflarda bir değişikliğe yol açmaktadır¹⁸¹. Zira bu durum verilen hükmün kim tarafından yerine getirileceğini doğrudan etkilemektedir¹⁸². Eğer dava kabul edilirse feshin geçersizliği tespit edilmiş olacak ve bu nedenle fesih sonuç doğurmayacak, iş sözleşmesinin devamı sebebiyle iş yerini devralan taraf işe iade davasına konu iş ilişkisini de üstlenmiş olacaktır. Bu noktada devreden sorumluluğu yalnızca devir tarihinden önce doğan işçilik alacakları ile sınırlı olacaktır¹⁸³.

II. DAVANIN KONUSUZ KALMASI

Dava açıldıktan sonra dava konusunun yahut davacının hukuki yararının ortadan kalkması halinde dava konusuz kalır. Örneğin; işçi ile işveren arasındaki bir ücret alacağı davasında alacağın ödenmesi davayı konusuz bırakır¹⁸⁴.

Davanın konusuz kalması hali Hukuk Muhakemeleri Kanununda düzenlenmemiştir. Mahkeme bu halde bir hüküm veremeyecek olup davanın konusuz kaldığını belirten bir tespit hükmü ile davayı sona erdirmek durumundadır¹⁸⁵. Ancak burada mahkemenin yargılama giderlerine ilişkin bir karar vermesi gerekir. Bu bağlamda mahkemenin yapacağı iş, davaya devam edilseydi kimin aleyhine karar verilmesi gerekiyorsa, yargılama giderlerine de o kişiyi mahkûm etmek olmalıdır¹⁸⁶.

Davanın konusuz kalmasına, işçinin ücret alacağı davasında alacağın ödenmesinin yanında işe iade davalarında işçinin dava devam ederken işe başlatılması hali örnek olarak verilebilir¹⁸⁷.

¹⁸¹ Doktrinde diğer bir görüş ise dava konusu devrinin bu çerçevede işe iade davalarında uygulanamayacağı zira iş yeri devrinin dava konusunun devri kapsamına girmediğini öne sürmektedir. Bu bağlamda işçinin davasını tazminat davasına dönüştürmesi de mümkün değildir. İşe iade davası ile amaçlanan esas itibarıyla işçinin işine dönebilmesini sağlamaktır. Bununla birlikte bu görüşü savunanlar da işçilik alacaklarına ilişkin dava sırasında gerçekleşen işyeri devirlerinde husumetin devralana yöneltilmesi yolunun benzer şekilde, her ne kadar uygun olmasa da işe iade davasında da uygulanabileceğini belirtmektedirler (Çankaya, Osman Güven/Çil, Şahin, İş Hukukunda Üçlü İlişkiler, Ankara 2006, s. 199-200).

¹⁸² Meriç, s. 165.

¹⁸³ Meriç, s. 166.

¹⁸⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 830.

¹⁸⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 830-831; Meriç, s. 225.

¹⁸⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 831.

¹⁸⁷ Yar. 22. HD. T. 01.02.2012, E. 2013/563, K. 2013/1577; “Somut olayda davacının, davalı işverence iş sözleşmesinin sözlü olarak feshedildiğini belirterek 28.05.2012 tarihli ihtarname ile işe iadesini talep

İşe iade davalarında işçinin işe başlatılması halinde Yargıtay, davanın konusuz kalması sebebiyle karar verilmesine yer olmadığına şeklinde karar verilmesini vurgulamaktadır. Bu hallerde işveren kendiliğinden feshin geçersizliğini kabul etmiş olmaktadır¹⁸⁸. Bu sonuç mahkeme tarafından verilecek bir karar üzerine işe başlatılma ile aynı kabul edilmekte ve bu nedenle de iş güvencesi tazminatı ödeme yükümlülüğü söz konusu olmayacağından ayrıca bir tazminat belirlenmesine gerek duyulmayacaktır. Ancak bu halde de davacı açıkça feragatte bulunmamış veya talebini geri almamış ise boşta geçen dört aya kadar süre ücretinin belirlenmesi gerekir¹⁸⁹. Bu noktada dört aya kadar ücrete karar verilebilmesi, işçiyi geçerli bir neden göstermeksizin işten çıkararak ve dava açılması üzerine işe tekrar başlatan kötü niyetli işverenler bakımından caydırıcı bir etkiye sahip olmaktadır. Yargılama giderlerine kimin katlanacağı belirlenmesi bakımından yargılamaya bu yönüyle de devam edilmelidir¹⁹⁰.

Bununla birlikte yargılama devam ederken işverenin, işe başlama yönünde ihtar çekmesine de değinmek gerekir. Bozucu yenilik doğuran bir hak olan fesih, karşı tarafa varmakla hukuki sonuçlarını doğurmakta ve tek taraflı irade beyanı ile geri

ettiği, işverence 28.05.2012 tarihli cevabi ihtarname ile davacının işten çıkarılmasının söz konusu olmadığı belirtilerek ihtarın tebliğini takip eden ilk iş gününden itibaren yeniden mesaiye başlanmasının istendiği 01.06.2012 tarihinde bu ihtar alan davacının ertesi günü işyerine gittiğinde işe başlatılmadığı, davalı davacının işe başlamak için geldiği cumartesi günü işyerinde çalışma günü olmadığını iddia ettiği, davacının 04.06.2012 tarihinde işe gelmediğine dair 05.06.2012 tarihinde tutanak tutulduğu ve 11.06.2012 tarihinde düzenlenen işten ayrılış bildirgesi ile çıkış işleminin yapıldığı anlaşılmaktadır. Mahkemece cumartesi gününün işyerinde iş günü olup olmadığı iddiası araştırılıp tespit edilmeden davalının iddiası doğru kabul edilerek 05.06.2012 tarihinde tutulan tutanak ve işten ayrılış bildirgesinin düzenleme tarihinin 11.06.2012 olması karşısında, 04.06.2012 tarihinde davacının işe başlaması beklenmeden çıkışının verildiği gerekçesiyle hüküm kurulması yerinde değildir. Öte yandan davacı vekili 05.11.2012 tarihli duruşmada davacının işe iade talebini kabul ettiklerini ancak talep edilen tazminatları kabul etmediklerini beyan etmiştir. Bu beyan karşısında yargılama sırasında davacının işe davet edilip edilmediği, davet edilmişse davacının işe başlayıp başlamadığı hususu da açıklığa kavuşmamıştır. Davacı yargılama sırasında işe davet edilmiş ve işe başlatılmışsa davanın konusuz kalması sebebiyle karar verilmesine yer olmadığına ve dört aya kadar boşta geçen süre ücretine karar verilmesi ancak işe başlatmama tazminatına hükmedilmemesi gerekir” (Kılıçoğlu, Mustafa/Ada İlayda Kılıçoğlu, 4857 Sayılı İş Kanunu Yorumu ve Yargıtay Uygulaması, B. 2, Ankara 2013, s. 306).

¹⁸⁸ Yar. 9. HD. T. 22.11.2010, E. 2011/447, K. 2011/4405; “Dava devam ederken, davacının işe başlatılmış olması, aksi ileri sürülmedikçe, davalı işverenin feshin geçerli bir sebebe dayanmadığını kabul ettiği şeklinde değerlendirilmelidir” (UYAP Sistemi).

¹⁸⁹ Yar. 9. HD. T. 30.04.2008, E. 2008/24550, K. 2009/10398; “Davacı yargılama sırasında davalı Kaçkar Ltd. Şirketinde işe başladığından işe iade yönünden davanın konusuz kalması nedeni ile karar verilmesine yer olmadığına, fesih tarihinden işe başlama tarihine kadar boşta geçen süre için en çok 4 aya kadar ücret ve diğer haklarının davalılardan müştereken ve müteselsilen davacıya ödenmesi gerektiğinin tespitine karar verilmiştir” (UYAP Sistemi); Yar. 9. HD. T. 30.06. 2005, E. 2005/19426, K. 2005/23336 (Kar, Bektaş, İş Güvencesi ve Uygulaması, B. 2, Ankara 2011, s. 1136) (İş Güvencesi); Çankaya/Günay/Göktaş, s. 247.

¹⁹⁰ Çankaya/Günay/Göktaş, s. 248.

alınmamaktadır. Bu nedenle burada işçinin rızası bulunmazsa, hâkimin şartları mevcutsa işe iade yönünde karar vermesi gerekir¹⁹¹.

Davanın konusuz kalması hususunda işyerinin yargılama esnasında kapanması hali de incelenebilir. Bu halde Yargıtay fesih tarihindeki koşullar göz önüne alınmak suretiyle feshin geçersizliğinin incelenmesini, işyerinin kapanmasının hükmün infazı sırasında ileride açılacak işe başlatmama ve boşta geçen süre ücret alacağı için açılacak davada tartışılmasının gerektiğini belirtmektedir¹⁹².

İşe iade davası açan işçinin yargılama esnasında ölmesi halinde de Yargıtay, ölen işçi yönünden dört aya kadar boşta geçen süreye ilişkin ücret ve diğer haklara dair isteğin kabul edilmesi yönünde bir uygulama geliştirmiştir¹⁹³. Kanaatimizce burada dört aya kadar

¹⁹¹ Yar. 9. HD. T. 03.06.2004, E. 2004/1080, K. 2004/13416 (**Kılıçoğlu, Mustafa/Şenocak, Kemal**, İş Kanunu Şerhi, B. 3, İstanbul 2013, s. 561).

¹⁹² **Mollamahmutoglu/Astarlı**, s. 935; **Çankaya/Günay/Göktaş**, s. 249; Kar, İş Güvencesi, s. 1137-1138; Yar. 9. HD. T. 25.12.2006, E. 2006/27396, K. 2006/34577; “Davacı işçi, iş sözleşmesinin geçerli bir neden olmadan işverence feshedildiğini ileri sürerek feshin geçersizliğine ve işe iadesine karar verilmesini, işe başlatılmama halinde ödenmesi gereken tazminat ile boşta geçen süre ücretinin belirlenmesini istemiştir. Davalı işveren, ekonomik nedenlerle 2004 yılı başından itibaren personel azaltılmasına gidildiğini, bu kapsamda davacının iş sözleşmesinin tazminatları ödenmek suretiyle feshedildiğini belirterek, davanın reddine karar verilmesi gerektiğini savunmuştur. Mahkemece dava konusu işyerinin kapandığı, kapatma işleminin iş kanununun 29. maddesine uygun olduğu, işçinin çalıştırılacağı iş yerinin kapanması ile işçinin çalıştırılacağı yerin kalmadığı, verilecek işe iade kararının bir anlamı kalmayacağı, iş yerinin kapanması nedeniyle davanın konusuz kaldığı gerekçesi ile karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. Davacının iş sözleşmesinin ‘iş yerinde yeniden, siparişlerin azlığı ve genel ekonomik nedenler’ gerekçe gösterilerek feshedildiği dosya içeriğinden anlaşılmaktadır. İş yerinin kapatılması olgusu fesih nedeni yapılmadığı gibi, fesih tarihinde iş yeri faal durumdadır. Fesihden yaklaşık 4 ay sonra iş yerinin kapanmış olması feshi geçerli hale getirmez. Zira fesih bildirim yapıldığı tarihteki koşullara göre feshin geçerli neden dayanıp dayanmadığı belirlenmelidir. Davalı işveren fesih bildiriminde ekonomik nedenlere dayanmasına rağmen feshin gerçekleştiği 2005 yılı Mart ayı itibariyle yeni işçi aldığı dosya kapsamından anlaşılmaktadır. Buna göre fesih tarihi itibariyle geçerli bir fesih söz edilemez. Davacının işe iadesine karar verilmesi gerekirken işyerinin kapanmış olduğundan söz edilerek davanın konusuz kaldığı ve bu nedenle karar verilmesine yer olmadığı şeklinde hüküm kurulması hatalıdır. Belirtmek gerekir ki, fesihden sonra iş yerinin kapanmış olması işe iadeye ilişkin hükmün infazına ilişkin bir hukuki sorundur. Bu husus ileride açılacak boşta geçen süre ücreti ve işe başlatmama tazminatı ile ilgili davada tartışılmalıdır” (**Kar**, İş Güvencesi, s. 1138).

¹⁹³ Yar. 9. HD. T. 15.09.2009, E. 2009/21710, K. 2009/22886; “Davacı işçinin iş sözleşmesi, 01.12.2006 tarihinde yeniden yapılanma ve alt işveren uygulamasına gidilmesi nedeniyle feshedilmiştir. Dava 13.12.2006 tarihinde açılmıştır. Davacı yargılama sırasında ölmüştür. Davacı davayı açmayla işe iade iradesini belirtmiştir. Amaç işe iade edilmek ve edilmemesi halinde akçalı haklardan yararlanmaktır. İş kanununun 21. maddesinin 3. fıkrasındaki dört aya kadar boşta geçen süreye ilişkin ücret ve diğer haklar işverenin işe başlatma ya da başlatmamasına bağlı bir sonuç değildir. Ölüm olgusu bir hukuki ilişkide aleyhe biçimde yorumlanmamalıdır. İşçi ölmeydi ne tür bir davranışına üstünlük tanınacak idiyse, öngörülen bu davranışa hukuki sonuç bağlanmalıdır. Öte yandan bir kanun yorumlanırken, kanunun konuluş amacı dikkate alınmalıdır. Kanundaki işe iade hükümleri işçinin iadesini amaçlamıştır. Ölüm olaylarına nasıl bir sonuç bağlanacağı konusunda belirtilmediğine göre bu boşluğu doldurmak hâkimin görevidir. Hâkim burada kanun koyucu olarak davranmalıdır. Davacı işe iade davasını açarken feshin geçerli bir nedene dayanmadığını iddia etmiştir. Geçersiz fesih var ise ölüm tarihine kadarki boşta geçen süre ücretine kanuni dört aylık sınırlama dikkate alınarak hükmedilmelidir. Böyle bir sonuç genel olarak kanunun amacına uygundur. Aksi halde işverenin haksız davranışı işçinin ölümü nedeniyle karşılıksız

ücret bakımından dava konusuz kalmalıdır. Zira dört aylık ücret için işverene başvuru şartı aranmaktadır¹⁹⁴ ve iş sözleşmesinin kişiselliği göz önüne alındığında mirasçıların işe başlatılma yönünde bir başvuruları mümkün olamamaktadır¹⁹⁵.

III. YARGILAMANIN TARAFLARCA TAKİP EDİLMEMESİ

Davanın açılmasında olduğu gibi davanın devamında da tarafların bu yönde bir iradesinin bulunması gerekir¹⁹⁶. Davanın takipsiz bırakılması, davanın devamı yönündeki taraf iradesinin ortadan kalkmasının bir sonucudur¹⁹⁷. Bu durumda, mahkemece esasa ilişkin inceleme henüz tamamlanmadığından bu konuda bir karar verilmesi de mümkün olamamaktadır. Tarafların açılan davaya devam etmemesi ve duruşmaya katılmamasına kanun koyucu birtakım sonuçlar bağlamış ve dava dosyasının işlemde kaldırılması müessesesini Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 150. maddesinde düzenleme altına almıştır¹⁹⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 150. maddesine göre; usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilir. Davet edilmiş olan taraflardan biri duruşmaya gelir, diğeri gelmezse, gelen tarafın talebi üzerine, yargılamaya gelmeyen tarafın yokluğunda devam edilir veya dosya işlemde kaldırılır.

kalmaktadır. Bu durum adalet duygusunu incitir. Geçerli nedene dayanmayan feshin tespiti ile yetinilmesi, ölen işçinin mirasçıları yönünden hiçbir imkân sağlamayacaktır. Oysa konu sosyal güvenlik haklarını da ilgilendirmektedir. Dört aya kadar ücret ve diğer haklar yönünden Sosyal Güvenlik Kurumu'na prim yatırılması ve ölen işçinin mirasçılarının buna göre sosyal güvenlik haklarından yararlanması gerekir. İşe iade yargılaması sırasında işçinin ölümü daha önce Dairemiz önüne uyuşmazlık olarak gelmiş ve işçinin ölümü sebebiyle işe başlama yönünde başvuruda bulunulmasının imkânsız olduğu gerekçesiyle boşa geçen süreye ait ücret isteklerinin reddine karar verilmiştir (Yar. 9. HD. T. 06.11.2006, E. 2006/20109, K. 2006/29326). Konu temyize konu olayda Dairemizce bir kez daha etraflıca değerlendirilmiş ve yukarıda belirtilen gerekçelerle işe iade yargılaması sırasında ölen işçi yönünden dört aya kadar boşa geçen süreye ait ücret ve diğer haklara dair isteğin kabulüne karar vermek gerekmiştir" (**Mollamahmutoglu/Astarlı**, s. 938); Aynı yönde bkz. Yar. 9. HD. T. 21.12.2009, E. 2009/10080, K. 2009/36320 (**Kar**, İş Güvencesi, s. 1140).

¹⁹⁴ **Köseoğlu**, Ali Cengiz, İş Sözleşmesinin Geçersiz Nedenle Feshinin İhbar ve Kıdem Tazminatına Etkisi, Sicil İş Hukuku Dergisi, Aralık 2010, Yıl 5, Sayı 20, s. 93.

¹⁹⁵ **Çankaya/Günay/Göktaş**, s. 249.

¹⁹⁶ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 610.

¹⁹⁷ **Meriç**, s. 171.

¹⁹⁸ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 610 vd; Yar. 9. HD. T. 28.02.1966, E. 1966/1555, K. 1966/1747 sayılı kararına göre; "Davanın konusu ihbar tazminatı ile fazla çalışma, hafta ve genel tatil ücretleri toplamının ödetilmesine ilişkindir. Taraflar 05.07.1965 günlü oturuma gelmedikleri gibi mazeret dilekçesi de göndermemişlerdir. Bu durumda dava yenileninceye kadar dosyanın işlemde kaldırılması gerekir. Mahkemenin bu kuralı göz önünde tutmaksızın yargılamaya devam ederek hüküm tesis etmesi usule aykırıdır" (**Bozkurt**, s. 110).

Geçerli bir özrü olmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez¹⁹⁹.

Bununla birlikte gelmeyen ve mazeret bildiren tarafın istemi, mahkemece kabul edilirse, yeni bir duruşma günü tayin edilerek gelmeyen taraf davetiye ile bu duruşmaya çağrılır²⁰⁰.

Duruşmaya gelmeyen taraftaki kişiler mecburi dava arkadaşı iseler, gelen taraf ya mecburi dava arkadaşlarının hepsinin yokluğunda yargılamaya devam edilmesini ya da hepsi hakkında dosyanın işlemden kaldırılmasını isteyebilir. Bununla birlikte gelmeyen taraftaki kişiler arasında ihtiyari dava arkadaşlığı bulunmaktaysa; gelmiş olan taraf, ihtiyari dava arkadaşlarının hepsi hakkında dosyanın işlemden kaldırılmasını isteyebileceği gibi, bazısının yokluğunda yargılamaya devam edilmesini, diğerleri hakkında ise dosyanın işlemden kaldırılmasını isteyebilir²⁰¹.

Belirtmek gerekir ki; dosyanın işlemden kaldırılması davanın olumlu veya olumsuz bir şekilde sonuçlanması anlamına gelmediği gibi doğrudan açılmamış sayılma anlamına da gelmemektedir²⁰². Zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 150. maddesi hükmünce; dosyası işlemden kaldırılmış olan dava, işlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurusu üzerine yenilenebilir²⁰³. Yenileme dilekçesi, duruşma gün, saat ve yeri ile birlikte taraflara tebliğ edilir²⁰⁴. Dosyanın işlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunulursa, yeniden harç alınır, bu harç yenileyen tarafça ödenir ve karşı tarafa yüklenemez. Bu şekilde harç verilerek yenilenen dava, eski davanın devamı sayılır. İşlemden kaldırıldığı

¹⁹⁹ Yar. 9. HD. T. 23.96.1998, E. 1998/8468, K. 1998/10756 (**Bozkurt**, s. 110).

²⁰⁰ **Elgün**, Emel Şeyda, Medeni Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları, Ankara 2011, s. 117; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Davanın Açılmamış Sayılması, B. 3, Ankara 2011, s. 651. (Açılmamış Sayılma); Yar. 9. HD. T. 01.11.2011, E. 2011/45331, K. 2011/42297; "Mazeret dilekçesi kabul edilen davacı vekiline duruşma günü davetiye ile tebliğ edilmeden duruşmaya gelmediğinden bahisle dosyanın işlemden kaldırılmasına ve üç ay içinde yenilenmediği gerekçesiyle davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir" (**Ocak**, s. 1929).

²⁰¹ **Yılmaz**, Zekeriya, Açılmamış Sayılma, s. 651-652.

²⁰² **Doğan**, Mehmet, Hukuk Muhakemeleri Usulünde Gıyapta Yargılama ve Dosyanın İşlemden Kaldırılması, Ankara 1979, s. 185.

²⁰³ Yar. 9. HD. T. 30.06.2008, E. 2008/22122, K. 2008/18192 (**Ocak**, s. 1929-1930).

²⁰⁴ Yar. 9. HD. T. 26.09.1989, E. 1989/4488, K. 1989/7321; "Dava, davacı tarafından 24.11.1988 tarihinde müracaata bırakıldıktan sonra 28.11.1988 tarihinde yenilenmiştir. Yenileme dilekçesi davalılardan İ.Y.'ye tebliğ edilmeden yargılama yapılarak birlikte mahkûm edilmiştir. Yenileme dilekçesi tebliğ edilmeden yargılama yapılarak adı geçen hakkında hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir" (**Bozkurt**, s. 111).

tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır.

Belirtmek gerekir ki iş yargılamasında basit yargılama usulü uygulandığından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 320. maddesinin 4. fıkrasına göre; işlemde kaldırılmamasına karar verilmiş olan dosya, yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa, dava açılmamış sayılacaktır²⁰⁵. Bu halde davacı, açılmamış sayılan davasını harç ödemek suretiyle yeniden açabilir. Bu dava, eski davadan bağımsız yeni bir dava mahiyetindedir²⁰⁶.

IV. DAVANIN GERİ ALINMASI

Davanın geri alınması, davacının görülmekte olan dava üzerinde ileride ne zaman isterse dava açabilme olanağına sahip olmak suretiyle işlemde bulunmasıdır²⁰⁷. Bu kurum tasarruf ilkesinin gerçekleştirilme araçlarından biri olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 123. maddesinde düzenleme altına alınmıştır²⁰⁸. Bu maddeye göre; “davacı, hükmün kesinleşme anına kadar, ancak davalının açık rızası ile davasını geri alma imkânına sahiptir”.

Bu düzenleme ile davanın görülmesi hususunda mahkemeye verilen yetkinin geri alınması yalnızca davacının iradesine değil, aynı zamanda bu talebin muhatabı olan davalı taraf iradesine de bağlanmaktadır²⁰⁹. Bu noktada davalı, davacının geri almaya yönelik iradesine onay vermek suretiyle mahkemenin kendisi ile ilgili hüküm kurma yetkisini ortadan kaldırılabılır. Bununla birlikte davalı, davacının davayı geri alma yönündeki iradesine karşı koymak suretiyle davanın bir hükümlerle neticelenmesini isteyebilir²¹⁰. Bu

²⁰⁵ Yar. 9. HD. T. 13.11.2012, E. 2012/34451, K. 2012/37659; “Mahkemece işlemde kaldırılmamasına karar verilen dosya ile birleşen Bakırköy 14. İş Mahkemesi 2009/422 esas sayılı dosyanın birleşme tarihi 13.12.2011'dir. Bu dosya birleşmeden önce takipsiz bırakılmadığı gibi birleştikten sonra da sadece 17.07.2012 tarihinde takip edilmemiştir. Bu durumda birleşen davanın HMK. md. 320/4 hükmü gereği açılmamış sayılmasına karar verilmesi hatalıdır” (Ocak, s. 1933).

²⁰⁶ Elgün, s. 182.

²⁰⁷ Yılmaz, Şerh, s. 804.

²⁰⁸ Aslan, s. 75.

²⁰⁹ Meriç, s. 192; Yar. 9. HD. T. 16.10.2009, 40040/27394 E.K.; “Davacı işe iade davası sonucu karara bağlanan boşta geçen dört aylık süre ücret ve sosyal haklarının miktarının tespiti için dava açmışsa da 30.06.2009 tarihli dilekçesi ile davasından vazgeçmiştir. Bunun üzerine mahkeme vazgeçme nedeniyle davanın reddine karar vermiştir. HUMK. 185. madde gereğince davalının rızası olmaksızın davacı davasından sarfinazar edemez. Somut olayda davacının davasından vazgeçmesi hususunda davalıya diyecekleri sorulmamış ve vazgeçmeyi kabul edip etmediği yönünde beyanı alınmamıştır. Bu nedenle davanın reddine ilişkin yazılı şekilde hüküm tesisi hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir” (Özcan, s. 153).

²¹⁰ Meriç, s. 192; Yar. 9. HD. T. 14.06.2012, E. 2012/17641, K. 2012/23063; “Somut olayda davacı bir kısım işçilik alacaklarıyla birlikte hafta tatili ve yıllık izin ücreti alacağı talebinde bulunmuştur. Fakat ıslah dilekçesinde bu taleplerini atıye terk ettiklerini beyan etmiştir. Davalı ıslah dilekçesinin kendisine

durum medeni yargılama hukukunda davanın geri alınması yasağını ifade etmektedir. Bu yasağın temelinde davacının istediği zaman davasını geri almak ve sonradan tekrar ileri sürmek suretiyle davalı açısından sürekli bir tehdit oluşturmasının engellenmesi yatmaktadır²¹¹.

Bu noktada değinmek gerekir ki; davanın geri alınması ile davadan feragat kurumları birbirinden tamamen farklıdır²¹². Davayı geri alan davacı, ileride dava açma hakkını saklı tutarak açılan davayı geri almaktadır²¹³. Burada vazgeçilen hakkın esası değil, mahkemeye yöneltilen hüküm verme talebidir²¹⁴. Oysa davadan feragat halinde davacı bir daha talep etmemek üzere hakkın özünden feragat etmektedir²¹⁵. Ayrıca davayı geri almada davalının açık rızası gerekirken, davadan feragat tek taraflı bir irade beyanı ile gerçekleşmekte ve karşı tarafın herhangi bir iznine veya hâkimin onayına ihtiyaç duyulmamaktadır²¹⁶. Feragat ile davayı geri alma müesseseleri arasındaki fark dolayısıyla davacının bu konudaki iradesi iyi yorumlanmalıdır. Zira usul hukukunda işlemin amaca uygun olarak yorumlanması esastır²¹⁷.

Davalının açık rızası olmadan geri alınamayacak olan dava, davalının hukuk sahasına girmiş olan davadır²¹⁸. Bu andan itibaren davalının açılan davada hüküm aldırma

tebliği üzerine 27.04.2009 tarihli oturumda bu alacakların ispatlanamadığını ve atıye terk isteğinin reddini talep etmiştir. Buna göre söz konusu alacak taleplerinin esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken bu talepleri atıye terk edilmesi nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar verilmesi hatalıdır” (**Ocak**, s. 1865-1866); Aynı yönde bkz. Yar. 9. HD. T. 28.12.2010, E. 2010/6100, K. 2010/41331 (**Ocak**, s. 1866).

²¹¹ **Aslan**, s. 73; **Meriç**, s. 192.

²¹² **Erdemir**, İter, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, İstanbul 1986, s. 321; **Karşlı**, Muhakeme, s. 432; **Meriç**, s. 215; **Muşul**, Timuçin, Medeni Usul Hukuku, B. 3, Ankara 2012, s. 443; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 524; **Postacioğlu**, Dersler, s. 479; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Getirdiği Yeni Hükümler, Ankara 2012, s. 660 (Hukuk Muhakemeleri); **Elgün**, s. 172.

²¹³ **Meriç**, s. 215; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 524; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 660; **Elgün**, s. 172.

²¹⁴ **Aslan**, s. 71.

²¹⁵ **Erdemir**, s. 320; **Karşlı**, Muhakeme, s. 432; **Muşul**, s. 437; **Üstündağ**, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, 6. B, İstanbul 1997, s. 571; **Yılmaz**, Şerh, s. 805, **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 660.

²¹⁶ **Postacioğlu**, Dersler, s. 479, **Yılmaz**, Şerh, s. 807.

²¹⁷ **Yılmaz**, Şerh, s. 806.

²¹⁸ Yar. 21. HD. T. 28.03.2007, E. 2007/15312, K. 2008/3738; “Davacı, murisinin iş kazası sonucu ölümünden doğan maddi ve manevi tazminatın ödetilmesine karar verilmesini istemiştir. Yargılama esnasında maddi tazminat yönünden davasını geri almıştır. Dosyada davalıların, geri alma istemine açıkça muvafakat ettiklerini gösterir herhangi bir beyanları bulunmadığına göre davaya devam edilerek toplanan delil durumu itibarıyla bir karar verilmesi gerektiği” (UYAP Sistemi).

menfaati vardır ve bu nedenle kendisinin açık rızasının alınması bir gereklilik arz etmektedir²¹⁹.

Bir dava, davalının açık rızasının bulunması koşuluyla tamamen geri alınabileceği gibi kısmen de geri alınabilir. Davacı davayı geri alma iradesini açıklarken, mahkemeye bunun için herhangi bir sebep belirtmek zorunda değildir²²⁰. Karşı dava açılmışsa, bu dava asıl davadan bağımsız bir dava olma özelliği gösterdiği için yalnızca karşı davanın geri alınması mümkün kabul edilmektedir²²¹.

Davanın geri alınmasının açık, kesin ve şarta bağlı olmaksızın gerçekleşmesi gerekmektedir²²². Dolayısıyla davalının susması ya da davayı takip etmemesi, davanın geri alınmasına ilişkin rızasının bulunduğu şekilde yorumlanmamalıdır. Zira bu konuda kesinliğin aranması, mahkemenin yargılama faaliyeti hususundaki yetkisinin elinden alındığının tespiti bakımından önem arz etmektedir²²³.

Mahkeme veya karşı taraf herhangi bir biçimde davalıyı rıza göstermesi hususunda zorlayamaz. Bu nedenle davalı rıza göstermezse mahkeme davacının davasını geri almaya yönelik talebini dikkate almaksızın yargılamaya devam etmekle yükümlüdür²²⁴.

Hüküm kesinleşinceye kadar davanın geri alınabilmesi mümkündür. Dolayısıyla kanun yolu aşamasında da davacı davasını geri alabilir. Bu durumda Yargıtay tarafından ilk derece mahkemesinin bu konuda bir karar vermesinin sağlanması bakımından kararın bozulmasına karar verilir²²⁵.

Davacının, davayı geri almaya yönelik beyanına, davalının onay vermesiyle davanın derdestliği sona ermektedir²²⁶. Mahkemenin burada yapması gereken davanın geri alınmış olduğu gerekçesiyle sona erdiğini tespit etmektir²²⁷. Ayrıca mahkeme davalının

²¹⁹ Meriç, s. 192-193; Bu konuda bkz. Yar. 9. HD. T. 01.03.2012, E. 2009/46878, K. 2012/6613 ve Yar. 9. HD. T. 12.10.2010, E. 2008/35356, K. 2010/28670 (Ocak, s. 1866).

²²⁰ Aslan, s. 72.

²²¹ Yılmaz, Şerh, s. 807.

²²² Aslan, s. 72.

²²³ Meriç, s. 200.

²²⁴ Aslan, s. 72-73.

²²⁵ Yılmaz, Şerh, s. 808.

²²⁶ Aslan, s. 74.

²²⁷ Aslan, s. 75; Yar. 9. HD. T. 05.10.2011, E. 2009/20922, K. 2011/35235; “Davacı vekili 12.03.2008 tarihli oturumda, pirim alacaklarına ilişkin talepleri atıye bıraktığını beyan etmiştir. Davalı vekili tarafından da bu alacağa ilişkin talebin atıye terki kabul edilmiştir. Bu durumda atıye bırakılan prim alacağı talebi yönünden hüküm kurulmasına yer olmadığına kararı verilmesi gerekirken, bu talep açısından davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi hatalı olup bu husus bozmayı gerektirmiştir”

rızası ile davanın geri alınması halinde davalı lehine yargılama gideri ve vekâlet ücretine hükmetmelidir²²⁸.

Davanın geri alınması kurumunda davacı, sonradan davayı tekrar açabilme hakkına sahip bulunmaktadır. Bu durumda yeni açılan davada kesin hüküm itirazında bulunulması söz konusu olmaz, zira geri alma kurumunda dava esasa ilişkin bir hükümle sona ermemektedir²²⁹.

Bununla birlikte tasarruf ilkesi gereğince taraflar, sulh, kabul ve feragat kurumları vasıtasıyla yargılamanın her aşamasında herhangi bir hüküm verilmeksizin davaya son verme imkânını haizdirler²³⁰. Bu bağlamda sulh, kabul ve feragat usul işlemleri olup hükmün yerine geçmek suretiyle, hüküm gibi sonuç doğururlar²³¹.

V. SULH

A. Genel Olarak

Feragat ve kabulden farklı olarak sulhu düzenleyen bir hüküm Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda bulunmamaktaydı²³². Ancak kanunun 63, 151, 213, 513-515. maddelerinde sulhten bahsedilmişti²³³.

Hukuk Muhakemeleri Kanununda ise sulh “Davaya Son Veren Taraf İşlemleri” başlığı altında 313-315 maddeleri arasında açıkça düzenlenmiştir. Kanunun 313. maddesinde; “sulh, görülmekte olan bir davanın taraflarının aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşme” olarak tanımlanmıştır. Yine 137. maddenin 1. fıkrasında; “hâkimin, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe teşvik edeceği” öngörülmüştür.

(**Ocak**, s. 1867); Aynı yönde bkz. Yar. 9. HD. T. 25.11.2010, E. 2008/40160, K. 2010/34706 (**Ocak**, s. 1867).

²²⁸ **Yılmaz**, Şerh, s. 809; Yar. 9. HD. T. 14.12.2011, E. 2009/32278, K. 2011/48222; “Somut olayda davacı muhakeme aşamasında bir kısım alacaklarını atıye terk etmiştir. Mahkemece bu alacaklara ilişkin hüküm kurulmadığı anlaşılmıştır. Buna göre dava kısmen kabul edilmiştir. Bu durumda davalı yararına vekâlet ücretine hükmedilmesi ve yargılama giderlerinin kabul ret oranına göre belirlenmesi gerekir. Hatalı değerlendirme ile davalı yararına vekâlet ücretine hükmedilmemesi ve yargılama giderlerinin tamamının davalıya yüklenmesi hatalı olup ayrı bir bozma nedenidir” (**Ocak**, s. 1867).

²²⁹ **Aslan**, s. 74-75.

²³⁰ **Karlı**, Muhakeme, s. 431; **Pekcantez/Atalay/Özekes**, s. 820; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 290.

²³¹ **Pekcantez/Atalay/Özekes**, s. 820; **Karlı**, Muhakeme, s. 431.

²³² **Postacıoğlu**, İlhan E. , Medeni Usul Hukuku Dersleri, B. 6, İstanbul 1975, s. 486-487 (Dersler) ; **Üstündağ**, s. 570.

²³³ **Muşul**, s. 443.

Hukukumuzda diğ er bazı düzenlemelerde de uyuşmazlığın öncelikle sulh yolu ile çözümlenmesi gerektiğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Buna örnek olarak; İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1. maddesinde; “ taraflar arasındaki uyuşmazlığın öncelikle sulh yoluyla çözümlenmesi” gerektiğ inin hüküm altına alınması verilebilir²³⁴.

Her ne kadar iş yargılamasında uygulama noktasında gereken önem verilme se de; şüphesiz ki sulh, taraflar arasındaki uyuşmazlığa sözleşme yoluyla daha basit, ucuz ve ç abuk bir biçimde son verdiğ inden davanın mahkemece esastan neticelendirilmesinden daha iyi bir çözüm yöntemidir²³⁵.

B. Konusu

Tasarruf ilkesinin görünüm biçimlerinden biri olan sulh, iki tarafın karşılıklı arzularıyla birtakım fedakârlıklarda bulunarak aralarındaki bir çekişmeyi ortadan kaldırmaları veya çekişmenin ortaya çıkmasına engel olmalarıdır²³⁶.

Taraflar yalnızca üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda sulh olabilir. Bu bağlamda sulhun konusunu, taraf iradelerine tabi uyuşmazlıklar oluşturur²³⁷. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesinde bu durum; “sulh, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabilir” şeklinde düzenleme altına alınmıştır.

Bu çerçevede örneğ in, işçilik alacaklarının tahsili gibi taraf iradelerine tabi bir dava, tarafların birbirine uygun irade beyanları ile sona erdirilebilirken²³⁸, hizmet tespit davaları gibi kamu düzenine ilişkin olan ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri davalar, yapılacak sulh sözleşmesi ile sona erdirilemez²³⁹.

²³⁴ **Dedeğ aç**, Ender, Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri, Ankara 2011, s. 286.

²³⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 523; “Bununla birlikte, uzlaşma kültürünün bir tezahürü olarak düzenlemelerde yer bulan sulh vasıtasıyla uyuşmazlıkların çözümlenme oranı ülkemizde oldukça düşüktür. Bunun nedenleri arasında tarafların yargılama aşamasında gerçekten sulha teşvik edilmeyişleri, hâkimin bu konuda yeterli bilgi ve zamana sahip olmaması ve tarafların sulhun olumlu sonuçlarına ilişkin yeteri kadar bilgilendirilmemiş olmaları yer almaktadır” (**Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 827).

²³⁶ **Yılmaz**, Ejder, Hukuk Sözlüğü, B. 1, Ankara 2003, s. 631; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 523; **Tanrıver**, Süha, Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, Makalelerim, Ankara 2007, s. 21 (Arabuluculuk).

²³⁷ **Tanrıver**, Sulhler, s. 36; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 526; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 677; **Arap**, s. 2493; **Karşlı**, Muhakeme, s. 443.

²³⁸ **Muşul**, s. 445; **Akil**, Cenk, Hukuk Muhakemeleri Kanununda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceğ i Meselesi, GÜHFD, Ankara 2012, s. 6; (Sulh); **Karşlı**, Muhakeme, s. 442.

²³⁹ **Karşlı**, Muhakeme, s. 442; **Akil**, Sulh, s. 6.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesinin 3. fıkrasına göre; “dava konusunun dışında kalan hususlar da sulhe konu edilebilir”. Hatta davada taraf olmayan üçüncü kişiler dahi sulhe katılabilir²⁴⁰. Bu halde sulh, üçüncü kişiler için de bağlayıcı olacaktır. Ancak bu durum, üçüncü kişinin mahkeme huzurundaki sulhe katılımı ve onun katılımının da uyuşmazlığın çözümüne hizmet etmesi şartı ile mümkün kılınabilir²⁴¹.

Ayrıca belirtmek gerekir ki; sulhun konusunun, hukuka ve ahlaka aykırı olmaması gerekir²⁴².

C. Şekli ve Zamanı

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 154. maddesi hükmünce; “mahkeme huzurunda akdedilecek olan sulhun, sulh müzakereleri ile sonucunun duruşma tutanağına geçirilmesi zorunludur”. Tarafların sulhe yönelik irade açıklamalarının tutanağına geçirilmesi hususu, hâkim tarafından kendiliğinden yerine getirilmesi gereken bir görev olup, bu iş zabıt kâtabi tarafından hâkim denetimi altında yapılır²⁴³.

Uyuşmazlığın tamamına ilişkin sulhun yanı sıra uyuşmazlığı kısmen çözen sulhlerin de tutanağına geçirilmesi gerekir. Başarısızlıkla neticelenen sulh teklif ve görüşmelerinin tutanağına geçirilmesine gerek yoktur²⁴⁴. Bununla birlikte, taraflardan birinin talep etmesi durumunda, başarısızlıkla neticelenen sulhun tutanağına geçirilmesinin bir sakıncası bulunmamaktadır²⁴⁵.

Sulhun tutanağına geçirilerek taraflara okunmasıyla; taraf iradelerine uygun bir biçimde tutanağına geçirilip geçirilmediği açıklık kazanır ve bu şekilde hataların önüne geçilir. Ayrıca taraflara, sulhe yönelik irade beyanları üzerinde tekrar düşünme imkânı verilerek gerekli düzeltmelerin yapılması da sağlanır²⁴⁶.

Sulh, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmediğinden teoride, sulhun mahkeme huzurunda ve mahkeme dışında olmak üzere iki şekilde yapılabileceği

²⁴⁰ **Üstündağ**, s. 580; Yar. 4. HD. T. 17.10.1968, 7229/7478; “yalnız tarafların değil, uyuşmazlık dışındaki bir kişinin de taraflara bazı menfaatler sağlaması sonucunda uyuşmazlığın kaldırılmasını sağlamış olması halinde dahi, bu nitelikteki bir mutabakat sulh sözleşmesi olur” (**Kuru**, C. 4. , s. 3750).

²⁴¹ **Üstündağ**, s. 581.

²⁴² **Erdemir**, s. 333; **Tanrıver**, Sulhler, s. 36.

²⁴³ **Akil**, Sulh, s. 4.

²⁴⁴ **Tanrıver**, Sulhler, s. 40; **Akil**, Sulh, s. 4-5.

²⁴⁵ **Tanrıver**, Sulhler, s. 40.

²⁴⁶ **Önen**, Ergun, Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972, s. 119; **Tanrıver**, Sulhler, s. 40; **Akil**, Sulh, s. 5.

kabul görmekteydi. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesinin 1. fıkrasında; "sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşme" olarak ifade edilmiştir²⁴⁷. Bu bağlamda mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh ayrımı benimsenmeyerek sadece mahkeme huzurunda yapılacak olan sulh düzenleme altına alınmıştır. Ancak bu düzenlemeden mahkeme dışında sulh sözleşmesinin yapılamayacağı gibi bir anlam çıkarılamaz²⁴⁸.

Taraflar bu bağlamda mahkeme dışında da sulh olabilirler²⁴⁹. Ancak bunun mahkeme huzurunda yapılan sulh gibi yargılamaya etki edebilmesi için mahkeme tarafından tutanağa geçirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesi yazılı ise, tarafların bu sözleşmeyi mahkemeye sunmaları ve sulh olduklarını bildirmeleri gerekmektedir²⁵⁰. Bunun üzerine yazılı olarak yapılan sulh sözleşmesinin mahkemeye sunulduğu hususu, mahkeme tarafından tutanağa yazılır ve eklenir. Bu sulh sözleşmesinin içeriğinin ayrıca duruşma tutanağına geçirilmesine gerek yoktur. Zira duruşma tutanağına eklendiği belirtilen yazılı belgelerin içeriği de tutanak hükmündedir. Ancak bu halde dahi mahkemeye sunulan sulh sözleşmesinin duruşmada okunması ve okunduğunun da tutanakta belirtilmesi ve sulhe ilişkin bölümün taraflarca imzalanması gerekmektedir²⁵¹.

Bu şekilde mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüşür²⁵². Böylece sulhe resmi bir şekil verilmiş olur ve taraflar arasındaki uyuşmazlık sulh sözleşmesi ile sona erer²⁵³.

²⁴⁷ **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 676; **Karşlı**, Muhakeme, s. 441.

²⁴⁸ **Karşlı**, Muhakeme, s. 441.

²⁴⁹ Yar. 9. HD. T. 09.04.2012, E. 2011/45979, K. 2012/11815; "Somut olayda davacı yıllık izin ücreti istemiştir. Mahkemece bilirkişi incelemesi yaptırılmış ve davacının çalıştığı tüm süre dikkate alınarak izin ücreti hesaplanmıştır. Feshe bağlı haklardan olan kullanılmayan izin ücretlerinden son işveren sorumludur. Davalı son işveren olan M. temizlik şirketinde çalışırken emekli olmuştur. Dosya arasında bulunan 01.06.2010 tarihli sulh sözleşmesi başlıklı belgede davacının yıllık izin alacağını kullandığı yazılıdır. Bu belge mahkemece herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Anılan belgenin davacıya gösterilerek beyanı alınıp hep birlikte bir değerlendirmeye tabi tutularak izin ücreti hususunda karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile hüküm kurulması isabetsizdir" (**Ocak**, s. 2178); Aynı yönde bkz. Yar. 9. HD. T. 07.12.2009, E. 2008/10398, K. 2009/33844 ve Yar. 9. HD. T. 24.03.2008, E. 2008/9306, K. 2008/5747 (**Ocak**, s. 2179).

²⁵⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 524; **Karşlı**, Muhakeme, s. 442; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 827.

²⁵¹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 827; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 524; **Karşlı**, Muhakeme, s. 442.

²⁵² **Karşlı**, Muhakeme, s. 442; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 524.

²⁵³ **Tandoğan**, Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 1, İstanbul 2008, s. 15; Yar. 9. HD. T. 24.03.2008, E. 2008/9306, K. 2008/5747; "Taraflar arasındaki uyuşmazlık mahkeme dışı sulh sözleşmesinin geçerliliği noktasında toplanmaktadır. Davacı; iş sözleşmesinin haksız olarak fesih edildiğini belirterek kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ile bir kısım işçilik alacaklarının tahsilini talep

Kanun'un kapsam dışında bıraktığı sulh ile mahkeme dışında düzenlenip de mahkemeye sunulmayan sulh sözleşmelerini kastettiğini ve bunların Türk Borçlar Kanununa tabi olduğunu söyleyebiliriz²⁵⁴.

Taraflardan birinin, mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesine göre bir karar verilmesi gerektiği yolundaki iddiası diğer tarafça kabul edilmediği takdirde, sulhün varlığının ve kapsamının iddia eden tarafça ispatlanması gerekecektir²⁵⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 314. maddesi çerçevesinde dava konusu olan bir hak üzerinde, davanın tarafları arasında yapılacak bir sözleşme ile uyuşmazlığın hüküm kesinleşinceye kadar giderilmesi her zaman mümkündür. Bununla birlikte hükmün

etmiştir. Yargılama sırasında davalı belediye ile aralarında yaptıkları protokol ile " işe başlatılmak ve içerdeki alacaklarına mahsuben 5000.YTL ödenmek şartıyla alacaklarından ve faizinden feragat etmiştir. Mahkemece, anılan protokol tartışılmadan davacı isteklerinin kısmen kabulüne karar verilmiştir. Yargılama sırasında taraflar arasında düzenlenen protokol niteliği itibarıyla sulh sözleşmesidir. Sulh, görülmekte olan bir davanın taraflarının karşılıklı anlaşma ile dava konusu uyuşmazlığa son vermeleridir. Sulh mahkeme önünde yapılabildiği gibi mahkeme dışında da yapılabilir. Mahkeme dışı sulh diğer sözleşmeler gibi, tamamen maddi hukuk hükümlerine tabidir. Mahkeme dışı sulhun tarafları bağlaması ve mahkemece dikkate alınması iki halde mümkündür. Birinci halde, taraflar mahkeme dışında sulh oldukları sözleşmeyi mahkemeye verip buna göre sulh olduklarını bildirmişlerse, bu husus mahkemece tutanağa geçirilir taraflara okunur ve imza ettirilir, bu halde mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüşür. İkinci halde ise, taraflar ikisi birlikte davaya bakan mahkemeye sulh olduklarını bildirmezler ve taraflardan biri böyle bir sulh sözleşmesini inkâr ederse mahkeme dışı sulhe dayanan taraf bunu kanıtlamakla yükümlüdür. Somut olayda davalı tarafın yargılama sırasında mahkemeye sunduğu protokol başlıklı belge incelendiğinde; davalının davacı işçi ile " işe başlatılmak ve içerdeki alacaklarına mahsuben 5000 TL ödenmek" üzere anlaşıldığı ve bu anlaşma uyarınca davacının işe başladığı anılan miktar paranın davacıya ödendiği anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere, taraflarca imzalanan protokol niteliği itibarıyla geçerli bir dava dışı sulh sözleşmesi olup tarafları ve mahkemeyi bağlar. Anılan belge bir değerlendirmeye tabi tutularak sonucuna göre bir karar vermek gerekirken tartışılmadan yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş ve kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir" (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁵⁴ **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 676-677; **Karlı**, Muhakeme, s. 442.

²⁵⁵ Yar. 22. HD. T. 23.12.2010, E. 2011/15412, K. 2012/8540; "Davacı vekili, iş sözleşmesinin haklı ve geçerli sebep olmaksızın feshedildiğini belirterek müvekkilinin işe iadesine ve kanuni haklarına karar verilmesini istemiştir. Davalı vekili, davacının performansında düşüklük olduğunu, şirket yöneticilerinin davacıyı sözlü olarak uyarması rağmen performans düşüklüğünün devam ettiğini, davacının iş sözleşmesinin feshinde tüm alacaklarının ödendiğini, davacının iş sözleşmesine geçerli sebeple son verildiğini, davacının sulh ve ibrayı da imzalayarak işvereni ibra ettiğini savunarak davanın reddini talep etmiştir. Mahkemece, işçinin verimi ve yeterliliğiyle ilgili sebeple gerçekleştirilen fesihle, savunmasının alınmamış olduğu gerekçesiyle işe iadeye karar verilmiştir. Hüküm, davalı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosya içeriğinde, dava tarihinden sonraki bir tarihi taşıyan 09.04.2010 tarihli sulh, ibra ve feragatname başlıklı belge yer almaktadır. Belge içeriğinde, tarafların işçilik hakları, bu arada kıdem ve ihbar tazminatı hususunda mutabakata vardıkları, ayrıca dört aylık brüt ücret tutarı karşılığında teşekkür priminin de işçiye ödendiği ifade edilmektedir. Bu belge gerekçede değerlendirilmemiştir. Söz konusu belge davanın seyrini etkileyecek niteliktedir. Eğer belge içeriği doğruysa taraflar arasında sulh vardır. Mahkemece 09.04.2010 tarihli belge her iki tarafa da sorularak niteliği belirlenmeli, sonucuna göre bir karar verilmelidir. Yazılı şekilde eksik inceleme ile hüküm kurulması hatalı olup bozmayı gerektirmiştir" (UYAP Sistemi) ; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 527; **Arap**, Erdal, Hüküm Verilmeksizin Davanın Sona Ermesi Halleri ve Söz Konusu Hallerin Hizmet Tespiti Davaları Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan, C. 3, İstanbul 2011, s. 2485; **Muşul**, s. 444.

kesinleşmesinden sonra, artık dava bu nedenle kesin olarak neticelenmiş bulunacağından, hükmün kesinleşmesinden sonra sulhün yapılması mümkün değildir²⁵⁶.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 74. maddesi sulh sözleşmesinin bir tarafın vekili tarafından yapılabilmesi için vekâletnamesinde özel bir yetkinin bulunmasını gerekli kılmaktadır²⁵⁷.

D. Hukuki Niteliği

Sulh sözleşmesi ile maddi hukuka ilişkin uyuşmazlıklar ortadan kaldırılmakta ve davaya kısmen veya tamamen son verilmektedir. Bu nedenle sulh, etkilerini hem maddi hukuk hem de usul hukuku alanında gösteren hukuki bir kurumdur²⁵⁸.

Mahkeme huzurunda yapılan sulh maddi hukuk bağlamında tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile oluşan bir özel hukuk sözleşmesiyken, tarafların sulh olma iradelerini mahkeme huzurunda açıklamaları, bunun tutanağa geçirilerek hâkim ve zabıt kâtabi tarafından imzalanması, davayı sona erdirmesi ve icra edilebilmesi sulhün usul hukukuna ilişkin yönünü ortaya koymaktadır²⁵⁹.

Bu çerçevede sulh sözleşmesi gerek maddi gerekse de usul hukukuna ilişkin sebeplerle hükümsüz olabilecektir²⁶⁰. Sulhun maddi hukuka ilişkin sebeplerle hükümsüzlüğü hususunda Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır. Örneğin; sulh, emredici kanun hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine aykırı ise veya sulh konusu itibarıyla imkânsız ise mutlak butlan ile geçersiz olacaktır²⁶¹.

Sulh sözleşmesi borçlar hukuku hükümlerine tabi olduğundan irade sakatlığı halleri ileri sürülerek iptal edilebilir²⁶² ve bu konuda gabin dahi ileri sürülebilir²⁶³. Hata ve hilede, taraflarca hata ve hilenin öğrenildiği, ikrahta ikrahın ortadan kalktığı, gabinde ise sulh sözleşmesinin yapıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde sözleşmenin iptali istenmelidir²⁶⁴.

²⁵⁶ **Karşı**, Muhakeme, s. 443.

²⁵⁷ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 523.

²⁵⁸ **Alangoya**, Yavuz/**Yıldırım**, M. Kamil/**Yıldırım**, Nevhis Deren, Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul 2009, s. 429.

²⁵⁹ **Tanrıver**, Sulhler, s. 38.

²⁶⁰ **Akil**, Sulh, s. 8; **Önen**, s. 173.

²⁶¹ **Akil**, Sulh, 8; **Önen**, s. 174.

²⁶² **Arap**, s. 2493; **Karşı**, Muhakeme, s. 444; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 525; **Muşul**, s. 446; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 678.

²⁶³ **Karşı**, Muhakeme, s. 445; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 525; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Üstündağ**, s. 579; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 678.

²⁶⁴ **Karşı**, Muhakeme, s. 445.

Sulh sözleşmesinin hata, hile veya tehdit nedeniyle geçersiz olduğu tanıkla ispat edilebilir²⁶⁵.

Sulhün usul hukukuna dayanan sebeplerle hükümsüzlüğüne örnek olarak ise; sulhun hâkim olmayan bir kişi huzurunda yapılmış olması, taraflardan birinin veya her ikisinin taraf veya dava ehliyetini haiz olmaması, sulhün tutanağa eksik veya hiç geçirilmemiş olması verilebilir²⁶⁶. Bu hallerde esasında sulh gerçekleşmemiş olacağından davanın sona ermesi ve sulhün icra edilebilmesi gibi sonuçlar da doğmayacaktır²⁶⁷.

Bununla birlikte sulh bir sözleşme olduğundan mahkeme bu sözleşmeye dayanarak henüz bir karar vermemiş olsa bile taraflar, sözleşmeden tek taraflı beyanları ile dönemez²⁶⁸. Bununla birlikte sulh sözleşmesi geçerli değilse taraflardan her biri bu hususu bildirerek sözleşmeden dönebilir²⁶⁹.

E. Unsurları

Sulh için ilk olarak taraflar arasındaki hukuki ilişkiye dayanan bir anlaşmazlık bulunmalıdır. Bununla birlikte sulh sözleşmesinin yapılabilmesi için taraflar arasındaki anlaşmazlığın dava konusu edilmiş olması şart değildir²⁷⁰.

Sulh için gereken ikinci unsur, konusu hukuki bir ilişki olan sözleşmenin varlığıdır. Tek taraflı bir hukuki işlem sulh için ancak bir taahhüt işlemi olarak nitelendirilebilir²⁷¹.

Üçüncü unsur ise karşılıklı fedakârlıktır. Sulhte taraflar karşılıklı fedakârlıklarla aralarındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan bir uyuşmazlığı veya tereddütlü durumu sona erdirmek üzere sözleşme yapmaktadır²⁷². Bu sözleşme taraflara karşılıklı fedakârlıklar yükler ve neticesinde onlara menfaat sağlar²⁷³.

²⁶⁵ Alangoya/Yıldırım/Yıldırım, s. 430.

²⁶⁶ Akil, Sulh, s. 9.

²⁶⁷ Önen, s. 176; Akil, Sulh, s. 9.

²⁶⁸ Karşlı, Muhakeme, s. 444; Yar. 8. HD. T. 21.04.1960, 5062/3099; “taraflar, keşif sırasında sulh olmuşlar ve sulh şartları da 28.04.1958 tarihli keşif zabıt varakasında tespit olunmuştur. Her ne kadar davacı, müteakip oturumda sulhten vazgeçtiğini ve davaya devam edilmesini talep etmişse de, sulh akdinin bir taraflı beyanla fesh edilemeyeceği ve bu akit usulen fesh edilmedikçe, tarafları ilzam edeceği, mahkemece nazara alınarak, sulh veçhile karar verilmesini iktiza ederken davanın tamamen reddi doğru görülmediğinden hükmün bu itibarla bozulmasına karar verilmiştir” (Kuru, C. 4, s. 3764) ; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 526.

²⁶⁹ Karşlı, Muhakeme, s. 444.

²⁷⁰ Önen, s. 26.

²⁷¹ Önen, s. 23-24.

²⁷² Tanrıver, Süha, Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler, Makalelerim 1, Ankara2005, s. 35 (Sulhler).

²⁷³ Postacıoğlu, Dersler, s. 484; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 523.

Sulh konusundaki fedakârlık çoğu zaman davacının kısmi feragati ve davalının kısmi kabulü şeklinde gerçekleşir²⁷⁴. Ancak taraflar her zaman kısmi feragat ve kabul neticesinde sulh olmak zorunda değildir²⁷⁵.

Buradaki karşılıklı fedakârlık kavramı hukuki bir terim olmayıp, günlük kullanımın getirmiş olduğu bir sözü ifade etmektedir. Bu fedakârlık bir şey yapmak ya da yapmamak şeklinde olabileceği gibi, bir şey vermek yahut vermemek şeklinde de olabilir²⁷⁶.

Tarafların fedakârlıkları karşılıklı değilse taraflar arasında bir ibra, bir haktan feragat, bağışlama veya borç ikrarı söz konusu olabilirse de bir sulh sözleşmesinin varlığından bahsedilemez. Zira örneğin; feragatte taraflardan sadece birinin iradesi ile mevcut uyuşmazlık sona ermekte iken²⁷⁷, sulhte taraflar karşılıklı fedakârlıkta bulunmak suretiyle ve bir sözleşme ile uyuşmazlığı sona erdirmektedir²⁷⁸.

Sulh, ibradan da farklılık gösterir. Şöyle ki; sulhte, taraflar arasında bir hukuki uyuşmazlık bulunduğu halde, ibrada böyle bir hukuki uyuşmazlık bulunmamaktadır. Sulhte taraflar karşılıklı fedakârlıkta bulunmakta iken, ibrada alacaklı ile borçlu yapacakları bir sözleşmeyle borçlunun herhangi bir fedakârlığı bulunmadan borcu sona erdirmektedir²⁷⁹.

F. Hükümleri

Sulh ile dava sona erer. Mahkeme bu noktada sadece usul kurallarına uyulup uyulmadığını inceler ve sulhun içeriğine göre karar verir²⁸⁰.

Mahkeme tarafların talebine göre iki şekilde karar verebilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 315. maddesi hükmünce; mahkeme 'taraflar sulhe göre karar verilmesini istemişlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezler ise karar verilmesine yer olmadığına karar verir'²⁸¹.

²⁷⁴ Postacioğlu, Dersler, s. 484; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 523; Muşul, s. 444; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 827; Bozkurt, s. 529.

²⁷⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 827; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 524.

²⁷⁶ Önen, s. 27.

²⁷⁷ Tanrıver, Sulhler, s. 35.

²⁷⁸ Tanrıver, Sulhler, s. 35; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 523; Arap, s. 2485.

²⁷⁹ Tanrıver, Sulhler, s. 35.

²⁸⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 828.

²⁸¹ Yar. 9. HD. T. 13.05.2010, E. 2010/11132, K. 2010/13161; "Dava, hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedildiği iddiasına dayanan ihbar ve kıdem tazminatı ile kimi işçilik alacaklarının ödetilmesi isteğine ilişkin olup taraflar dava açıldıktan sonra sulh olmuştur. 17.11.2009 tarihinde

düzenlenen sulh sözleşmesinde, davacıya kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, yıllık izin ücreti, fazla mesai ücreti ile ücret alacağına karşılık 10.000 TL'nin nakden ödendiğini kalan 2.000 TL bakımından 3 gün içinde bir ay vadeli çek verilmesinin kararlaştırıldığı, çekin davacıya teslim edilmesi ve karşılığının alınması halinde sulh sözleşmesinin geçerlilik kazanacağı ve ödemelerin yapılması ile taraflar arasında hiç bir hak ve alacağın kalmayacağı, davacının işsizlik sigortasından kaynaklanan alacağını davalılardan talep etmeyeceğini, davacıdan işe girerken alınan teminat senedinin iade edileceği ve davacının sosyal güvenlik ile ilgili her türlü dava hakkından feragat ettiği belirtilmiş yargılama giderleri ile vekâlet ücreti bakımından ise düzenleme yapılmamıştır;

Davacı vekili söz konusu sulh sözleşmesi gereğince dava konusu alacakların ödenmesi nedeniyle verdiği 28.01.2010 tarihli dilekçe ile alacak talepleri bakımından karar verilmesine yer olmadığına, yapılan yargılama gideri ve vekâlet ücretleri bakımından karar verilmemesine, ancak işsizlik sigortası hakkına esas olmak üzere hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedildiğinin tespitine karar verilmesini istemiştir. Mahkemece, hizmet sözleşmesinin haklı ya da geçerli neden dayanılarak feshedilip edilmediğinin tespit edilemediği ve hizmet sözleşmesinin davalı tarafından haksız yere feshedildiğinin tespitini talebi hakkında harcı ödenerek açılmış usulüne uygun bir davanın mevcut olmadığı gerekçesi ile davanın feragat nedeni ile reddine, sulh nedeniyle talep hakkında karar verilmesine yer olmadığına, davacının hizmet sözleşmesinin davalı işverence haksız yere feshedildiğinin tespiti talebi hakkında dava açmakta muhtariyetine, davacının yaptığı yargılama giderlerinin üzerinde bırakılmasına, davalı şirket yararına takdir edilen 1.000 TL vekâlet ücretinin davacıdan alınarak davalı şirkete ödenmesine şeklinde oluşturulan hüküm davacı vekili tarafından özetle davadan feragatin söz konusu olmadığı davacının hizmet sözleşmesinin feshi hakkında karar verilmemesinin usule uygun olmadığı vekâlet ücretine hükmolunmasının da yerinde olmadığı ileri sürülerek temyiz edilmiştir. Yukarıda kapsamı belirtilmiş olan sulh sözleşmesi gereğince bakiye alacağın ödenmediği iddia edilmediğinden sulhun geçerlilik kazandığı böylece taraflar arasındaki dava ve uyuşmazlığın sulh ile sona erdiği hususu tartışılmazdır.

Dava ve uyuşmazlık sulh ile sona erdiğine göre mahkemece dava konusu talep hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair verilen karar yerinde ise de, sulh sözleşmesi içeriğinden açıkça anlaşılacağı üzere dava konusu alacak taleplerinden feragat edilmeyip dava kapsamı dışında kalan sosyal güvenlik hakkına ilişkin feragat beyanına dayanılarak dava konusu alacak taleplerinden de vazgeçildiği sonucunu doğuracak biçimde davanın feragat nedeniyle reddine dair karar hatalıdır.

Öte yandan dava hukuki niteliği itibarı ile haksız feshine bağlı ihbar ve kıdem tazminatı ile diğer işçi alacaklarını ödetilmesine ilişkin bir eda davası olup kıdem ve ihbar tazminatı istekleri bakımından aynı zamanda davacının hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedildiğinin tespitini de içermektedir.

Davayı sona erdiren sulh sözleşmesinde davacıya yapılan ödeme davacının ihbar ve kıdem tazminatlarını da kapsamaktadır. Bu durumda haksız fesihten doğan söz konusu tazminatların ödenmesiyle işveren hizmet sözleşmesini haksız olarak feshettiğini kabul etmiş ve bu suretle hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedildiği belirlenmiştir. Buna rağmen kararda hizmet sözleşmesinin haksız yere feshedilip edilmediği hususunun tespit edilemediği şeklinde belirtilmiş olan gerekçe sulh sözleşmesi içeriğine aykırıdır.

Davacı vekili davacının işsizlik sigortası hakkına esas olmak üzere hizmet sözleşmesinin haksız olarak feshedildiğinin tespitine yönelik istemi bu konuda ayrı bir dava bulunmadığından söz edilerek karara bağlanmamış ise de davanın tespit bölümünü içeren bu konuda verilecek karar işsizlik sigortasından yararlanmak hakkına esas alınacağından davacının hukuki yararının bulunduğu açıktır. Dava konusu uyuşmazlığın sulh ile sona ermiş bulunması nedeni ile alacak talepleri hakkında karar verilmesine yer olmamakla beraber hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedildiğinin tespitinin karara bağlanmasına hukuki bir engel bulunmamaktadır.

Bu nedenle hizmet akdinin işverence haksız olarak feshedildiğinin belirtilmesi ve tespit edilmesi yerine yazılı şekilde davacının ayrı bir dava açmaya zorlanması doğru değildir. Bunlardan başka sulh sözleşmesinde yargılama giderleri ve vekâlet ücreti hakkında bir düzenleme yapılmamış mahkemece de bu yönde taraflardan açıklama yapmaları istenmemiştir. Sulh de açıklık bulunmayan ve taraflarca da açıklama yapılmayan hallerde gerekirse mahkeme yapacağı inceleme sonucuna göre tarafların yargılama giderleri ve vekâlet ücretinden sorumluluklarını belirlemesi gerekir. Somut olayda yargılama giderleri ve vekâlet ücreti hakkında tarafların ne şekilde anlaşılıkları belirlenmemiş olmakla beraber hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedilmiş olmasına rağmen davacı vekili yargılama gideri ve vekâlet ücreti talep etmemiş. Sulh sözleşmesi içeriğine göre de hizmet sözleşmesinin işverence haksız feshedildiği dolayısıyla davada davalı yanın haksız olduğu anlaşıldığından davalı yararına vekâlet ücretine hükmolunması hatalı olmuştur. Tüm bu açıklamalar karşısında davacı vekilinin 28.1.2010 tarihli dilekçesi de nazara alınarak mahkemece hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedildiğinin

Bu çerçevede taraflar, mahkemenin, sulh sözleşmesine göre bir karar vermeyip sadece sulhu tespit etmesini isterlerse, mahkeme sulhu tutanağa geçirir ve karar verilmesine yer olmadığı kararı verir²⁸². Bu halde sulh, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder ve mahkeme ilamı gibi icra edilir. Bu nedenle tarafların daha sonra sulh sözleşmesi gereğince karar verilmesi için ayrı bir dava açmakta hukuki yararları yoktur²⁸³.

Sulhün ikinci hükmü ilam niteliğinde olmasıdır. Mahkeme huzurunda yapılan sulhler, ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu husus İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Bu madde hükmünce; mahkeme huzurunda yapılan sulhler ilam niteliğinde sayılmış olup, ilamlar gibi icra edilirler²⁸⁴.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhun özelliği ilâm gibi icra edilebilir olmasıdır. Yoksa mahkeme huzurunda yapılan sulh bir ilâm değildir²⁸⁵. Kanun koyucu tarafından, sulhe icra edilebilirlik noktasında ilam niteliği verilmiş olması, usul ve takip ekonomisi ilkesinin gözetilmesinin bir sonucudur. Zira mahkeme huzurunda sulh olan taraflar daha sonra bu işlemin icrasına ilişkin ayrıca bir dava açmak durumunda kalmayacaktır²⁸⁶. Ayrıca bu özellik, özel hukuk ilişkilerinde tarafları uyuşmazlığı sulh ile neticelendirme noktasında teşvik eder ve hukuki barışın egemen olmasına katkıda bulunur²⁸⁷.

Bununla birlikte sulh sözleşmesi hukuken geçerlilik kazanmasına rağmen icrası mümkün bir belge niteliği taşımayabilir. Zira mahkeme huzurunda yapılan sulhların cebri icraya elverişli olması, ancak bir edimin ifasını sağlamaya yönelik bulunması durumunda söz konusu olur²⁸⁸. Bu edimin ifası, bir şeyin verilmesi ya da yapılması şeklinde gerçekleşebilir²⁸⁹. Sulhun konusu bir hukuki ilişkinin tespitine ilişkinse sulh ancak yargılama giderleri yönünden icrası mümkün bir ilam niteliği taşır²⁹⁰.

tespitine ancak dava konusu alacak talepleri bakımından sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına, davacının talebine göre yaptığı yargılama giderlerinin üzerinde bırakılmasına ve davacı yarına vekâlet ücretine hükmolünmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁸² **Kuru**, C. 4, s. 3762; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 525; **Muşul**, s. 446; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 828; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 678.

²⁸³ **Kuru**, C. 4, s. 3762; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 526.

²⁸⁴ **Üstündağ**, s. 570; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 526; **Muşul**, s. 443.

²⁸⁵ **Ansay**, Sabri Şakir, Sulh, AÜHFD 1944, C. 1, S. 2 s. 208 (Sulh); **Önen**, s. 153; **Tanrıver**, Sulhler, s. 48.

²⁸⁶ **Önen**, s. 152; **Tanrıver**, Sulhler, s. 48.

²⁸⁷ **Tanrıver**, Sulhler, s. 48.

²⁸⁸ **Karşlı**, Muhakeme, s. 444; **Önen**, s. 157.

²⁸⁹ **Önen**, s. 157.

²⁹⁰ **Karşlı**, Muhakeme, s. 444; **Önen**, s. 157.

Taraflar mahkemenin karar vermesini isterlerse; mahkeme, sulh sözleşmesine göre bir karar vermek zorundadır. Taraflar aralarında yapılmış olan sulh sözleşmesine istinaden hüküm kurulmasını talep ederlerse, hâkim bu çerçevede taraflara bazı haklar tanınması yönünde hüküm tesis eder. Bu halde mahkemenin sulh sözleşmesine göre verdiği karar esasa ilişkin bir karardır. Taraflar mahkemenin bu kararını hem usul hem de esas bakımından temyiz edebilirler. Süresi içinde kanun yoluna gidilmemesi veya kanun yollarının tüketilmesiyle hüküm kesinleşerek maddi anlamda kesin hüküm halini alır²⁹¹.

G. Yargılama Giderleri

Sulhte, taraflar yargılama giderleri hususunda anlaşmışlarsa mahkeme bu yönde karar verir. Hâkim gerekli gördüğü hallerde taraflara bu hususta anlaşmaları için süre verir. Taraflar yargılama giderleri konusunda anlaşamazsa, mahkemenin sulh sözleşmesini esas almak suretiyle giderleri paylaşması gerekir²⁹². Bununla birlikte ilk duruşmada taraflar arasında sulh gerçekleşirse, Harçlar Kanunu'nun 22. maddesi hükmü doğrultusunda; karar ve ilam harcının üçte biri, daha sonra gerçekleşirse üçte ikisi alınır²⁹³.

VI. DAVAYI KABUL

A. Genel Olarak

Tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak iş yargılamasında çoğu zaman taraf iradelerine öncelik verilir. Taraflara tanınan bu irade özgürlüğü dolayısıyla davalı, kabul şeklinde gerçekleşecek bir işlemle davası üzerinde tasarrufta bulunabilir²⁹⁴.

Kabul, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 308. maddesinde; 'davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesi' şeklinde tanımlanmakta, etkilerini talep sonucu üzerinde doğurarak davanın sona ermesini sağlamaktadır²⁹⁵.

Davayı kabulün temel işlevi, davanın hükme dahi gerek kalmaksızın sona ermesini sağlamaktır²⁹⁶. Böylelikle hem emekten ve zamandan, hem de yargılamanın devamı durumunda yapılması muhtemel giderlerden tasarruf edilmiş olacaktır²⁹⁷. Bu noktada

²⁹¹ Muşul, s. 446.

²⁹² Arap, s. 2493; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 525; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 828.

²⁹³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 828.

²⁹⁴ Kuru, C. 4, s. 3676; Meriç, s. 212. Bozkurt, s. 428.

²⁹⁵ Berki, s. 29; Kuru, C. 4, s. 3676; Meriç, s. 212; Postacıoğlu, Dersler, s. 479; Üstündağ, s. 573.

²⁹⁶ Ermenek, Kabul, s. 5.

²⁹⁷ Tanrıver, Kabuller, s. 60.

kabul, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 30. maddesinde düzenleme altına alınan usul ekonomisi ilkesi ile de sıkı bir ilişki içindedir.

B. Konusu

Davayı kabul vasıtasıyla o hakkın ya da hukuki ilişkinin varlığı da kabul edilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 308. maddesinde bu husus gözetilerek; “kabulün ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalar bakımından hüküm doğuracağı” düzenleme altına alınmıştır²⁹⁸.

Bu nedenle kamu düzenini ilgilendiren ve iki tarafın arzusuna tabi kılınmayan hizmet tespiti gibi davalarda kabul, geçerlilik kazanamaz ve davayı sona erdirmeye noktasında bir fonksiyon icra edemez²⁹⁹. Bu durumda mahkeme tarafından davaya devam edilir³⁰⁰, fakat davalı artık duruşmada hazır bulunmak zorunda değildir³⁰¹.

Kabulün konusunu talep sonucu oluşturur. Bu bağlamda eda davasında bir şeyin yapılması ya da yapılmaması, tespit davasında bir hukuki ilişkinin mevcudiyeti, inşai bir davada ileri sürülen inşai hakka ilişkin bir dava kabul edilebilir³⁰².

Davayı kabul tasarruf ilkesinin bir sonucu olup ikrar³⁰³ ile arasında başta konusu olmak üzere birtakım farklılıklar bulunmaktadır³⁰⁴. İkrarın konusunu vakıalar oluştururken kabul talep sonucuna ilişkindir³⁰⁵. İkrarda davacı tarafından ileri sürülen vakıalardan biri veya birkaçı kabul edilir ve ikrar edilen vakıanın ispatına gerek kalmaz³⁰⁶. İkrar halinde

²⁹⁸ Meriç, s. 218; Karşlı, Muhakeme, s. 438.

²⁹⁹ Tanrıver, Süha, Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller, Makalelerim 5, Ankara 2005, s. 61 (Kabuller); Ermenek, Kabul, s. 17; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 522; Muşul, s. 440; Üstündağ, s. 574; Yılmaz, Şerh, s. 1329; Yılmaz, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 660.

³⁰⁰ Muşul, s. 440; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 824.

³⁰¹ Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 824.

³⁰² Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 825.

³⁰³ HMK. md. 24'ün gerekçesinde; ikrarın irade açıklaması niteliği göz önüne alındığında, gerçeğe aykırı olması durumunda hakim'in bağlı olup olmayacağı tasarruf ilkesi bağlamında ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Eğer taraf ikrar edilen vakıanın gerçeğe uygun olmadığını ve bunun maddi bir hatadan kaynaklandığını ileri sürmek suretiyle ispat ederse ikrarı geri alabilme olanağına sahip olur. Ancak taraf bilerek ve isteyerek gerçeğe aykırı bir vakıayı ikrar etmişse, ikrarı geri alamayacaktır. Zira bu durumda irade ile beyan arasında istemeden meydana getirilen bir uygunsuzluk bulunmamaktadır (Kiraz, Taylan Özgür, Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, B. 2, Ankara 2013, s. 265 vd).

³⁰⁴ Berki, s. 48; Erdemir, s. 328; Karşlı, Muhakeme, 437-438; Kuru, C. 4, s. 3678; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 519; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 825; Umar, s. 862.

³⁰⁵ Kuru, C. 4, s. 3678; Muşul, s. 440.

³⁰⁶ Berki, s. 48; Erdemir, s. 328; Karşlı, Muhakeme, 437-438; Kuru, C. 4, s. 3678; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 519; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 825; Umar, s. 862.

yalnızca ikrar edilmiş vakıa çekişmeli olmaktan çıkar³⁰⁷. Bununla birlikte mahkeme ikrarda bulunulmasına rağmen davalının lehine de aleyhine de karar verebilir. Hâlbuki kabulde, davacının talep sonucu kabul edilmiş bulunduğundan mahkemece davalının aleyhine karar verilecektir³⁰⁸. İkrar her iki tarafça yapılabileceği halde, davayı kabul yalnızca davalı tarafından yapılabilir³⁰⁹.

Bununla birlikte davalının vekilinin, ikrar için vekâletnamesinde özel bir yetkisinin bulunması gerekmez iken, davayı kabul Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda 74. madde çerçevesinde davaya vekâlette özel yetki verilmesini gerektiren haller arasında sayılmıştır³¹⁰.

C. Şekli ve Zamanı

Mahkeme huzurunda yapılan kabuller şekle bağlı olup, bu husus bir geçerlilik şartıdır³¹¹. Kabul, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 309. maddesi hükmü doğrultusunda; dilekçe verilmesi yoluyla veya yargılama esnasında sözlü olarak yapılır.

Kabul sözlü olarak yapılmışsa Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 154. maddesi gereğince; bu yöndeki beyan duruşma tutanağına yazılır. Kabul beyanını içeren bu tutanak, okunarak ve bu durum da belirtilerek davalıya imzalatılır.

Eğer kabul beyanı bir dilekçe vermek suretiyle gerçekleşmişse beyanın içeriğinin ayrıca tutanağına geçirilmesine gerek yoktur, yalnızca duruşma tutanağına eklendiği belirtilmekle yetinilir. Bununla birlikte yine kabul beyanı duruşmada okunur ve tutanağın beyana ilişkin kısmı tarafa imzalatılır³¹². Davacı duruşmada hazır bulunmasa bile şekil şartlarına uygun olarak yapılan kabul geçerlilik kazanmaktadır³¹³.

Kabul beyanının duruşma dışında, dilekçe verilerek yapılması halinde ise beyanda bulunanın kimliğinin tespit edilmesi ve gerekirse mahkemeye davet edilerek kimliğinin

³⁰⁷ **Arap**, s. 2490; **Kiraz**, s. 103; **Konuralp**, Haluk, Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları, Ankara 1999, s. 11; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 519; **Muşul**, s. 440; **Yılmaz**, Şerh, s. 1329.

³⁰⁸ **Pekantez/Atalay/Özkes**, s. 825; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 290; **Kiraz**, s. 103.

³⁰⁹ **Kuru**, C. 4, s. 3678; **Kiraz**, s. 102; **Arap**, s. 2490; **Karşlı**, Muhakeme, s. 438; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 519.

³¹⁰ **Karşlı**, Muhakeme, s. 438; **Kuru**, C. 4, s. 3678; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 519; **Kiraz**, s. 103.

³¹¹ **Kuru**, C. 4, s. 3697.

³¹² **Karşlı**, Muhakeme, s. 438; **Kuru**, C. 4, s. 3699; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 520.

³¹³ **Kuru**, C. 4, s. 3699.

belirlenmesi gerekmektedir. Zira kabul, davayı sona erdirme gibi bir işleve sahip taraf işlemidir³¹⁴ ve bu husus davalı açısından büyük önem arz etmektedir.

Keşif sırasında yapılan kabuller, mahkeme huzurunda yapılan kabuller mahiyetindedir³¹⁵. Zira işin niteliğinden kaynaklanan bir takım zorluklar nedeniyle mahkeme dışında gerçekleştirilen keşif, tamamen normal bir yargılama oturumudur. Bu durumda mahkeme belirli gün ve saatte mahkeme salonu yerine keşif yapılacak yerde görevini ifa etmektedir³¹⁶. Keşif sırasında davanın kabulü halinde bu yöndeki beyanın keşif tutanağına geçirilerek imzalatılması gerekmektedir³¹⁷.

Davalı, dava açılmasından sonra, dava hakkında verilen hükmün şeklen kesinleşmesine kadar davanın her aşamasında davayı kabul edebilir³¹⁸. Zira dava kesin hüküm anına kadar derdest kalmakta ve davalı bu zamana kadar tasarrufta bulunabilmektedir³¹⁹. Hükmün kesinleşmesinden sonra ise derdest bir dava söz konusu olmadığından kabul işlemi yapılamayacaktır³²⁰.

Yapıldığı yere göre davayı kabul, mahkeme içinde ve mahkeme dışında yapılan kabul olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Mahkeme içi kabul davayı sona erdirirken, mahkeme dışında yapılan kabulün bu bağlamda herhangi bir etkisi yoktur³²¹. Bu durumda kabul dolayısıyla uyuşmazlık kendiliğinden sona ermez. Davacı mahkeme dışında davanın kabul edildiğini ispat ederse, mahkeme kabul sebebiyle davanın kabulüne karar verir³²².

D. Hukuki Niteliği

Mahkeme huzurunda yapılan kabul öncelikle bir maddi hukuk işlemi mahiyetindedir, zira bu işlem davalının davayı sona erdirmeye yönelik iradesini konu edinmekte ve davalı bu beyanı ile karşı tarafça ileri sürülen hakkın ya da hukuki ilişkinin varlığını kabul etmektedir³²³. Diğer taraftan irade fesadı hallerine dayanarak kabulün iptal

³¹⁴ **Yılmaz**, Şerh, s. 1333; **Umar**, s. 867.

³¹⁵ **Arap**, s. 2490; **Kuru**, C. 4, s. 3699; **Tanrıver**, Kabuller, s. 66.

³¹⁶ **Tanrıver**, Kabuller, s. 66.

³¹⁷ **Arap**, s. 2490; **Yılmaz**, Şerh, s. 1331.

³¹⁸ **Tanrıver**, Kabuller, s. 61; **Kuru**, C. 4, s. 3685; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 519.

³¹⁹ **Meriç**, s. 222.

³²⁰ **Karşlı**, Muhakeme, s. 439.

³²¹ **Ermenek**, Kabul, s. 2.

³²² **Kuru**, C. 4, s. 3740- 3741.

³²³ **Tanrıver**, Kabuller, s. 63-64.

edilebilir olması³²⁴ da onun temelinde bir maddi hukuk işlemi olduğunu göstermektedir³²⁵. Bu bağlamda maddi hukuk işlemi olarak hata, hile ve ikrah hallerinden birinin varlığı durumunda kabulün iptali istenebilir. Davalı bu talebini dava derdest iken ileri sürmelidir. Bununla birlikte kabul beyanı üzerine karar verildikten sonra irade sakatlığı sebebi ile geçersizlik öne sürülmek istenirse, hata ve hile halinde öğrenme, ikrah halinde ise tehdidin ortadan kalkmasından itibaren bir yıl içinde dava açılmalıdır³²⁶.

Kabul, irade beyanı esasına dayanan bir hukuki işlemdir. İrade beyanından dönebilmek kural olarak mümkün iken, tarafın kabule yönelik bir irade beyanından dönebilmemesi ise mümkün değildir, zira kabule kesin hükmün sonuçları bağlanmaktadır ve taraflar kesin hükmün etkisini kendi iradeleri ile ortadan kaldırma imkânına sahip değildir³²⁷.

Şüphesiz ki tüm bu durumlar kabulün usul hukuku ile bağlantısı olmadığı anlamına gelmez. İçerik itibarıyla maddi hukuk işlemi olan kabul aynı zamanda bir usul hukuku işlemidir³²⁸. Davaya kabulün usuli öğelerini; kabule ilişkin irade beyanının hâkim huzurunda gerçekleşmesi, bir tutanakla bu durumun tespit edilmesi ve bu tutanağın altının hâkim ve zabıt kâtabi tarafından imzalanması oluşturur³²⁹.

E. Unsurları

Davayı kabul, davalı tarafından talep sonucunun kabulü şeklinde gerçekleşen bir işlemidir³³⁰. Bu işlem davanın tamamına ilişkin olabileceği gibi bir kısmına ilişkin de olabilir. Birinci durumda tam kabulden, ikinci durumda ise kısmi kabulden söz edilir³³¹. Tam kabul söz konusu olduğunda dava tamamen, kısmi kabulün varlığı halinde ise, ilgili bulunduğu kesim açısından sona erer, kabulün kapsamı dışında kalan kısım açısından ise dava devam eder³³².

³²⁴ **Kuru**, C. 4, s. 3677; **Tanrıver**, Kabuller, s. 63-64.

³²⁵ **Tanrıver**, Kabuller, s. 63-64.

³²⁶ **Karlı**, Muhakeme, s 440- 441.

³²⁷ **Meriç**, s. 224.

³²⁸ **Tanrıver**, Kabuller, s. 63-64.

³²⁹ **Ermenek**, Kabul, s. 41; **Tanrıver**, Kabuller, s. 64.

³³⁰ **Berki**, Şakir, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1959, s. 29; **Kuru**, C. 4, s. 3676; **Meriç**, s. 212; **Postacıoğlu**, Dersler, s. 479; **Üstündağ**, s. 573; **Bozkurt**, s. 528.

³³¹ **Arap**, s. 2490; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 519; **Muşul**, s. 440; **Postacıoğlu**, Dersler, s. 480; **Tanrıver**, Kabuller, s. 61.

³³² **Arap**, s. 2490; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 519; **Tanrıver**, Kabuller, s. 61.

Davalı, davayı kabul etmek suretiyle, dava dilekçesinin talep sonucu bölümünde istenen hakkın varlığını kabul etmiş olur³³³. Bu hak gerçekten mevcut idi ise, kabul ile bu hakkın varlığı kesin bir şekilde tespit edilmiş olur. Bununla birlikte davacının dava dilekçesinde istemiş olduğu hak gerçekte mevcut değilse kabul ile davacı lehine yeni bir hak doğmuş olur. Her iki halde de kesin hüküm dolayısıyla aynı taraflar arasında aynı dava sebebine dayanarak yeni bir dava açılması mümkün değildir³³⁴.

Mahkemeye yöneltilmiş tek taraflı ve varması gereken irade beyanının varlığı da davayı kabulün bir unsurudur³³⁵. Bu irade beyanının hüküm ve sonuçlarını doğurabilmesi davacının rızasına veya mahkeme tarafından kabul edilmesine bağlı değildir³³⁶.

Kabulün gerçekleşmesi için, kabule konu irade beyanının davacıya ulaşması dahi şart değildir. Bu beyan kanunun öngördüğü şekilde mahkemeye ulaştığı anda kendisinden beklenen hukuki sonuçları meydana getirir³³⁷. Davayı kabul, bu yönü ile davadan feragat ile benzerlik gösterirken, mahkeme huzurunda yapılan sulhten ayrılır³³⁸.

Kabul ile uyuşmazlık esastan sona erer. Bu nedenle kabul şarta bağlı olarak yapılamaz³³⁹. Zira kabulün şarta bağlı yapılması durumunda davanın sona ermediğine ilişkin bir tereddüt hali oluşur ve bu durum hukuki güvenlik ve istikrarı ortadan kaldırır³⁴⁰. Bununla birlikte davalının, davayı şartlı kabul etmesi durumunda ise bu işlem hiç yapılmamış sayılamaz. Bu halde davalının beyanı bir sulh teklifi olarak değerlendirilmeli ve borçlar hukuku çerçevesinde yapılmış bir icap olarak kabul edilmelidir. Davalının şartlı olarak davayı kabul etmesine, davacı da olumlu olarak cevap verirse dava sona erecektir. Ancak bu halde davayı sona erdiren, davalının kabulü değil, taraflar arasında gerçekleşen sulh sözleşmesidir. Davalının şartlı kabulüne davacı olumlu cevap vermezse, sulh sözleşmesi gerçekleşmeyecektir. Bununla birlikte teknik anlamda bir kabul de bulunmadığından, mahkeme yargılamaya kaldığı yerden devam etmelidir³⁴¹.

³³³ **Kuru**, C. 4, s. 3676; **Muşul**, s. 439.

³³⁴ **Kuru**, C. 4, s. 3676-3677.

³³⁵ **Ermenek**, Kabul, s. 7; **Kuru**, C. 4, s. 3691.

³³⁶ **Kuru**, C. 4, s. 3692; **Arap**, s. 2490; **Ermenek**, Kabul, s. 7; **Tanrıver**, Kabuller, s. 59-60; **Karlı**, Muhakeme, s. 439; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 519.

³³⁷ **Kuru**, C. 4, s. 3691; **Tanrıver**, Kabuller, s. 65.

³³⁸ **Ermenek**, Kabul, s. 7.

³³⁹ **Arap**, s. 2490; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 520.

³⁴⁰ **Ermenek**, Kabul, s. 12; **Karlı**, Muhakeme, s. 439.

³⁴¹ **Ermenek**, Kabul, s. 13.

Bir diğ er unsur ise davalının kabule yönelik irade beyanının hiçbir tereddüt doğurmayacak şekilde açık ve kesin olmasıdır³⁴². Zira kabul davalı bakımından çok ciddi ve ağır sonuçları bünyesinde barındıran bir hukuk kurumudur³⁴³. Bu nedenle davanın zımnen kabulü mümkün değildir ve mahkeme, davalının bazı hareketlerini yorumlamak suretiyle davanın kabul edildiği sonucuna varmamalıdır³⁴⁴. Örneğin, davalının dilekçe vermemesi davanın kabul edildiği anlamına gelmez³⁴⁵.

Dava dışı üçüncü kişileri zarara uğratmak amacıyla davalının kabul beyanında bulunması durumunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 26. maddesinde düzenleme altına alınan dürüstlük ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Zira dürüstlük ilkesi yargılamada taraf hâkimiyetinin sınırlarını göstermektedir³⁴⁶.

F. Hükümleri

Davayı kabul kurumunun en önemli işlevi görülmekte olan davanın sona ermesini sağlamaktır³⁴⁷. Mahkeme huzurunda yapılan kabul ile dava, ayrıca bir hüküm verilmesine gerek olmaksızın kendiliğinden sona erer³⁴⁸. Artık hâkimin yapması gereken, davanın kabul dolayısıyla sona erdiğini tespit etmek suretiyle formalite işlemlerini yerine getirmek olacaktır³⁴⁹.

Kabule ilişkin olarak yalnızca usul hukuku kurallarına aykırılık gerekçesiyle kanun yollarına başvurulabilir³⁵⁰. Bu duruma kabulün, tarafların serbestçe tasarruf yetkilerinin bulunmadığı bir konuya ilişkin olarak yapılması örnek gösterilebilir³⁵¹.

Davalı, kendisine yapılan icra takibine kabulün kesin hüküm etkisinden dolayı, def'i ve itirazlarla karşı koyma imkânına sahip değildir³⁵².

Davayı kabulün ikinci hükmü ilam niteliğinde olmasıdır. Davayı kabulün temel işlevi, ayrıca bir mahkeme kararına ihtiyaç olmaksızın davayı sona erdirebilmektir. İcra ve

³⁴² **Berki**, s. 29; **Ermenek**, Kabul, s. 13; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 291; **Karşlı**, Muhakeme, s. 438.

³⁴³ **Ermenek**, Kabul, s. 13.

³⁴⁴ **Kuru**, C. 4, s. 3694; **Ermenek**, Kabul, s. 14.

³⁴⁵ **Kuru**, C. 4, s. 3694.

³⁴⁶ **Meriç**, s. 220.

³⁴⁷ **Kuru**, C. 4, s. 3701; **Görgün/Kodakoğlu**, s. 291; **Meriç**, s. 216-217; Yar. 9. HD. T. 03.05.2011, E. 2011/23123, K. 2011/13331; "Davacı ödenmeyen işçilik alacaklarını talep etmiştir. Davalı davayı kabul ettiği ve davacı davadan feragat etmediği halde davanın reddi hatalıdır" (**Ocak**, s. 2174).

³⁴⁸ **Üstündağ**, s. 575; **Tanrıver**, Kabuller, s. 68.

³⁴⁹ **Tanrıver**, Kabuller, s. 67; **Arap**, s. 2490.

³⁵⁰ **Kuru**, C. 4, s. 3726-3727; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 522; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 826.

³⁵¹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 826.

³⁵² **Meriç**, s. 217.

İflas Kanunu'nun 38. maddesi gereğince davayı kabul, ilam niteliğinde bir belge olup, ilamların icrasına yönelik hükümler çerçevesinde icra edilir. Elbette ki davayı kabulün icra edilebilmesi için kabul beyanının içeriğinin icra edilebilir bir mahiyette bulunması gerekmektedir. Bu nedenle bir hukuki ilişkinin varlığına ya da yokluğuna ilişkin bir kabul beyanının icra edilebilir bir niteliğe sahip olduğu söylenemez³⁵³. Bu durumda kabul ancak yargılama giderleri hususunda icrası mümkün bir belge özelliği göstermektedir³⁵⁴.

Belirtmek gerekir ki, icra edilebilirliğe ilişkin tereddüt ve sorunların ortaya çıkmasının önlenmesi bakımından, kabule yönelik irade beyanı kayıtsız, şartsız ve açık olmalıdır³⁵⁵.

Bununla birlikte kabulün icrası, kabulün kısmi ya da tam olarak gerçekleştirilmesine göre farklılık göstermektedir. Kabul kısmi olarak yapılmış ise kabulün ilişkin bulunduğu kısım açısından dava sona erer, kabulün kapsamı dışında kalan hususlara ilişkin ise dava devam eder. Böyle bir durumda davanın sona eren kısmına ilişkin olmak üzere ilamlı icra yoluna gidilebilir. Davanın tamamına yönelik bir kabul söz konusu olduğunda ise, uyuşmazlık tamamıyla sona erdiği için icra edilebilirlik noktasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır³⁵⁶.

G. Yargılama Giderleri

Davalı, kabul ile birlikte Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 321. maddesinin 1. fıkrası hükmünce; yargılama giderlerine davayı kaybetmiş gibi mahkûm edilir. Kabulün kısmi olarak gerçekleşmesi durumunda ise yargılama giderlerine mahkûmiyet bu husus göz önüne alınarak belirlenir³⁵⁷. Dolayısıyla davayı kısmen kabul eden davalı, kabul dışı kalan kısma ilişkin olmak üzere davayı kazansa dahi, mahkeme davalıyı kısmen kabul olunan miktara ilişkin yargılama giderlerine mahkûm eder³⁵⁸. Bununla birlikte davalı Harçlar Kanunu'nun 22. maddesi gereğince; karar ve ilam harcının üçte ikisini öder.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 312. maddesinin 2. fıkrasına göre; davalı davayı ilk duruşmada kabul ederse ve hal ve davranışlarıyla kendisine karşı dava açılmasına sebep olmamışsa, yargılama giderlerine mahkûm edilmez. Bu maddenin uygulaması bakımından

³⁵³ **Karşı**, Muhakeme, s. 439- 440; **Tanrıver**, Kabuller, s. 69.

³⁵⁴ **Tanrıver**, Kabuller, s. 69.

³⁵⁵ **Ermenek**, Kabul, s. 12; **Karşı**, Muhakeme, s. 439.

³⁵⁶ **Tanrıver**, Kabuller, s. 69.

³⁵⁷ **Kuru**, C. 4, s. 3688; **Karşı**, Muhakeme, s. 440; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 521; **Üstündağ**, s. 576-577.

³⁵⁸ **Kuru**, C. 4, s. 3688.

bu iki şartın birlikte bulunması gerekmektedir³⁵⁹. Bu halde yargılama giderlerinin davacıya yükletilmesi gerektiği hususu doktrinde ileri sürülmektedir³⁶⁰. Davalı ilk duruşmada³⁶¹ davayı kabul ederse Harçlar Kanunu'nun 22. maddesi çerçevesinde kendisinden karar ve ilam harcının üçte biri alınacaktır. Davanın kabulü delillerin toplanmasına ilişkin ara kararının gereğinin yerine getirilmesinden önce gerçekleşirse, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nin 6. maddesi gereği, davalı aleyhine tarifedeki vekâlet ücretinin yarısına, daha sonra kabul edilirse tamamına hükmedilir³⁶².

VII. DAVADAN FERAGAT

A. Genel Olarak

Tasarruf ilkesi gereğince kimse kendi lehine de olsa bir davayı açmaya zorlanamayacağı gibi, açmış olduğu bir davayı sonuna kadar takip etmeye de zorlanamaz³⁶³. Zira dava açmak bir hak olduğu gibi, davadan feragat etmek de kişiye tanınmış bir hak mahiyetindedir³⁶⁴.

Davadan feragat, davacının talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçtiğini yazılı veya sözlü olarak mahkemeye yönelttiği, esas haktan vazgeçilmesi sonucunu doğuran bir işlemdir³⁶⁵. Feragat beyanı üzerine mahkeme tarafından dava esastan incelenmeksizin ve hüküm verilmeksizin bir karar verilir³⁶⁶.

B. Konusu

Davadan feragat kurumu, tasarruf ilkesinin bir yansıması olarak, kişinin açmış olduğu davaya kısmen yahut tamamen son verme hususundaki hak ve yetkisinin kullanım

³⁵⁹ Postacioğlu, Dersler, s. 481.

³⁶⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 521; Üstündağ, s. 576.

³⁶¹ Yar. 9. HD. T. 17.07.2007, E. 2007/15849, K. 2007/24550; "Mahkemece davalı tarafın ilk oturumda davayı kabul etmiş sayıldığından bahisle davacı yararına vekâlet ücretinin yarısına hükmedilmiş ve ayrıca HarçK. md. 22 gereğince karar ve ilam harcının üçte birinin tahsiline karar verilmiştir. Davalı vekili tarafından verilen 06.10.2006 tarihli cevap dilekçesinde davanın kabul edildiğine dair bir ibare yer almamış, haksız istenen meblağın reddine karar verilmesi istenmiştir. İlk oturumda da davalı vekili delillerin ibrazı için süre istemiştir. Bu halde davanın ilk oturumda kabulü yönünde bir taraf işlemi bulunmamaktadır. Mahkemece hüküm altına alınan miktarlara göre davacı yararına avukatlık ücretinin tamamı yerine yarısına hükmedilmiş olması hatalıdır. Yine karar ve ilam harcının tamamı yerine üçte birine karar verilmesi de doğru değildir" (Günay, Davalar, s. 182).

³⁶² Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 825-826.

³⁶³ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 515; Arap, s. 2486; Karlı, Muhakeme, s. 431; Yılmaz, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 660.

³⁶⁴ Arap, s. 2486; Karlı, Muhakeme, s. 431; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 515.

³⁶⁵ Aslan, s. 68.

³⁶⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 823.

aracıdır³⁶⁷. Davadan feragat kural olarak her davada mümkün olup³⁶⁸ tasarruf ilkesinin tam uygulanmadığı davalarda dahi uygulama alanı bulabilir³⁶⁹. Bununla birlikte kamu düzeni gerekçesiyle sosyal güvenlik hakkını ilgilendiren davalardan feragat edilebilmesi mümkün değildir³⁷⁰.

C. Şekli ve Zamanı

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 309. maddesinde feragatin yargılama esnasında sözlü olarak veya dilekçeyle yapılabileceği düzenleme altına alınmıştır. Kanunun öngördüğü bu husus geçerlilik şartı olup, bu şekle uyulmadan davadan feragat edilmesi halinde uyuşmazlık sona ermiş olmaz³⁷¹.

Öngörülen şekil şartı davasından feragat eden tarafın acele karar vermeden sağlıklı bir değerlendirme yapabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Zira hüküm ve sonuçları dikkate alındığında, esas haktan vazgeçme sonucunu doğuran ve davayı sona erdiren bir kurum olarak davadan feragatin şekle bağlı yapılması zorunluluk arz etmektedir³⁷².

İlk olarak davacı duruşma esnasında, davasından sözlü olarak feragat edebilir. Sözlü beyanın içermesi gereken ifadeler konusunda bir zorunluluk bulunmamakla birlikte beyanın feragate ilişkin olduğunun anlaşılır olması gerekmektedir³⁷³. Zira davadan feragat, kesin hükmün hukuki sonuçlarını doğurmakta ve aynı hakkın tekrar dava edilebilme olanağını ortadan kaldırmaktadır³⁷⁴. Ayrıca davacı, feragat halinde davayı kaybetmiş gibi yargılama giderlerine mahkûm edilmektedir³⁷⁵. Doğacak olan bu sonuçlar nedeniyle, davacının hal ve hareketleri üzerinden davadan zımnen feragat edildiği gibi bir sonuca varılamaz³⁷⁶. Bu nedenle, kullanılan ifadelerin davadan feragat edilip edilmediğine yönelik şüphe içermesi halinde hâkimin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 31. maddesinde düzenleme altına alınan davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde beyanın ne

³⁶⁷ Aslan, s. 69.

³⁶⁸ Erdemir, s. 321; Karşlı, Muhakeme, s. 431; Kuru, C. 4, s. 3650; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 518; Yılmaz, Şerh, s. 1326.

³⁶⁹ Erdemir, s. 321; Karşlı, Muhakeme, s. 431; Kuru, C. 4, s. 3650; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 518; Muşul, s. 436.

³⁷⁰ Bozkurt, s. 530; Yılmaz, Şerh, s. 1326.

³⁷¹ Kuru, C. 4, s. 3606; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 516.

³⁷² Aslan, s. 241.

³⁷³ Kuru, C. 4, s. 3593; Aslan, s. 243.

³⁷⁴ Aslan, s. 144.

³⁷⁵ Kuru, C. 4, s. 3621; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 823; Postacıoğlu, Dersler, s. 481; Yılmaz, Şerh, s. 1350; Aslan, s. 144.

³⁷⁶ Kuru, C. 4, s. 3595.

anlama geldiğine ilişkin davacıdan açıklama istemesi gerekmektedir³⁷⁷. Kişinin beyanının feragat olduğu hususunda herhangi bir şüphe bulunmaması durumunda; davacının, davasından kısmen veya tamamen feragat ettiğine ilişkin beyanı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 154. maddesi gereğince tutanağa yazılır. Feragat ilişkin bu bölüm, davacının önünde okunmak suretiyle kendisine imzalatılır. Elbette ki bu halde tutanağın hâkim ve zabıt kâtabi tarafından da imzalanması gerekmektedir³⁷⁸.

İkinci bir imkân olarak davacı duruşma esnasında mahkemeye sunacağı bir dilekçe ile de davasından kısmen veya tamamen feragat edebilir³⁷⁹. Bu durumda feragat beyanının ayrıca tutanağa geçirilip, okunarak imza ettirilmesine gerek yoktur. Feragat ilişkin dilekçenin davacı veya yetkili vekili tarafından mahkemeye sunulduğunun tutanağa yazılması yeterlidir³⁸⁰. Zira tutanakta söz edilen veya dosyaya konulduğu belirtilen belgeler Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 154. maddesi hükmüncü tutanağın eki sayılmaktadır.

Keşif esnasında da davadan feragat etmek mümkündür. Zira keşif mahkeme binası dışında yapılmakla birlikte, tamamen normal bir yargılama oturumu mahiyeti taşımakta; mahkeme, belirlenen gün ve saatte mahkeme binası dışında faaliyet göstermektedir³⁸¹. Bununla birlikte keşif esnasında davadan feragatin de kanunda öngörülen şekilde yapılması gerekir. Bu nedenle davadan sözlü olarak feragat edilmesi halinde feragat beyanı keşif tutanağına geçirilmeli, davacıya okunmalı ve altı imzalatılmalıdır³⁸².

Davacı, mahkeme dışında da davasından feragat edebilir³⁸³. Örneğin, davacı tanıklar önünde ya da davalıya yazdığı bir mektup vasıtasıyla davasından feragat edebilir³⁸⁴. Ancak devam etmekte olan dava bakımından feragatin hüküm ve sonuçlarını

³⁷⁷ **Kuru**, C. 4, s. 3593; **Aslan**, s. 243.

³⁷⁸ **Kuru**, C. 4, s. 3607; **Karlı**, Muhakeme, s. 434; **Aslan**, s. 243-244.

³⁷⁹ **Aslan**, s. 246; **Muşul**, s. 437.

³⁸⁰ **Kuru**, C. 4, s. 3608; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 516-517.

³⁸¹ **Aslan**, s. 227.

³⁸² **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 516; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 822; **Arap**, s. 2486.

³⁸³ Yar. 9. HD. T. 31.10.2012, E. 2010/27000, K. 2012/35339; "İmzası davacı tarafından kabul edilen ve tanıklarca da doğrulanan mahkeme dışı düzenlenmekle birlikte geçerli olan söz konusu belgenin irade fesadı sonucu alındığına ilişkin davacının beyanı soyut olup inandırıcı değildir. Davacı belgenin zorla imzalatıldığından ispatlayamadığından belgeye geçerlik tanınarak davanın feragat nedeniyle reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması hatalı olup bozmayı gerektirmiştir" (**Ocak**, s. 2174-2175); Yine mahkeme dışı feragatin geçerliliğinin araştırılması yönünde bkz. Yar. 9. HD. T. 22.03.2012, E. 2010/1861 K. 2012/9526 (**Ocak**, s. 2175).

³⁸⁴ **Kuru**, C. 4, s. 3657.

doğurabilmesi için, bu nitelikteki feragatin mahkemenin bilgisine sunulması gerekmektedir³⁸⁵.

Davadan feragat Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 310. maddesi dolayısıyla hüküm kesinleşinceye kadar yapılabilir. Bu madde ile hükmün kesinleşmesine kadarki süreçte tarafların yargılama üzerinde tasarruf yetkilerinin bulunduğu hususu açıkça vurgulanmıştır³⁸⁶. Hükmün kesinleşme anından itibaren, feragat edilebilecek bir dava bulunmayacağından, davadan feragat de söz konusu olamayacaktır³⁸⁷. Bununla birlikte hükmün verilmesinden sonra kanun yoluna müracaat edilmesi, hükmün kesinleşmesini önleyeceğinden bu aşamada da davadan feragat edilmesi mümkündür³⁸⁸. Temyiz yoluna başvurulmuşsa feragat beyanının Yargıtay' a karşı yapılması gerekmektedir³⁸⁹.

D. Hukuki Niteliği

Davadan feragat, maddi hukuka ve usul hukukuna ilişkin özellikleri bünyesinde barındıran karma karakterli bir işlem mahiyetindedir³⁹⁰. Davadan feragat öncelikle bir maddi hukuk işlemidir ki; feragat vasıtasıyla maddi hukuka ilişkin hak ya da hak iddiası üzerinde tasarruf edilmektedir³⁹¹. Davacının feragat iradesinin mahkemenin bilgisine ulaşması ile dava sona ermekte³⁹² ve davacı esasa ilişkin hakkından da vazgeçmiş olmaktadır³⁹³.

³⁸⁵ **Kuru**, C. 4, s. 3658, **Postacıoğlu**, Dersler, s. 482; **Üstündağ**, s. 577; Yar. 9. HD. T. 26.05.2004, E. 2004/1055, K. 2004/12569; “Davacı işten ayrıldıktan sonra yıllık ücretli izin alacağı olduğunu belirterek talepte bulunmuştur. Mahkemece bu talep kısmen hüküm altına alınmıştır. Davacı tarafından imzası inkar edilmeyen 05.04.2002 tarihli belge ile davacının 112 gün yıllık ücretli izin alacağı olduğu ve bu izin alacaklarından 21.10.2002 tarihli ibraname feragat başlıklı belgede vazgeçtiğini belirtmiştir. Sözü edilen belge ile dava hakkında feragat ettiği açık ve kesin olarak anlaşıldığından davanın reddi gerekirken kabulü hatalıdır” (**Günay**, Davalar, s. 1042).

³⁸⁶ **Postacıoğlu**, Dersler, s. 478; **Aslan**, s. 250.

³⁸⁷ **Üstündağ**, s. 571; **Karşlı**, Muhakeme, s. 435.

³⁸⁸ Yar. 9. HD. T. 29.03.2005, 8808/10890; “Feshe itiraz ederek güvence yargılamasını başlatan işçinin henüz bu konuda kesin karar oluşmadan davadan feragat ederek iş güvencesini ortadan kaldırması mümkündür. Temyiz aşamasında dahi davadan feragat mümkündür” (**Akyiğit**, Ercan, İçtihatlı ve Açıklamalı İş Kanunu Şerhi, C. 1, B. 3, Ankara 2008); **Karşlı**, Muhakeme, s. 435.

³⁸⁹ **Yılmaz**, Şerh, s. 1341; **Karşlı**, Muhakeme, s. 436; Temyizde davadan feragat halinde hükmün mahkemece karar verilmek üzerine bozulması yönünde bkz. Yar. 9. HD. T. 27.12.2011, E. 2011/53521, K. 2011/49766; Yar. 9. HD. T. 11.07. 2012, E. 2012/15419, K. 2012/27247; Yar. 9. HD. T. 26.06.2012, E. 2012/12090, K. 2012/24478; Yar. 9. HD. T. 27.12.2011, E. 2011/27337, K. 2011/49744 (**Ocak**, s. 2176-2177).

³⁹⁰ **Pekantez/Atalay/Özekes**, s. 820; **Kılıçoğlu**, s. 361.

³⁹¹ **Kuru**, C. 4, s. 3546; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 517.

³⁹² **Kuru**, C. 4, s. 3645; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 518; **Yılmaz**, Şerh, s. 1337, **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 663; **Aslan**, s. 138.

³⁹³ **Kuru**, C. 4, s. 3645; **Aslan**, s. 138; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 518; **Yılmaz**, Şerh, s. 1337.

Feragatin irade sakatlığı hallerine dayanılarak iptal edilebilmesi de onun maddi hukuk boyutlu bir işlem olduğunu ortaya koymaktadır³⁹⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 311. maddesinde, irade sakatlığı hallerinde feragatin iptalinin istenebileceği hüküm altına alınmıştır. Feragate ilişkin irade beyanı hata, hile veya ikrah sebeplerinden biriyle sakatlanmışsa davacı, borçlar hukuku kuralları çerçevesinde feragatin iptali amacıyla dava açabilir³⁹⁵. Bu noktada feragatin iptali bu şekilde ayrı bir davaya konu olabileceği gibi³⁹⁶ irade sakatlığı hallerinin bulunduğu gerekçesi ile mevcut davada da ileri sürülebilir³⁹⁷. Davacı feragat beyanında bulunduktan sonra ve davanın reddine karar verilmesinden önce böyle bir imkâna sahiptir³⁹⁸. Ayrıca belirtmek gerekir ki; irade sakatlığının hata ve hileden kaynaklanması halinde hata ve hilenin öğrenilmesinden, tehditten kaynaklanması halinde ise tehdidin ortadan kalkma anından itibaren bir yıl içinde ileri sürülmesi gerekmektedir³⁹⁹.

İrade sakatlığı hallerine dayanılarak iptal edilebilen feragatten rücu ise mümkün değildir. Zira davacının feragat beyanı ile davadan feragat hakkı tükenmiş olmakta ve hak ortadan kalktığı için rücu imkânı bulunmamaktadır⁴⁰⁰.

Maddi hukuk işlemi niteliğinde olan feragat aynı zamanda bir usul hukuku işlemidir. Zira davadan feragat, ancak görülmekte olan bir dava içinde ve talep sonucuna ilişkin olarak yapılabilmektedir⁴⁰¹. Yine feragatin hâkim huzurunda yapılması, bu durumun tutanakla tespit edilmek suretiyle altının hâkim, zabıt kâtibi ve davadan feragat eden kişi tarafından imzalanması feragatin usuli boyutuna işaret etmektedir⁴⁰².

³⁹⁴ **Aslan**, s. 193.

³⁹⁵ **Muşul**, s. 442; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 663.

³⁹⁶ **Kuru**, C. 4, s. 3647-3648; **Erdemir**, s. 321; **Karşlı**, Muhakeme, s. 437; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 518; **Yılmaz**, Şerh, s. 1349.

³⁹⁷ **Kuru**, C. 4, s. 3647-3648; **Karşlı**, Muhakeme, s. 437 **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 518; **Postacıoğlu**, Dersler, s. 484; Feragatin maddi hataya dayanması halinde de geçerliliği yoktur ve bu durum o mahkemede ileri sürülebilir. Bu yönde Yar. 9. HD. T. 29.05.2012, E. 2012/17653, K. 2012/18891 (**Ocak**, s. 2171); Yar. 9. HD. T. 05.04.2012, E. 2010/5233, K. 2012/11481; “Somut olayda, dava açıldıktan sonra davacı işçi tarafından düzenlenen, imza ve içeriği davacı asil tarafından 12.11.2009 tarihli oturumda kabul edilen dilekçe ile davacının eldeki bu davadan feragat ettiği anlaşılmaktadır. Bu dilekçenin hata ve hile ile alındığı iddiaları da davacı tarafından kanıtlanmış değildir. Söz konusu feragate ilişkin dilekçeye itibar edilerek HMK md. 309 ve devamı maddeleri uyarınca feragat hükümlerine göre karar verilmesi gerekirken hatalı değerlendirme ile uyuşmazlığın esası hakkında hüküm kurulması usul ve yasaya uygun bulunmamıştır” (**Ocak**, s. 2174).

³⁹⁸ **Karşlı**, Muhakeme, s. 437.

³⁹⁹ **Aslan**, s. 458; **Karşlı**, Muhakeme, s. 437.

⁴⁰⁰ **Kuru**, C. 4, s. 3645; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 518; **Aslan**, s. 138.

⁴⁰¹ **Aslan**, s. 193.

⁴⁰² **Aslan**, s. 194.

E. Unsurları

Davacının feragat etmesi, iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağına tabi olmadığından⁴⁰³, feragatin hüküm ve sonuçlarını doğurabilmesi davalının kabulüne bağlı değildir⁴⁰⁴. Bu nedenle davacı, tasarruf ilkesinin doğal bir sonucu olarak davalının rızasına tabi olmaksızın başlatmış olduğu yargılamayı, belirli şartlar altında yine onun rızası gerekmeksizin sonuçlandırabilmektedir⁴⁰⁵.

Davadan feragat kurumu tek taraflı irade beyanına dayanmaktadır. Tek taraflı irade beyanının niteliği gereği hüküm ve sonuçlarını doğurması için bir karşı iradenin varlığına gerek yoktur⁴⁰⁶. Bununla birlikte davadan feragat halinde, esas haktan da vazgeçilmiş olması da davalının rızasının aranmasına olan ihtiyacı ortadan kaldırır. Zira feragat halinde davalı, davanın geri alınmasındaki durumun aksine, kendisine karşı yeniden dava açılabilme tehdidi ile karşı karşıya değildir⁴⁰⁷.

Davacının tek taraflı feragat beyanı, davalıya değil, davanın görüldüğü mahkemeye karşı yapılmaktadır⁴⁰⁸. Bu hususta mahkemenin görevi, davacının beyanının gerçekten feragate yönelik olup olmadığını tespit etmek ve feragatin kanunun öngördüğü biçimde gerçekleşip gerçekleşmediğini incelemektir⁴⁰⁹.

Davacı talep sonucunun bir kısmından feragat etmek suretiyle davasını kısmen sona erdirebilir. Zira talep sonucunun tamamından feragat etme hakkına sahip olan davacının, bir kısmından da feragat etme hakkı bulunması doğaldır⁴¹⁰. Kısmi feragatin gerçekleşmesi durumunda, feragat edilen kısım açısından uyuşmazlık son bulur, feragate konu olmayan kısım için ise mahkeme yargılamaya devam eder⁴¹¹. Ayrıca belirtmek gerekir ki; talep sonucunun bir kısmından feragat edilebilmesi için, dava konusunun ayrılabilir olması gerekmektedir⁴¹².

⁴⁰³ Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 822.

⁴⁰⁴ Berki, s. 28; Karşı, Muhakeme, s. 439; Kuru, C. 4, s. 3591; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 515, Postacıoğlu, Dersler, s. 480, Yılmaz, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 662.

⁴⁰⁵ Üstündağ, s. 571; Aslan, s. 128.

⁴⁰⁶ Aslan, s. 128.

⁴⁰⁷ Postacıoğlu, Dersler, s. 479; Aslan, s. 128; Kılıçoğlu, s. 361.

⁴⁰⁸ Kuru, C. 4, s. 3592; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 516; Yılmaz, Şerh, s. 1331.

⁴⁰⁹ Kuru, C. 4, s. 3592; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 516.

⁴¹⁰ Aslan, s. 129.

⁴¹¹ Karşı, Muhakeme, s. 434; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 516.

⁴¹² Aslan, s. 130; Karşı, Muhakeme, s. 434.

Davadan feragat açık ve kesin bir şekilde yapılmalıdır⁴¹³. Feragatin açık ve kesin olarak yapılması zorunluluğu davacının hukuki menfaatinin korunması açısından önem taşımaktadır. Zira davadan feragat edilmesi ile esas haktan da feragat edilmektedir. Bu noktada meydana getireceği sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda davadan feragatin açık ve kesin olarak yapılması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır⁴¹⁴.

Şarta bağlı olarak davadan feragat edilmesi, feragat kurumunun niteliği, hüküm ve sonuçları ile bağdaşmaz⁴¹⁵. Zira daha önce belirtildiği üzere feragat tek taraflı bir işlemle esas haktan vazgeçme sonucunu doğuran ve davaya son veren bir hukuki kurum mahiyetindedir⁴¹⁶. Buna karşın şarta bağlı beyanlarda uyumsuzluk kısmen de olsa devam ettirilmekte ve böylece davaya son veren işlem esas itibarıyla tamamlanamamaktadır⁴¹⁷. Bu nedenle davaya son veren bir taraf işlemi olan feragatin hüküm ifade edebilmesi, feragat ilişkin irade beyanının şarttan ve tereddüitten arınmış olmasını gerektirir⁴¹⁸. Bununla birlikte davacının şarta bağlı olarak feragat etmesi bir sulh teklifi olarak nitelendirilebilir⁴¹⁹. Eğer davalı bu teklifi kabul ederse, davacı ile aralarında bir sulh sözleşmesi meydana gelir ve bu sözleşme gereğince dava sona erer⁴²⁰. Davalı şarta bağlı feragat çerçevesinde oluşan bu sulh teklifini kabul etmezse, mahkeme davayı görmeye devam eder⁴²¹.

Belirtmek gerekir ki, sadece bir usul işleminden feragat edilmesi, davadan feragat anlamına gelmez. Örneğin, hüküm verildikten sonra davacının kanun yoluna başvurmadan feragat etmesi, davadan feragat olarak değil yalnızca kanun yoluna başvurudan feragat olarak nitelendirilir⁴²².

F. Hükümleri

Geçerli bir feragat beyanı davayı sona erdirir⁴²³. Zira feragat halinde davacı, bir anlamda davasında haksız olduğunu beyan etmiş olduğundan mahkemenin uyumsuzluğu

⁴¹³ Üstündağ, s. 573; Aslan, s. 143.

⁴¹⁴ Aslan, s. 143; Karşlı, Muhakeme, s. 435.

⁴¹⁵ Aslan, s. 133; Kuru, C. 4, s. 3583.

⁴¹⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 516; Aslan, s. 133.

⁴¹⁷ Yılmaz, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 662.

⁴¹⁸ Karşlı, Muhakeme, s. 434.

⁴¹⁹ Kuru, C. 4, s. 3584; Umar, s. 870; Yılmaz, Şerh, s. 1337.

⁴²⁰ Kuru, C. 4, s. 3584; Umar, s. 870.

⁴²¹ Kuru, C. 4, s. 3585; Meriç, s. 224.

⁴²² Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 823.

⁴²³ Aslan, s. 388; Erdemir, s. 332.

ayrıca esastan incelemesine gerek yoktur⁴²⁴. Feragat beyanı üzerine mahkeme tarafından yapılması gereken, davanın feragat nedeniyle son bulduğunu tespit etmek suretiyle davacı aleyhine yargılama giderlerine hükmetmektir⁴²⁵.

Davacının feragat beyanının Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 154. ve 155. maddeleri gereğince tutanağa geçirilip imzalanması ile dava sona ererken, mahkeme burada yapılan feragatin geçerli olup olmadığını araştırma yükümlülüğü altındadır⁴²⁶. Mahkemenin feragat üzerine vereceği karar, yargılama giderleri bakımından bir hüküm niteliğine sahiptir⁴²⁷.

Maddi hukuk açısından feragat, hakkın özünden vazgeçilmesi sonucunu doğurmaktadır. Esas haktan feragat ise hakkın sona erdiği ve buna bağlı olarak da dava hakkının düştüğü anlamına gelmektedir⁴²⁸. Bununla birlikte, dava dilekçesinin talep sonucu bölümünde istenmiş olan hak gerçekte mevcut değil ise, davadan feragat edilmesi bu hakkın mevcut olmadığını bildirim olarak kabul edilir⁴²⁹.

Feragat halinde aynı dava sebebine dayanılarak aynı taraflar arasında yeni bir davanın gündeme gelmesi mümkün değildir⁴³⁰. Zira şartlarına uygun olarak yapılan feragat kesin hüküm gibi sonuç doğurmaktadır⁴³¹.

Feragat her şeyden önce bir usul hukuku işlemi olduğundan, bu işlemin yapılışı usul kurallarına tabidir⁴³². Bu bağlamda feragat üzerine verilen karara karşı yalnızca usul hukuku kurallarına aykırılık gerekçesiyle kanun yoluna başvurulabilir⁴³³. Örneğin; mahkeme, talep sonucundan kısmen feragat edildiği halde davanın tamamına ilişkin feragat sebebiyle davanın sona ermesine karar verirse yahut davacının iradesi feragat olmadığı halde yanlış yorumlanarak bu yönde bir karar verilirse kanun yoluna gidilebilir⁴³⁴.

⁴²⁴ **Aslan**, s. 388.

⁴²⁵ **Erdemir**, s. 332; **Karlı**, Muhakeme, s. 434; **Muşul**, s. 438; **Postacıoğlu**, Dersler, s. 481.

⁴²⁶ **Aslan**, s. 388.

⁴²⁷ **Aslan**, s. 395.

⁴²⁸ **Aslan**, s. 389; **Muşul**, s. 436.

⁴²⁹ **Kuru**, C. 4, s. 3546.

⁴³⁰ **Kuru**, C. 4, s. 3546; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 517; **Muşul**, s. 436, **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 662.

⁴³¹ **Karlı**, Muhakeme, s. 434; **Kılıçoğlu**, s. 361; **Muşul**, s. 436; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 823.

⁴³² **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 517.

⁴³³ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 517; **Muşul**, s. 438; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 823-824.

⁴³⁴ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 824.

G. Yargılama Giderleri

Davadan feragat edilmesi üzerine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 321. maddesinin 1. fıkrası çerçevesinde, davacı aleyhine karar verilmişçesine yargılama giderlerine hükmolunur⁴³⁵. Zira davacı, davaya devam etmediği için davanın davalı aleyhine sonuçlanıp sonuçlanmayacağı hususu belli değildir. Bu bağlamda dava açmakla yargılama gideri oluşmasına davacının kendisi sebebiyet vermiştir⁴³⁶. Harçlar Kanunu'nun 22. maddesi gereği, davacı ilk duruşmada feragat ederse, karar ve ilam harcının üçte birini, daha sonra feragat beyanında bulunursa üçte ikisini ödemek durumundadır⁴³⁷. Davalı, davayı bir avukat vasıtasıyla takip etmiş ise Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nin 6. maddesi doğrultusunda, mahkeme davacıyı karşı tarafın vekâlet ücretini ödemeye mahkûm eder. Bu noktada delillerin toplanmasına ilişkin ara kararının yerine getirilmesinden önce davadan feragat edilirse, tarifedeki vekâlet ücretinin yarısına, daha sonra feragat gerçekleşirse tamamına hükmolunur⁴³⁸. Kısmi feragat halinde ise yargılama giderlerine mahkûmiyet bu husus göz önüne alınarak belirlenir⁴³⁹. Davacı feragat etmediği kısma ilişkin davayı kazansa dahi, feragatte bulunduğu kısım bakımdan yargılama giderlerini

⁴³⁵ **Kuru**, C. 4, s. 3621; **Muşul**, s. 442; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 825, **Postacıoğlu**, Dersler, s. 481; **Yılmaz**, Şerh, s. 1350, **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 663.

⁴³⁶ **Muşul**, s. 442.

⁴³⁷ **Kuru**, C. 4, s. 3621; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 825 vd; **Üstündağ**, s. 573; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 663.

⁴³⁸ **Kuru**, C. 4, s. 3621; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 826; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 665; Yar. 21. HD. T. 20.01.2014, E. 2014/607, K. 2014/738; "Dava, hizmet tespiti ve işçilik alacakları istemine ilişkindir. Mahkemece davacı tarafça feragat edilen hizmet tespiti davası hakkında açılmamış sayılmasına; işçilik alacağı davasının feragat nedeniyle reddine karar verilmiş, davalı Kurum lehine yarı oranında maktu vekâlet ücretine hükmedilmiştir. Hâlbuki feragat nedeniyle ön inceleme aşamasında karar verilmesi halinde Tarife ile belirlenen avukatlık ücretinin yarısına, tahkikat aşamasında karar verilmiş ise delillerin tahkikat aşamasında veya daha önce sunulmuş olması koşuluyla Tarife ile belirlenen avukatlık ücretinin tamamına, tahkikat aşamasında karar verilmiş ancak deliller sunulmamış ise yine Tarife ile belirlenen avukatlık ücretinin yarısına hükmedilmesi gerekir. Öte yandan, iki tarafın esas dava hakkında göstereceği bütün iddia ve savunmalar birlikte incelenmediği takdirde gerçek anlamda tahkikat aşamasına geçildiği kabul edilemeyeceğinden; ön inceleme duruşmasının sona erdiği belirtilerek usulen tahkikat aşamasına geçilmesi veya ön inceleme ile tahkikat aşamasının birleştirilerek aynı oturumda görülmesi hallerinde dahi avukatlık ücretinin yukarıdaki gibi belirlenmesi gerekir. Somut olayda, davanın 06. 01. 2012 tarihinde açıldığı, mahkemece feragat edilen hizmet tespiti davası hakkında açılmamış sayılmasına karar verildiği, yargılamada iki tarafın esas dava hakkında gösterdiği iddia ve savunmaların incelenmesine ve delillerin değerlendirilmesine geçildiği, gerçek anlamda tahkikat aşamasına geçildiği, bu durumda yukarıda açıklanan maddi ve hukuki olgular çerçevesinde "delillerin toplanmasına ilişkin ara karar gereğinin yerine getirildiği" kabul edilerek Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nin 7. maddesine göre Tarife ile belirlenen maktu avukatlık ücretinin tamamına hükmedilmesi gerekirken yazılı biçimde yarı oranında maktu avukatlık ücretine hükmedilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. Ne var ki bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden HUMK'un 438/7. maddesi uyarınca hüküm bozulmamalı düzeltilerek onanmalıdır".

⁴³⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 517; **Yılmaz**, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri, s. 663.

ödemeye mahkûm olur. Zira davacı feragat ettiği kısma ilişkin olarak davasında haksız çıkmış kabul edilmektedir⁴⁴⁰.

⁴⁴⁰ **Aslan**, s. 130.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞ YARGILAMASINDA TASARRUF İLKESİNİN SINIRLI UYGULANMASI

I. HİZMET TESPİT DAVASI

A. Genel olarak

Sosyal güvenlik hukuku kamu hukuku içerisinde yer almakta olup modern toplumların bir ürünü olan ve birtakım tehlikelere karşı kişinin elde ettiği yaşam düzeyinin sürdürülmesine yönelik bir ihtiyacın neticesi olarak ortaya çıkan⁴⁴¹ sosyal güvenlik kavramı çerçevesinde şekillenmektedir⁴⁴².

Sosyal güvenliğin amacı toplumsal değişme ve gelişmenin Anayasada öngörülen sosyal devlet ve sosyal adalet ilkeleri gereğince gerçekleştirilmesidir⁴⁴³. Bu amaç çerçevesinde sosyal güvenlik, bütün sosyal tehlikeleri⁴⁴⁴ kapsamına almak suretiyle tüm toplumu kapsayan bir sistem oluşturulmasını da bünyesinde barındırmaktadır⁴⁴⁵.

Söz konusu sistem çerçevesinde oluşturulan sosyal sigortalar kaynağını kanundan almakta olup zorunlu sigorta niteliğini haizdirler⁴⁴⁶. Kanuni koşulların varlığı durumunda, zorunlu sigortalı, onun işvereni ve Sosyal Güvenlik Kurumu arasında sosyal sigortaya ilişkin kanunlarda belirtilen hak ve yükümlülüklerin yer aldığı, kamu hukuku karakterli bir hukuki ilişki doğmaktadır. Doktrinde bu hukuki ilişkiye ‘sosyal sigorta ilişkisi’ adı verilmektedir⁴⁴⁷.

⁴⁴¹ **Dilik**, Sait, Sosyal Güvenlik, Ankara 1992, s. 5.

⁴⁴² **Arıcı**, Kadir, Sosyal Güvenlik Dersleri, Ankara 1999, s. 1.

⁴⁴³ **Araslı**, Utkan, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar Açıklama Yorum Yüksek Mahkeme Kararları, C. 1, Ankara 2002, s. 8-9.

⁴⁴⁴ Sosyal güvenliğin kapsamına giren sosyal tehlikeler meydana geliş sebepleri, süreleri ve ortaya çıkardıkları zararlara göre çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu tehlikelere iş kazaları ve meslek hastalıkları, malullük, yaşlılık, hastalık, ölüm, analık ve işsizlik durumları örnek olarak gösterilebilir (**Alper**, Yusuf, Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, Bursa 2003, s. 6-7).

⁴⁴⁵ **Korkusuz**, Refik/**Uğur**, Suat, Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş, Ankara 2010, s. 40-41.

⁴⁴⁶ **Bozer**, Ali, Türk Hukukunda Sosyal Sigortalara Genel Bir Bakış, Ankara, 1963, s. 12.

⁴⁴⁷ **Saraç**, Coşkun, Sigortalı Hizmetlerin Hükmen Tespiti, Osman Güven Çankaya’ya Armağan, Ankara 2010, s. 451; **Duman**, Barış, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Hizmetlerin Tespiti, Ankara 2002, s. 90.

Çalışma ilişkisinin doğumu ile birlikte sosyal sigorta ilişkisi kanun gereğince kendiliğinden meydana gelir⁴⁴⁸. Bununla birlikte diğer kanuni şartların varlığı durumunda sigortalının kendisi ve aile üyeleri açısından kurum edimlerinden yararlanma noktasında bir adaylık söz konusu olmaktadır. Bu adaylık süresince tüm koşullar sağlandığında; söz konusu adaylık, sürecin sonunda edimi talep edebilme hakkına dönüşmektedir⁴⁴⁹. Örneğin, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 28. maddesine göre; kanunun yürürlüğü itibariyle ilk kez sigortalı olanların yaşlılık aylığından yararlanabilmesi için, diğer şartların yanı sıra, en az 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması gerekmektedir.

İşverenince Kuruma primleri eksik bildirilen yahut hiç bildirilmeyen sigortalılar, gerçekleşmesi prim bildirilmesine bağlı sigorta yardımlarına ilişkin edime hak kazanamayacaktır. Böylesine olumsuz bir durumun ortadan kaldırılması adına Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu tarafından sigortalılara, sigortalı olarak geçmiş hizmetlerini mahkeme kararıyla tespit ettirebilme imkânı tanınmıştır⁴⁵⁰. Bu bağlamda, Kuruma primleri bildirilmeyen veya eksik bildirilen sigortalıların, sosyal güvenlik haklarının korunabilmesi için, yıllar sonra dahi olsa mahkemeye başvurabilme imkânına hizmet tespit davası denilmektedir⁴⁵¹.

Hizmet tespit davası, işçi veya hak sahipleri tarafından; işverene karşı açılan bir iş davası türüdür⁴⁵². Bu davanın dayanağını Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 86. maddesi oluşturmaktadır. Bu madde hükmünce; aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları kurumca tespit edilemeyen sigortalılar, çalıştıklarını hizmetlerinin geçtiği yılın sonundan başlayarak beş yıl içerisinde iş mahkemesine başvurarak, alacakları ilâm ile ispatlayabilirlerse, bunların mahkeme kararında belirtilen aylık kazanç toplamları ile prim ödeme gün sayıları dikkate alınır. Sigortalının kuruma bildirilmeyen geçmiş hizmetlerinin tespiti amacıyla açacağı bu dava,

⁴⁴⁸ **Bilgili**, Abbas, Hizmet Tespiti Davaları, Adana 2011, s.10; **Saraç**, s. 452; **Çenberci**, Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara 1985, s. 510 (Sigortalılar) ; **Güzel**, Ali/**Okur**, Ali Rıza/**Caniklioğlu**, Nurşen, Sosyal Güvenlik Hukuku, B. 14, İstanbul 2012, s. 326.

⁴⁴⁹ **Saraç**, s. 452.

⁴⁵⁰ **Çenberci**, Sigortalılar, s. 510; **Saraç**, s. 452-453.

⁴⁵¹ **Çenberci**, Sigortalılar, s. 510; **Saraç**, s. 452-453; **Tuncay**, Can A./**Ekmekçi**, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, B. 16, İstanbul 2013, s. 238.

⁴⁵² **Korkusuz/Uğur**, s. 239.

olumlu tespit⁴⁵³ davası olarak nitelendirilebilir⁴⁵⁴. Tespit davalarına ilişkin genel koşullar bu dava bakımından da aranmakla birlikte, hukuki yarar⁴⁵⁵ konusu, bu yolda bir tespit davasının varlığının kabul edilmesi suretiyle, bizzat kanun koyucu tarafından ilgili maddede saptanmıştır⁴⁵⁶.

B. Tarafları

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 86. maddesinde; aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları Kurumca tespit edilemeyen sigortalılardan bahsedilmektedir. Bu hüküm çerçevesinde primi ödenmeyen süreler, işçi veya hak sahiplerinin⁴⁵⁷, işveren aleyhine açtıkları hizmet tespit davası neticesinde belirlenmektedir⁴⁵⁸. Söz konusu hükümde; aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları Kurumca tespit edilemeyen sigortalılardan söz edildiği için bir işveren tarafından çalıştırılmayan yani bağımsız çalışan sigortalıların hizmet tespit davası açma hakkı bulunmamaktadır. Bunların dışında kalan ve Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 4. maddesi vd. hükmünce sigortalı sayılanlardan, aynı zamanda aynı kanunun 6. maddesinde düzenlenen 'sigortalı sayılmayanlar' arasında bulunmayanlar davacı sıfatını taşıyabileceklerdir⁴⁵⁹. Bu kişilere ait tespit talebi çalışılan sürelerle ilişkin olmalıdır. Çalışılmayan sürelerle ilişkin tespit talebinde bulunulamaz. Bu çerçevede örneğin ücretinin ödenmemesinden dolayı iş görme borcunu ifadan kaçınan işçi çalışmadığı bu sürelerle ilişkin bir tespit talebinde bulunamaz⁴⁶⁰.

⁴⁵³ Bu madde kapsamında açılan hizmet tespit davası isminin de içerdiği üzere bir tespit davasıdır. Tespit davası, hukuki bir yararın söz konusu olması koşulu ile açılan ve neticesinde verilen hüküm, kesin hüküm halini aldığı anda, içerdiği konuya ilişkin hukuksal durumun varlığı ya da yokluğu yahut tespit konusu belgenin ya da durumun gerçekten mevcut olup olmadığı herkese karşı hüküm ifade eden bir dava türüdür (**Bulut**, Mehmet, Türk Hukuk Sisteminde Hizmet Sözleşmesi Gereği Açılan Hizmet Tespit Davaları, TBB Dergisi, S. 97, Ankara 2011, s. 94).

⁴⁵⁴ **Çenberci**, Sigortalar, s. 512; **Duman**, s. 52; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 327; **Saraç**, s. 454; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 238.

⁴⁵⁵ Yar. 10. HD. T. 07.05.1984 2385/2494 (**Çenberci**, Sigortalar, s. 513).

⁴⁵⁶ **Çenberci**, Sigortalar, s. 511.

⁴⁵⁷ Maddede mirasçılardan hizmet tespit davası açabilmelerine ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte, kanunun amacı dikkate alındığında bu kişilere dava hakkının tanınması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Zira Yargıtay uygulaması da bu yöndedir. Bununla birlikte sigortalı sağlığında sigorta edimlerine yönelik bir hak kazanamamış ise hak sahiplerinin yararlanabileceği bir sigorta yardımı söz konusu olamayacağından, hukuki yarar yokluğu gerekçesiyle bu kişiler hizmet tespit davası açamayacaklardır (**Saraç**, s. 459, dn. 33) ; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 244; **Tunçomağ**, Kenan, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, İstanbul 1990, s. 193; **Aslanköylü**, s. 1399; **Çenberci**, Sigortalar, s. 511-512.

⁴⁵⁸ **Günay**, Davalar, s. 1645.

⁴⁵⁹ **Saraç**, s. 459-460.

⁴⁶⁰ **Sözer**, Ali Nazım, Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, İstanbul, 2013, s. 426; Bununla birlikte yazar, istisnai bazı durumlarda fiili çalışma olmamasına rağmen sonradan yapılan ücret ödeme dönemlerine ilişkin

Hizmet tespit davasının işverene karşı açılmasında doğal bir zorunluluk bulunmaktadır. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 12. maddesinde; 4. maddenin 1. fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre sigortalı sayılan kişileri çalıştıran gerçek veya tüzel kişiler ile tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlar işveren olarak tanımlanmıştır. Sosyal güvenlik hukuku bakımından özel düzenleme niteliği taşıyan bu tanımın dikkate alınması gerekmektedir⁴⁶¹.

İşverenin tüzel kişi olması durumunda, tüzel kişilik kanuni hasım mahiyetini haiz olup, ortaklar aleyhine dava açılmaz. Bu durum tüzel kişiliğin sona ermesi halinde de geçerli olmakla birlikte, tüzel kişiliğin dava için canlandırılabilmesi gerekir⁴⁶².

Tespiti istenilen dönem içerisinde birden fazla işverenin sorumluluğu söz konusu olduğunda işverenlerin tamamı aleyhine dava açılmalı veya tüm işverenler davaya dâhil edilmelidir⁴⁶³. İş yerinin devri halinde, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 11. maddesi çerçevesinde eski ve yeni işverenlerin birlikte hasım gösterilmesi gerekmektedir. Kamu tüzel kişiliği aleyhine açılacak davalarda doğrudan tüzel kişilik hasım gösterilmekle birlikte, onu temsilen yetkili mercii belirtilmelidir⁴⁶⁴.

Bununla birlikte ayrı işverenlerin sorumluluk dönemlerine ilişkin davalar, her bir işveren aleyhine açılmalıdır⁴⁶⁵.

Davada Sosyal Güvenlik Kurumu'nun taraf olmasına ilişkin olarak 6552 sayılı iş kanunu ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması ile bazı alacakların yeniden yapılandırılmasına dair kanunun yürürlüğü önem arz etmektedir. Zira bu kanun ile 30.1.1950 tarihli ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 7. maddesine eklemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre; 31.5.2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile diğer sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan hizmet akdine tabi çalışmaları nedeniyle zorunlu sigortalılık sürelerinin tespiti talebi ile işveren aleyhine açılan davalarda, dava Kuruma re'sen ihbar

olarak prim borcunun varlığının kabul edildiğini belirtmiş ve bu duruma işe iade davası sonrası işçilerin 4 aya kadar ücrete hak kazandığı durumları örnek göstermiştir (Sözer, s. 426).

⁴⁶¹ Saraç, s. 460.

⁴⁶² Günay, Davalar, s. 1646; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 332.

⁴⁶³ Aslanköylü, s. 1400; Günay, Davalar, s. 1646; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 332; Tuncay/Ekmekçi, s. 241-242.

⁴⁶⁴ Aslanköylü, s. 1400.

⁴⁶⁵ Aslanköylü, s. 1400; Günay, Davalar, s. 1646; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 332; Tuncay/Ekmekçi, s. 241-242.

edilir. İhbar üzerine davaya davalı yanında ferî müdahil olarak katılan Kurum, yanında katıldığı taraf başvurmasa dâhi kanun yoluna başvurabilir. Kurum, yargılama sonucu verilecek kararı kesinleştikten sonra uygulamakla yükümlüdür.

Bu düzenlemeden önceki uygulama, hizmet tespit davasının yalnızca işverene karşı açılmasının yeterli olmadığı Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı da açılması gerektiği yönündeydi⁴⁶⁶. Bu hususun, alınacak kararların infazı noktasında önem taşıdığı ve kurumun hak alanını ilgilendirdiği kabul edilmekteydi⁴⁶⁷. Zira burada işveren ile birlikte denetim görevini yerine getirmeyen Kurumun, işçinin alacağı ilam ile kararda belirtilen aylık kazanç toplamları ve prim ödeme gün sayıları dikkate almak suretiyle işverenden prim tahsilatı yapabileceği vurgulanmaktaydı⁴⁶⁸. Niteliği gereği doğrudan kurumun hak alanını da ilgilendiren bu davanın yalnızca işverene karşı açılması halinde, husumetin kuruma da yöneltilebilmesi amacıyla davacıya mehil verilerek, Kurumun da davaya dâhil edilmesi aranmakta⁴⁶⁹ ve bu bağlamda kanuni bir düzenleme olmamasına rağmen Kurum ile işverenin mecburi dava arkadaşı olduğu yargı kararlarında belirtilmekteydi. Kanaatimizce bunun da usuli sebeple mecburi dava arkadaşlığı olarak nitelendirilmesi bir gereklilik arz etmekteydi.

C. Konusu

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 86. maddesinde; aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları Kurumca tespit edilemeyen⁴⁷⁰ sigortalılar, çalıştıklarını hizmetlerinin geçtiği yılın sonundan başlayarak beş

⁴⁶⁶ Aslanköylü, s. 1399; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 332; Saraç, s. 464; Sözer, s. 429; Tuncay/Ekmekçi, s. 241.

⁴⁶⁷ Duman, s. 92; Günay, Davalar, s. 1645; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 332.

⁴⁶⁸ Günay, Davalar, s. 1645.

⁴⁶⁹ Saraç, s. 464.

⁴⁷⁰ Kuruma belge verilmemiş olmasına rağmen yapılan denetimler neticesinde sigortalının çalıştığı daha önce tespit edilmişse hizmet tespit davası açmaya gerek yoktur (Tuncay/Ekmekçi, s. 240) ; Bu kişiler kurumun çalışma ilişkisinin varlığından haberdar olmadığı kişilerdir (Sözer, s. 426) ; Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarınca yapılan denetimler neticesinde hizmetlerinin ve prime esas kazançlarının kuruma bildirilmediği anlaşılan sigortalıların geriye yönelik hizmetlerinin en fazla tespit yapıldığı tarihten geriye yönelik olarak 5510 sayılı kanunca öngörülen bir yıllık kısmı dikkate alınmakta ve bu durum kayıt dışı istihdamla mücadelede önemli bir engel teşkil etmekteydi (Tezel, Ali/Kurt, Resul, Sosyal Güvenlik Reformu Yorum ve Açıklaması, B. 6, Ankara 2009, s. 568) ; Bununla birlikte 2012 yılında Sosyal Sigorta Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle 1 yıllık süreyi aşan hizmetlerin de tespitine imkân tanınmıştır. Söz konusu düzenlemenin 'Hizmetlerin Tespiti' başlığını taşıyan 26. maddesi göre; Kurumun denetim ve kontrolle görevlendirdiği memurlarınca işyeri kayıtlarının incelenmesi neticesinde yapılan tespitlerden çalıştığı belirlendiği halde, hizmetleri kuruma bildirilmediği veya eksik bildirildiği saptanan sigortalıların geriye yönelik hizmetleri dikkate alınır. Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarının işyerinde yaptıkları durum tespiti sırasında, sigortalı, işyerinde çalışan diğer sigortalılar, işyeri mahallinde bulunanlar veya işveren beyanına dayanılarak yaptıkları ve tespit tarihinden önceki bir

yıl içerisinde iş mahkemesine başvurarak, alacakları ilâm ile ispatlayabilirlerse, mahkeme kararında belirtilen aylık kazanç toplamları ile prim ödeme gün sayılarının dikkate alınacağını düzenleme altına almıştır.

Bu çerçevede hizmet tespit davasının konusu, işverene ait işyerinde geçen ve sigortalı olduğu halde Kuruma bildirilmeyen çalışma sürelerinin tespitidir. Bununla birlikte Kurum tarafından primlerin tahsili ve sigortalıya kurumca sağlanacak aylıkların tespit edilebilmesi için bildirilmeyen ücretlerin de dava konusuna dâhil edilmesi gerekmektedir⁴⁷¹.

Eğer işveren tarafından işe giriş bildirgesi verilmiş ve kuruma sigortalının kaydı yapılmışsa fakat primler ödenmemişse sigortalının ödenmeyen primler için hizmet tespit davası açmasına gerek yoktur. Zira primin yatıp yatmadığını izleme yükümlülüğü Kuruma aittir⁴⁷².

Sigortalıya ait olması gerekirken başkası adına geçirilen, aktarılan yahut bildirilen çalışma sürelerinin sahibine iadesine yönelik olarak açılan, Kurum kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin olan davalarda, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 86. maddenin 9. fıkrası kapsamında sigortalı çalışmaların tespitine yönelik bir durum bulunmamaktadır⁴⁷³. Aynı şekilde Kurum nezdinde çalışmaları kayıtlı bulunan sigortalıların bu hizmetlerinin sonradan kendilerine ait olmadığı gerekçesi ile Kurum tarafından iptali halinde, sigortalı tarafından Kuruma karşı açılan davalar da 86. maddenin 9. fıkrası kapsamına girmemektedir⁴⁷⁴.

D. Süre

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 86. maddesine göre, aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları Kurumca tespit edilemeyen sigortalıların, hizmetlerinin geçtiği yılın sonundan başlayarak beş yıl içerisinde iş mahkemesine başvurması gerekir.

yıllık süreye ilişkin hizmetler de sigortalılıkta dikkate alınır. Bir yıllık süreyi aşan sigortalı çalışmalar ise her zaman düzenlenebilir nitelikte olmayan kanunen geçerli kayıt ve belgeler ile kanıtlanmak şartıyla dikkate alınır. Bu düzenleme yerinde olmakla birlikte kanunla düzenlenmesi gereken bu hususun yönetmelikle ele alınması eleştiriye açıktır (**Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 325); Bu bağlamda kuruma belge verilmemiş olmasına rağmen yapılan denetimler neticesinde açıkladığımız şartlarda sigortalının çalıştığı daha önce tespit edilmişse hizmet tespit davası açmaya gerek yoktur (**Tuncay/Ekmekçi**, s. 240).

⁴⁷¹ **Günay**, Davalar, s. 1646; **Saraç**, s. 465.

⁴⁷² **Tuncay/Ekmekçi**, s. 240.

⁴⁷³ **Saraç**, s. 454.

⁴⁷⁴ **Saraç**, s. 454.

Anayasa ile güvence altına alınmış bulunan sosyal güvenlik hakkının teminine hizmet eden bu davaların bir süreye bağlı tutulması işçilerin çıkarına aykırı bir durum olarak görünse de alacakların takibini etkin kılma noktasında hukuk düzeni açısından bir gereklilik arz etmektedir⁴⁷⁵. Ayrıca hizmet tespit davalarının zaman sınırlamasına tabi olmayacağı kabulü halinde çok eski olaylara ilişkin iddiaların kanıtlanması noktasında delillerin nereden ve nasıl toplanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır⁴⁷⁶. Zaman içerisinde delillerin ortadan kalkmasına ilişkin sakıncalar ortaya çıkabileceği gibi oldukça eski tarihlere dayanan deliller ile sigortalılığın ispatı kamu düzenini olumsuz etkileyebilecektir⁴⁷⁷. Bu bağlamda Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 86. maddesinde sürenin, kesin olarak öngörülmesinden ötürü hak düşürücü süre olarak nitelendirilmesi gerekir⁴⁷⁸. Zira bir hakkın kanun ya da sözleşmede öngörülen süre içerisinde kullanılmaması durumunda, o hakkın sona ermesine sebebiyet veren süreler hak düşürücü süre mahiyetindedir⁴⁷⁹. Hak düşürücü süre, itiraz mahiyetinde olup, hâkim tarafından yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınır⁴⁸⁰. Kişinin sosyal güvenliği açısından önem arz eden bir davanın hak düşürücü değil de zamanaşımı süresine bağlanmak suretiyle taraf irade ve tercihinin bırakılması sosyal güvenlik hukuku sisteminde savunulamaz. Bu nedenle hizmet tespit davasının hak düşürücü süreye tabi kılınması, kamu düzeni ve kamu yararının dikkate alınması gerekliliğinin bir neticesi olarak da ortaya çıkmaktadır⁴⁸¹.

5 yıllık süre bakımından değinilmesi gereken, bu sürenin aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen ve çalışma olgusu kurum tarafından tespit edilemeyen sigortalılar için geçerli olduğudur. Bu nedenle çalışması Kurum tarafından belirlenmiş olanlar için bu şekilde bir dava açma süresinin varlığından söz edilemez⁴⁸². Çalışmanın kurum tarafından belirlenmiş olması sadece sigortalı işe giriş bildirgesinin verilmiş olması hallerinde gerçekleşmez. Kurum olağan veya şikâyet üzerine yaptığı

⁴⁷⁵ **Duman**, s. 57.

⁴⁷⁶ **Günay**, Davalar, s. 1646.

⁴⁷⁷ **Saraç**, s. 467.

⁴⁷⁸ **Uşan**, M. Fatih, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları, B. 2, Ankara 2009, s. 163 (Sosyal Güvenlik); **Bulut**, s. 96; **Çenberci**, Sigortalar, s. 511; **Günay**, Davalar, s. 1647; **Korkusuz/Uğur**, s. 239; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 242.

⁴⁷⁹ **Saraç**, s. 466.

⁴⁸⁰ **Aslanköylü**, Resul, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Şerhi, Ankara 2010, s. 1349; Yar. 10. HD. T. 15.06.1984 3351/3448 (**Çenberci**, Sigortalar, s. 512); **Günay**, Davalar, s. 1647; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 327; **Korkusuz/Uğur**, s. 312.

⁴⁸¹ **Saraç**, s. 467.

⁴⁸² **Korkusuz/Uğur**, s. 313, **Sözer**, s. 427.

denetimler neticesinde yahut özel veya resmi makamlarca yapılan bildirimler neticesinde çalışma olgusunu öğrenmiş olabilir. Bu durumda da 5 yıllık bir dava açma süresinin olmaması gerekir⁴⁸³.

Sürenin başlangıcı kanunun 86. maddesi çerçevesinde; sigortalının hizmetlerinin son bulunduğu yılın bitim tarihidir. Sürenin bu şekilde başlatılmasıyla amaçlanan sigortalının çalışma faaliyeti süresince işverenine karşı bu şekilde bir dava açmakta güçlük çekebileceği ve kişinin işvereniyle bir çatışmaya düşmesinin engellenmesi yönündeki düşüncedir⁴⁸⁴.

Süre hizmetin geçtiği yılın son günü itibariyle başlatılmak üzere⁴⁸⁵ bu dönem gün, ay ve yıllara ilişkin olabilir. Örneğin; 2008 yılının Nisan ayında geçen 20 günlük bir sigortasız süre bakımından hak düşürücü süre 31.12.2008 tarihi, aynı yılın Ocak ve Şubat aylarına ilişkin süre de aynı şekilde 31.12.2008 tarihi itibariyle başlamaktadır⁴⁸⁶. Ancak çalışmaların birden fazla dönemi içerdiği hallerde, her dönem bağımsız olarak kabul edilmekte ve süre her bir dönemin ilişkin olduğu yılın son gününden başlatılmaktadır⁴⁸⁷. İş yerinin devir ve intikali söz konusu olduğunda iş sözleşmesi varlığını sürdüreceğinden süre, işçinin devir veya intikal sonrasındaki yeni işverene ait iş yerinden ayrıldığı yılın sonundan başlamaktadır⁴⁸⁸.

Hak düşürücü sürenin başlangıç anı ve işleme noktasında, tespiti konu dönemler itibariyle kişinin kesintili veya kesintisiz çalışmasının herhangi bir etkisi yoktur. Kesintili çalışma halinde de davanın tespit konusu her bir çalışma dönemine ilişkin hizmetlerin sona erdiği yılın bitiminden başlayarak beş yıllık hak düşürücü süre içerisinde açılması gerekir⁴⁸⁹.

Kuruma bildirilmemiş hizmetleri bulunan sigortalının ölmesi durumunda, mirasçılar için hak düşürücü süre, murisin sağlığında bu süre geçirilmemiş ise, muristen

⁴⁸³ **Sözer**, s. 428.

⁴⁸⁴ **Bilgili**, s. 27; **Saraç**, s. 468.

⁴⁸⁵ **Aslanköylü**, s. 1349-1350; **Bilgili**, s. 25; **Çenberci**, Sigortalar, s. 511; **Günay**, Davalar, s. 1648; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 327; **Korkusuz/Uğur**, s. 312; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 242.

⁴⁸⁶ **Aslanköylü**, s. 1349-1350; **Bilgili**, s. 25; **Günay**, Davalar, s. 1648.

⁴⁸⁷ **Günay**, Davalar, s. 1648.

⁴⁸⁸ Yar. 10. HD. T. 28.03.1983 1407/1525 (**Çenberci**, Sigortalar, s. 516) ; **Saraç**, s. 468.

⁴⁸⁹ **Bilgili**, s. 29; **Saraç**, s. 471; **Uşan**, Sosyal Güvenlik, s. 164.

mirasçılara tespite yönelik bu hakkın intikal ettiği ölüm tarihidir⁴⁹⁰. Ancak kişi tespit davasını ölmeden önce hak düşürücü süre içerisinde açmamış ise artık mirasçıların dava açma hakkı bulunmamaktadır⁴⁹¹.

Bununla birlikte çalışma faaliyeti sürmekteyken de sigortalı tespit davası açma imkânına sahip olup, böyle bir durumda hak düşürücü sürenin işlemeye başlaması söz konusu olmamaktadır⁴⁹².

E. Deliller

İspat, bir iddianın veya vakianın doğruluğu hususunda hâkimi ikna etmeye yönelik faaliyet⁴⁹³; delil ise ispat için başvurulmuş araç olarak tanımlanabilir⁴⁹⁴. Kanun tarafından özel bir düzenleme öngörülmediğinden hizmet tespit davalarında her türlü delilden yararlanılabilir⁴⁹⁵. Bu çerçevede iddia sahipleri tarafından sunulan deliller yazılı delil olabileceği gibi tanık ifadeleri de olabilmektedir⁴⁹⁶.

Hizmet tespit davalarında iş yeri kayıtları, muhtasar vergi beyannameleri, polis kayıtları, müfettiş rapor ve tutanakları, yurda giriş ve çıkışı gösteren kayıtlar, Sosyal Güvenlik Kurumu şubelerinde bulunan iş yeri dosyaları, mahalli idare kayıtları, vizite kâğıtları gibi⁴⁹⁷ yazılı delil niteliği taşıyan delillere öncelik verilmeli ve bunların aksi yine yazılı delil ile ispat edilmelidir⁴⁹⁸.

Dönem bordroları ile aylık sigorta bildirelerinin farklılıklar içermesi durumunda, mahkemece iş yeri kayıtlarına başvurulmak suretiyle çelişkiler giderilmeli ve bu şekilde sonuca gidilmelidir. İmzalı bordro ve deliller bakımından; hata, hile ve ikrah gibi sebeplerle imzanın geçerli olmadığı kanıtlanmasında halinde, belgenin delil gücünü kaybedeceği göz önünde bulundurulmalıdır⁴⁹⁹.

⁴⁹⁰ **Bilgili**, s. 28; **Duman**, s. 67; **Günay**, Davalar, s. 1649; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 329; **Saraç**, s. 469; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 244.

⁴⁹¹ Yar. 10. HD. T. 23.11.1981 5528/6074 (**Çenberci**, Sigortalar, s. 516) ; **Duman**, s. 67; **Saraç**, s. 469.

⁴⁹² **Saraç**, s. 469.

⁴⁹³ **Konuralp**, s. 9.

⁴⁹⁴ **Konuralp**, s. 8.

⁴⁹⁵ Yar. 10. HD. T. 27.01.1984 2120/2236 (**Çenberci**, Sigortalar, s. 514) ; **Duman**, s. 94; **Günay**, Davalar, s. 1651; Yar. 21. HD. T. 15.01.2001 E. 2001/7010, K. 2001/7679 (**Akyiğit**, Ercan, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Emsal Yargıtay Kararları, C. 2, İstanbul 2003, s. 1675).

⁴⁹⁶ **Bulut**, s. 100; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 244-245.

⁴⁹⁷ **Bilgili**, s. 38-39; **Günay**, Davalar, s. 1651; **Korkusuz/Uğur**, s. 311.

⁴⁹⁸ Yar. 10. HGK. T. 21.09.1983 658/840 (**Çenberci**, Sigortalar, s. 514).

⁴⁹⁹ **Günay**, Davalar, s. 1652.

Tespiti istenen döneme ilişkin birden fazla işe giriş bildirgesinin bulunması halinde ise işlemlerin kayıtlara uygun olarak yürütüldüğünün ve kesintili çalışmanın varlığının kabulü gerekir. Bu durumun aksi eşdeğer bordro, ödeme belgesi ve sair yazılı delillerle ispatlanmalıdır⁵⁰⁰.

Sigortalının işten ayrılış tarihinin, sigortalı tarafından sözleşmenin sona erdiğine yönelik olarak imzalanan bir belgede yer alması halinde, o tarihten sonraki çalışmaların varlığı da ancak eşdeğer bir delil ispat edilebilir⁵⁰¹.

İş yeri ve çalışma olgusuna ilişkin yazılı delil bulunmayan hallerde tanık beyanlarına değer verilmesi gerekir⁵⁰². Bu halde delil olarak gösterilen tanık beyanlarının inandırıcı olması, çelişki içermemesi ve tanıkların iddia sahibi ile aynı dönemde çalışmış ve Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirim yapılmış sigortalılardan olması önem taşımaktadır⁵⁰³. Bordro tanıklarının bilgilerine başvurulmak suretiyle delillerin birlikte değerlendirilmesi gerekliliği Yargıtay uygulamasında sıklıkla vurgulanan bir husustur⁵⁰⁴. Davalı iş yerine komşu olan diğer iş yerlerinin sahip ve çalışanlarının tanıklıkları da hizmet tespiti noktasında büyük önem taşımaktadır⁵⁰⁵. Bununla birlikte tanık beyanlarından çalışma döneminin tamamını kapsayacak düzeyde ve çalışma olgusunu aydınlatabilecek nitelikte olanlarına itibar edilmelidir⁵⁰⁶.

Çok eski tarihlere yönelik tanık beyanlarının mahkemelerce değerlendirilmesi hususu özellik arz etmektedir⁵⁰⁷. Böyle durumlarda tanıkların çalışmalara ilişkin bilgileri aktarımındaki eksiklik veya fazlalıkların hayatın olağan akışı ve hayat tecrübeleri çerçevesinde açıklığa kavuşturulması gerekmektedir⁵⁰⁸.

⁵⁰⁰ **Günay**, Davalar, s. 1653-1654.

⁵⁰¹ **Saraç**, s. 480.

⁵⁰² **Bilgili**, s. 39; **Bulut**, s. 100; **Günay**, Davalar, s. 1651; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 245.

⁵⁰³ **Bulut**, s. 100; **Günay**, Davalar, s. 1651.

⁵⁰⁴ **Aslanköylü**, s. 1391; **Bilgili**, s. 39; Ayrıca bkz. Yar. HGK. T. 16.09.1999 1999/25-510-527, Yar. HGK. T. 30.06.1999 1999/21-549-555, Yar. HGK. T. 05.02.2003 2003/21-35-64, Yar. HGK. T. 15.10.2003 2003/21-634-572, Yar. HGK. T. 03.11.2004 2004/21-480-579, Yar. HGK. T. 10.11.2004 2004/21-538 ve Yar. HGK. T. 01.12.2004 2004/21-629 sayılı kararları (**Bulut**, s. 101-102); **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 335.

⁵⁰⁵ **Aslanköylü**, s. 1391; Yar. 21. HD. T. 10.04. 2008 E. 2007/11272 K. 2008/5671 (**Bilgili**, s. 40); **Bulut**, s. 100; **Günay**, Davalar, s. 1651; Yar. HGK. T. 27.01.2010 E. 2009/10-578 K. 2010/37 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁰⁶ **Günay**, Davalar, s. 1651.

⁵⁰⁷ Yar. 10. HD. T. 26.04.1984 2158/2285 (**Çenberci, Sigortalar**, s. 514) ; **Günay**, Davalar, s. 1653.

⁵⁰⁸ **Saraç**, s. 479.

İmzalı bordroların bulunduğu, bir kısım çalışmaların iş yeri kayıtlarına geçtiği yerlerde, işlemlerin kayıt esaslı çerçevesinde yürütüldüğü kabul edilmekte ve ortaya çıkan uyuşmazlıklara ilişkin olarak yazılı deliller karşısında tanık beyanlarına geçerlilik tanınmamaktadır⁵⁰⁹.

Kamuya ait işyerlerinde, ücret bordrolarında ve çalışma faaliyetine ilişkin diğer belgelerde tespiti konu çalışmaların kayıtlı olması esastır. Zira idare, ücret ödemekte olduğu çalışmaları kayıt altına almak zorundadır⁵¹⁰. İlgili kayıtlar çalışma olgusunu içermiyorsa, bunun sebebi idareye sorulmalıdır. Bu noktada örneğin yangın, deprem, sel gibi mücbir sebep dolayısıyla belgelerden çalışma olgusu belirlenemiyorsa, şef, amir, müdür gibi yetki sahibi kişilerin tanıklığına başvurulması gerekir⁵¹¹.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun denetim ve kontrol ile görevlendirdiği memurlarca tutulan tutanaklar ile tanık beyanları arasında çelişki varsa, tutanaklar aksi ispatlanıncaya kadar geçerli olduğundan tanık beyanları kabul görmeyecektir⁵¹². Zira Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 59. maddesi, kurum veya iş müfettişlerince düzenlenen tutanak, rapor ve eklerin aksi ispatlanıncaya kadar geçerli olduğunu düzenleme altına almıştır. Müfettiş tutanaklarında belirtilen işe giriş ve çıkış tarihleri dikkate alınmak suretiyle tutanaklarda görünmeyen kişilerin sigortalılık durumları kabul edilmemelidir⁵¹³.

Hizmet tespit davaları bakımından akrabalar arasındaki uyuşmazlıklar özellik arz etmektedir⁵¹⁴. Örneğin davacı ile davalı karı-koca veya kardeş iseler, birinin eksik bildirim yoluyla diğerinin sosyal güvenlik hakkını korumamasının düşünülmemeyeceği, aksinin hayatın olağan akışına uygun olmadığı düşüncesinden hareketle salt tanık beyanlarına dayanılarak hüküm tesisi kabul edilmemektedir⁵¹⁵. Bununla birlikte çalışmadığı halde çalışmış gibi mahkemeden tespit ilamı alınabilmesi ihtimaline karşı yakın akrabalar arasındaki davalarda delillerin takdiri hususunda özenli ve duyarlı hareket edilirken⁵¹⁶, önyargı ile sigortalının hakkının gasp edilmemesine de dikkat edilmelidir⁵¹⁷.

⁵⁰⁹ Günay, Davalar, s. 1653.

⁵¹⁰ Yar. 10. HD. T. 23.01.1995 E. 124 K. 444 (Aslanköylü, s. 1394-1395) ; Saraç, s. 478.

⁵¹¹ Saraç, s. 478.

⁵¹² Duman, s. 103-104; Saraç, s. 479.

⁵¹³ Günay, Davalar, s. 1652.

⁵¹⁴ Aslanköylü, s. 1392; Bulut, s. 101.

⁵¹⁵ Aslanköylü, s. 1392; Bulut, s. 101; Saraç, s. 478.

⁵¹⁶ “Üç çocuk annesi bir kadının eşine ait inşaat ofisinde çocuklarından birisi bakıma muhtaç olduğu halde temizlik, çaycılık gibi düşük sayılabilecek nitelikteki bir işte çalışma iddiası karşısında hâkimin olaya

Sigortalı tarafından daha önceden açılan işçilik alacaklarının ödenmesine ilişkin bir dava neticesinde verilen karar, hizmet tespit davasına konu edilen çalışma sürelerini içermesi halinde bu ilam kesin delil niteliğiyle mahkemeyi bağlayıcı olacaktır⁵¹⁸. Bu bağlamda mahkeme ilama konu çalışma dönemlerinin üzerinde bir çalışmanın tespitine karar veremeyecektir⁵¹⁹.

F. Görülmesi

Hizmet tespit davaları anayasal bir hak olan sosyal güvenlik hakkına ilişkin olup kamu düzenini ilgilendirmekte ve bu durum hizmet tespitine ilişkin davalarının büyük bir duyarlılık ve özenle görülmesini gerektirmektedir⁵²⁰.

Hizmet tespit davalarında, davacının sigortalılık durumunu ortaya koyan bir iş sözleşmesine bağlı çalışmanın varlığı ispatlanmalıdır. Söz konusu iş sözleşmesi ile çalışmanın da sigortalı sayılacak işlerle ilgili olması, dolayısıyla da Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 6. maddesi dışında kalması gerekir. Bu maddede sayılan kişiler çalışmalarını tespit ettirseler de sigortalı sayılamazlar⁵²¹.

Sigortalı çalışmaların varlığından söz edilebilmesi için öncelikle, tespite konu sürelerde çalışılan bir işyerinin bulunup bulunmadığı incelenmelidir⁵²². Zira bu sürelerde işyerinin sigorta kapsamında olan veya bu kapsama alınması mümkün olan işyeri niteliğinde olup olmadığı önem arz etmektedir⁵²³. Eğer Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında tescil edilen bir işyeri yoksa hizmet tespitine konu sigortalı çalışmaların da varlığından söz edilemez⁵²⁴. İşverence işyerinin bu kanun kapsamında olmadığını ileri sürülmesi ve bunun Kurum tarafından kabul edilmesi halinde dahi hâkim işyerinin kanun kapsamında olup olmadığını kendiliğinden araştırmalıdır.⁵²⁵

daha dikkatli eğilmesi ve etraflıca bir araştırma yapması, davacının da fiili çalışmasını daha somut ve kesin delillerle ortaya koyması gerekir” (Yar. HGK. T. 27.01.2010 E. 2009/10-578 K. 2010/37, Kazancı İhtihat Bilgi Bankası).

⁵¹⁷ Aslanköylü, s. 1392.

⁵¹⁸ Saraç, s. 481.

⁵¹⁹ Saraç, s. 481.

⁵²⁰ Yar. 21. HD. T. 15.11.2001, E. 2001/6972, K. 2001/7680 (Akyiğit, s. 1673) ; Tuncay/Ekmekçi, s. 245; Saraç, s. 473.

⁵²¹ Günay, Davalar, s. 1650; Saraç, s. 474.

⁵²² Aslanköylü, s. 1396; Saraç, s. 475.

⁵²³ Aslanköylü, s. 1396; Yar. 21. HD. T. 14.06.2007 E. 2006/16029 K. 2007/9754 (Bilgili, s. 38); Günay, Davalar, s. 1650; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 330.

⁵²⁴ Yar. 10. HD. T. 18.04.1984 1871/2155 (Çenberci, Sigortalar, s. 517).

⁵²⁵ Saraç, s. 475.

Hâkim işyerini araştırırken ilk olarak kurum kayıtlarından istifade etmelidir. Muhtasar beyannameler, maliyeden alınan vergi kaydı, ticaret odası veya meslek odası kaydı gibi resmi kayıtlar işyerinin varlığını ortaya koyabilir. Bunların sonucunda çalışmanın başlangıcı ve bitişi, işyerinin faal olduğu tespit edilen dönemler göz önüne alınarak belirlenmelidir⁵²⁶.

Hizmet tespit davalarında, işe giriş bildirgesinin çok önemli yeri olup, işe giriş bildirgesi verilmesi sigortalılığın başlangıcına karine teşkil eder⁵²⁷. Bununla birlikte, salt işe giriş bildirgesinin varlığı, tek başına hizmet tespitinin kabulüne ilişkin bir sonuç doğurmaz, bu bağlamda fiili çalışmanın varlığının ispatı da aranır⁵²⁸. Zira sigortalılık, iş sözleşmesine bağlı fiili çalışmanın varlığı ile kendiliğinden oluşan bir statüdür⁵²⁹.

Hizmet tespit davaları bakımından çalışmanın niteliği göz önüne alınarak gerçeğe uygun çalışma sürelerinin tespiti önem ve gereklilik arz eder. Çalışmanın tam gün esasına göre mi yoksa kısmi süreli mi olduğunun saptanmasında yazılı belgelere öncelik verilmeli ve aynı nitelikte yazılı başka belgenin bulunmaması halinde ilgili yazılı belgede yer alan sürelerin dikkate alınması gerekmektedir⁵³⁰. Eğer sigortalı olarak geçtiği iddia edilen çalışmalar; konut kapıcılık hizmetleri, saat başı ücret esaslı çerçevesinde yapılan kurs öğretmenliği ve serbest meslek faaliyetlerinde olduğu gibi⁵³¹ kısmi süreli ise; iş yerinin niteliği, hacmi ve kapasitesi belirlendikten sonra bilirkişi görüşüne başvurmak suretiyle günlük çalışma süresi belirlenmeli ve öne sürülen tarihler arasında o kadar sürenin tespitine hükmedilmelidir⁵³².

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 38. maddesine göre; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları açısından sigortalılık süresi on sekiz yaşın doldurulduğu tarihten itibaren başlamaktadır. Bununla birlikte uygulamada on sekiz yaş altında yapılan çalışma sürelerinin de hizmet tespit davasına konu edildiği görülmektedir⁵³³. Bu davalar bakımından on sekiz yaş öncesi sürelerin tespit dışı kalması gerekmektedir. Ancak davacının talebi sigortalılık sürelerinin yanında prim ödeme gün

⁵²⁶ **Günay**, Davalar, s. 1656.

⁵²⁷ **Günay**, Davalar, s. 1655.

⁵²⁸ Yar. 10. HD. T. 25.05.1984 2875/2939 (**Çenberci**, Sigortalar, s. 513) ; **Günay**, Davalar, s. 1655.

⁵²⁹ **Bilgili**, s.10; **Çenberci**, Sigortalar, s. 510; **Günay**, Davalar, s. 1655; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 326; **Saraç**, s. 452.

⁵³⁰ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 335.

⁵³¹ **Günay**, Davalar, s. 1654.

⁵³² **Saraç**, s. 477.

⁵³³ **Tuncay/Ekmekçi**, s. 239; **Saraç**, s. 475.

sayılarının da tespitini içermekteyse, on sekiz yaş öncesi dönemin yalnızca ikinci talep çerçevesinde incelenmesi gerekir. Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanma bakımından Kanunun 26, 28 ve 32. maddelerinde, belirli bir yaşa ulaşmak, belirli gün sayısında prim ödemiş olmak yahut belirli süre sigortalılık ve belirli gün sayısında prim ödemiş olmak şartları aranmaktadır⁵³⁴. Davacı yaş koşulunu sağlamakla birlikte prim koşulunu tam olarak karşılamıyorsa, tespit edilecek on sekiz yaş öncesi prim ödeme gün sayıları da prim ödeme gün sayılarına eklenebilecektir⁵³⁵.

G. Sonuçları

Davanın kabul edilebilmesi için davacının, sigortalılığı ortaya koyan bir iş sözleşmesine tabi olarak kanun kapsamında olan veya kanun kapsamına alınması mümkün olan bir işyerinde fiili çalışması, işverence aylık sigorta bildireleri ile dört aylık dönem bordroların verilmemesi, çalışmaların kurumca tespit edilememiş olması ve davanın beş yıllık hak düşürücü sürede açılması gerekmektedir⁵³⁶. Bu şartlar çerçevesinde yapılan yargılama sonucunda hizmet tespitine ilişkin olarak kesinleşen yargı kararı ile kuruma bildirilmediği tespit edilenlerin tescil işlemleri kurum tarafından kendiliğinden yapılır⁵³⁷. Eğer işyerinin tescili bulunmuyorsa, hizmet tespit davası neticesinde tescil işlemi yine Kurum tarafından kendiliğinden yerine getirilir⁵³⁸.

Sigortalılık hakları açısından da mahkeme kararında belirtilen prim ödeme gün sayıları ve aylık kazanç toplamları önem arz etmektedir. Bu bağlamda Kurumun sigortalılar hakkında gerekli işlemleri ve prim tahsilini yapabilmesi için ilamda çalışılan gün sayısı ve kazanç tutarlarının açıkça belirtilmesi gerekir⁵³⁹. Hizmet tespitinin kesinleşmesinden sonra kazanılan gün sayısı, prim borcunun ödenip ödenmediğine bakılmaksızın Kurumu bağlar⁵⁴⁰.

Belirtmek gerekir ki Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 93. maddesi hükmünce; zamanaşımı, kurumun prim ve diğer alacakları ödeme süresinin dolduğu tarihi takip eden takvim yılı başından itibaren on yıldır. Bununla birlikte Kurumun

⁵³⁴ **Saraç**, s. 475.

⁵³⁵ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 338; **Saraç**, s. 475-476; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 239.

⁵³⁶ **Günay**, Davalar, s. 1650; **Korkusuz/Uğur**, s. 241.

⁵³⁷ **Bulut**, s. 102.

⁵³⁸ **Sözer**, s. 430.

⁵³⁹ **Aslanköylü**, s. 1404; **Bilgili**, s. 41; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 337-338; **Saraç**, s. 483; Yar. HGK. T. 15.10.2003 E. 21-571 K. 575 (**Tuncay/Ekmekçi**, s. 247); **Uşan**, Sosyal Güvenlik, s. 164.

⁵⁴⁰ **Bulut**, s. 104.

prim ve diğer alacakları; mahkeme kararı sonucunda doğmuş ise mahkeme kararının kesinleşme tarihinden itibaren, zamanaşımı on yıl olarak uygulanır.

İşveren, kendisinden geçmiş döneme ilişkin olarak tahsil edilen prim borcunu, sigortalıya hissesi oranında rücu edebilir⁵⁴¹. Ancak bunun için sigortalının ücretinden kuruma ödemediği primleri kesmemiş olması gerekmektedir⁵⁴².

II. İŞ YARGILAMASINDA TASARRUF İLKESİNİN SINIRLI UYGULANMASINA BAĞLI SONUÇLAR

Sosyal güvenlik hakkı, uluslararası hukuk belgelerinde ve çağdaş anayasalarda ekonomik ve sosyal haklar kategorisinde düzenlenen temel bir insan hakkı olup⁵⁴³ iş yargılaması içerisinde tasarruf ilkesinin sınırlı uygulama alanı esas itibarıyla bu hakka ilişkin davalarda görülmektedir.

Anayasa'nın 12. maddesinde; herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu, 60. maddesinde ise; herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ve devletin bu güvenliği sağlayacak tedbirleri alması gerektiği düzenleme altına alınmıştır. Söz konusu hükümler emredici mahiyette olup kamu düzenine ilişkindir⁵⁴⁴.

Anayasa'nın 60. maddesinde öngörülen sosyal güvenliği sağlayacak tedbirler kapsamında toplumun tümünü, çeşitli sosyal risklere karşı güvence altına alma amacına yönelik olarak⁵⁴⁵ sosyal sigortalar oluşturulmuş ve bu doğrultuda kendisine anayasal görevler verilmiş bir kurum ihdas edilmiştir⁵⁴⁶.

Anayasanın 12. ve 60. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde sosyal güvenliğin kişiye sıkı sıkıya bağlı dokunulamaz ve devredilemez bir hak olduğu sonucuna ulaşılır⁵⁴⁷. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 92. maddesi de bu savı destekler mahiyettedir. Madde; kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel

⁵⁴¹ **Bilgili**, s. 42; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 338; **Korkusuz/Uğur**, s. 241; **Saraç**, s. 486.

⁵⁴² **Bilgili**, s. 42; **Saraç**, s. 486.

⁵⁴³ Yar. 10. HD. T. 01.06.1992 E. 1992/301 K. 1992/6164 (**Bozkurt**, s. 299).

⁵⁴⁴ **Aslan**, s. 302.

⁵⁴⁵ **Tuncay/Ekmekçi**, s. 5.

⁵⁴⁶ Sosyal Güvenlik Kurumu'nun kuruluşu, amacı ve görevine ilişkin kanun hükümlerine ilk bölümde değinmiştik. Yar. 10. HD. T. 01.06.1992 E. 1992/301 K. 1992/6164 (**Bozkurt**, s. 299).

⁵⁴⁷ Yar. HGK. T. 05.03.2008 E. 2008/21-215 K. 2008/222 (**Günay**, Davalar, s. 1675).

sağlık sigortalısı olmasının, genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olmasının zorunlu olduğunu ve bu kanunda yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak, vazgeçmek veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümlerin geçersiz olacağını düzenleme altına almaktadır.

Tüm bu hükümler çerçevesinde sigortalı olmak; kamu düzenine ilişkin, kişiye bağlı, vazgeçilemez ve kaçınılmaz hak ve yükümlülükler doğuran bir hukuki statü meydana getirmektedir. Bu bağlamda kişilerin ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nun rolleri kanun gereği kendiliğinden oluşan statüyü tespitten ibarettir⁵⁴⁸.

Hizmet tespit davalarında tasarruf ilkesinin uygulama alanının belirlenmesi adına kamu düzeni kavramına değinilmesi bir gereklilik arz etmektedir. Esas itibarıyla bütüncül bir tanıma konu edilemeyen kamu düzeninin; ülke genelinde büyük kitleleri ilgilendiren, gereken özen ve duyarlılık gösterilmediğinde toplumda huzursuzluğa sebebiyet verecek olan durumları kapsadığını söylemek mümkündür⁵⁴⁹. Bu bağlamda iş sözleşmesi ile çalışanların, vazgeçilemez bir insan hakkı olan sosyal güvenlik hakkından yararlanmasını sağlamaya yönelik işlevi olan⁵⁵⁰ hizmet tespit davalarının kamu düzeninden olduğunun kabulü gerekir⁵⁵¹.

Kamu düzeni dolayısıyla sosyal güvenlik hakkına yönelik hizmet tespit davasının büyük bir özen ve duyarlılıkla yürütülmesi, gerçek durumun ortaya konulması noktasında önem arz etmektedir. Bu nedenle bir hukuk davası olmasına rağmen sosyal güvenlik hakkını ilgilendiren hizmet tespit davasında hâkimin soruşturmayı genişleterek delilleri kendiliğinden toplama yükümlülüğü altında olduğu kabul edilmektedir⁵⁵².

Hizmet tespit davasında tasarruf ilkesinin uygulanması bahse konu edilen bu hususlar çerçevesinde belirlenmelidir. İlkenin hizmet tespit davası bakımından en önemli görünüm biçimi davadan feragattir. Tasarruf ilkesi gereğince, kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya veya açmış olduğu bir davayı sonuna kadar takip etmeye zorlanamayacağı gibi kural olarak her davadan feragat edilebilir. Ancak bazı istisnai hallerde dava feragatle sona ermez ve hâkim feragatle rağmen davaya devam etme yükümlülüğü altında bulunur⁵⁵³.

⁵⁴⁸ Yar. 10. HD. T. 09.10.2008 E. 2008/13679 K. 2008/12247 (**Günay**, Davalar, s. 1715).

⁵⁴⁹ **Günay**, Davalar, s. 1643.

⁵⁵⁰ **Bilgili**, s. 22.

⁵⁵¹ Yar. HGK. T. 22.11.2000 21-1652/1719 (Kazancı İçtihat Bilgi Programı); **Bilgili**, s. 22.

⁵⁵² **Günay**, Davalar, s. 1643.

⁵⁵³ Yar. HGK. T. 05.03.2008 E. 2008/21-215 K. 2008/222 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

İşte bu istisnalardan birisi sosyal güvenlik hakkının korunmasına yönelik hizmet tespit davalarıdır⁵⁵⁴.

Daha önce belirtildiği üzere feragat, hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ilişkin sonuçlar doğurur. Bu işlem neticesinde feragat konu hak düşmekte ve bir daha dava konusu yapılamamaktadır⁵⁵⁵. Bu bağlamda, hizmet tespit davasından feragat, yalnızca açılan davadan değil, sigortalı olduğunun tespitinden ve sosyal güvenlik hakkından vazgeçme sonucunu doğuracaktır ve bu nitelikte bir feragatin ilgili düzenlemelerde yer alan ilkelere aykırı olacağı açıktır⁵⁵⁶. Zira sigortalı olmak kişi bakımından sadece bir hak olmayıp aynı zamanda bir yükümlülük teşkil etmektedir. Bu nedenle kamu düzenini ilgilendiren hizmet tespit davasında hâkim, feragat nedeniyle davayı reddetmeden, tüm delilleri özel bir duyarlılık çerçevesinde toplamak ve değerlendirmek suretiyle karar vermelidir⁵⁵⁷. Ayrıca hizmet tespit davaları, Sosyal Güvenlik Kurumu'nu ve dolayısıyla kamunun hak alanını doğrudan ilgilendirmektedir. Bu dava vasıtasıyla Sosyal Güvenlik Kurumu bir çalışma ilişkisinin varlığından haberdar olacak, gerektiğinde müfettiş incelemesi yaptırarak kendiliğinden prim tahakkuk ettirip, tahsil edebilecektir⁵⁵⁸.

Tasarruf ilkesi bakımından incelenmesi gereken ikinci kurum davayı kabuldür. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 308. maddesinde davayı kabul, davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesi şeklinde tanımlanmıştır. Kabul, davalı tarafından talep sonucunun kabulü şeklinde gerçekleşen bir işlem olup etkilerini talep sonucu üzerinde doğurmak suretiyle davanın sona ermesini sağlamak ve davalı tarafın hak sahipliğini doğrudan etkilemektedir.

Davayı kabulde hâkim davalı tarafın tasarrufunu değerlendiremeyecek, ancak şekil şartlarına uyulup uyulmadığını ve dava konusunun tarafların tasarruf edebilecekleri hususlardan olup olmadığını gözetebilecektir⁵⁵⁹.

⁵⁵⁴ **Kuru**, C. 4, s. 3654; **Korkusuz/Uğur**, s. 240; **Uşan**, s. 164.

⁵⁵⁵ Yar. 21. HD. T. 08.02.2005 E. 2004/12344 K. 2005/816 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası) ; **Postacıoğlu, Dersler**, s. 479.

⁵⁵⁶ **Duman**, s. 108; **Bozkurt**, s. 531; **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 336.

⁵⁵⁷ Yar. HGK. T. 11.02.2004 E. 2004-21-54 K. 2004/54 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası) ; **Tuncay/Ekmekçi**, s. 245; **Uşan**, Sosyal Güvenlik, s. 164.

⁵⁵⁸ Yar. HGK. T. 11.02.2004 E. 2004-21-54 K. 2004/54 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁵⁹ **Meriç**, s. 220.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 308. maddesinde kabul kurumunun ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalar bakımından hüküm doğuracağı düzenleme altına alınmak suretiyle etki alanı sınırlandırılmıştır.

Bu nedenle kamu düzenini ilgilendiren ve iki tarafın arzusuna tabi kılınmayan davalarda, kabul geçerlilik kazanamayacak ve davayı sona erdiremeyecektir. Dolayısıyla kamu düzeni gerekçesiyle taraf tasarruflarının sınırlandırıldığı hizmet tespit davalarında, işverenin kabulü bir hukuki sonuç doğurmamaktadır⁵⁶⁰. Bu noktada konusu hizmet tespiti olan davalarda, hâkim gereken araştırmayı yaparak, delilleri birlikte değerlendirmek ve ileri sürülen çalışmanın sigortalı çalışma olup olmadığını kendiliğinden saptamak durumundadır⁵⁶¹.

Hizmet tespit davalarında kabul kurumuna geçerlilik tanınmamasının bir diğer gerekçesi, kabulün geçerli olduğu varsayımı altında; fiili çalışması olmayanların hizmet tespit davasını kötüye kullanmak suretiyle hak etmedikleri bir biçimde emekliliğe kavuşmaları ihtimal ve imkânıdır⁵⁶². Geçmişte hayali hizmetlerin hüküm altına alınması suretiyle pek çok usulsüzlük yapıldığı gerçeği de bu durumu kanıtlar mahiyetindedir⁵⁶³. Bu nedenle Yargıtay bu davaların görülmesinde özel bir duyarlılık gösterilmesini gerekli görmektedir⁵⁶⁴.

Belirtmek gerekir ki her ne kadar kabul geçersiz olsa da hâkimce kabul gerekçeleri üzerinde dikkatli ve özenli bir biçimde durulmalı ve kabul beyanının dayandığı bilgi ve belgeler kendiliğinden araştırma ilkesi gereğince incelenmelidir⁵⁶⁵.

Tasarruf ilkesi dolayısıyla davanın açılması ve davaya devam edilmesi için tarafların katılımı zorunluluk arz eder. Bu nedenle yargılamanın taraflarca takip edilmemesi üzerine verilen davanın açılmamış sayılması kararının da hizmet tespit davaları bakımından değerlendirilmesi gerekir.

⁵⁶⁰ Yar. 10. HD. T. 24.04.1984 2158/2285 (Çenberci, Sigortalar, s. 514).

⁵⁶¹ Yar. 21. HD. T. 31.01.2013 E. 2012/24108 K. 2013/1738 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası) ; Yar. HGK. T. 28.04.1993 E. 1993/100 K. 1993/188 Erişim Tarihi: 22.04.2014.

Erişim Adresi: http://www.hukuki.net/ictihat/Yargitay_Hukuk_Genel_Kurulu_1993_100.php.

⁵⁶² Bilgili, s. 22.

⁵⁶³ Aslanköylü, s. 1380; Bilgili, s. 22; Yar. 10. HD. T. 14.03.1983 1083/1185 (Çenberci, Sigortalar, s. 514); Tuncay/Ekmekçi, s. 246.

⁵⁶⁴ Aslanköylü, s. 1380; Bilgili, s. 22.

⁵⁶⁵ Arap, s. 2491.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 150. maddesine göre; usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan tarafların, duruşmaya gelmemeleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirmeleri halinde dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilir. Davet edilmiş olan taraflardan biri duruşmaya gelir, diğeri gelmezse, gelen tarafın talebi üzerine, yargılamaya gelmeyen tarafın yokluğunda devam edilir veya dosya işleminden kaldırılır. Geçerli bir özrü olmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez. İşlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır.

Yargı kararlarında davanın açılmamış sayılması ile feragat kurumu farklılıkları belirtmek suretiyle birlikte değerlendirilmeye konu edilmektedir. Daha önce belirtildiği üzere feragat ile kesin hükmün sonuçları doğmakta, hakkın özünden vazgeçilmekte ve anayasal bir hak olan sosyal güvenlik hakkının mahkemeler önünde yeniden ileri sürülme imkânı ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle hizmet tespit davalarında feragat kurumu hukuken caiz kabul edilmemektedir. Bununla birlikte davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi davadan feragat edilmesi anlamına gelmez.

Bu karar ile dava açılması ile meydana gelen hukuki sonuçlar ortadan kalkar ve ileride harç ödenmek suretiyle davanın her zaman yeniden açılabilme olanağı bulunur⁵⁶⁶. Hizmet tespit davaları özelinde Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 86. maddesinde öngörülen 5 yıllık süre içerisinde her zaman açılabilmesi mümkündür. Ayrıca kanunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu 150. madde uygulamasının herhangi bir istisnası da açıkça öngörülmemiştir. Bu hususlar göz önüne alındığında hizmet tespit davalarında da takipsiz bırakılan davaların açılmamış sayılmasına karar verilmesi bir zorunluluk arz etmekte ve bu nedenle hâkimin davaya devam etmek suretiyle davayı esastan sonuçlandırması mümkün görünmemektedir⁵⁶⁷.

Taraf tasarrufu bakımından, davanın her iki tarafını kapsayan, davanın geri alınması kurumu Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 123. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Hükme göre; davacı hüküm kesinleşinceye kadar ancak davalının açık rızası ile davasını geri alabilmektedir. Davanın geri alınmasında hâkimin, gerekçede de belirtildiği üzere,

⁵⁶⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 559.

⁵⁶⁷ Bozkurt, s. 115; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 337.

davalı taraftan; davacının davasını ileride tekrar açabilme hususundaki hakkın saklı tutarak geri aldığı konusunda rızasının bulunup bulunmadığını açıkça sorması gerekir.

Davasını geri alan davacı, feragatteki gibi hakkın özüne ilişkin bir vazgeçişte bulunmamakta ve davasını gelecekte tekrar açabilme hakkını korumaktadır. Bu nedenle hakkın özüne ilişkin taraf tasarrufunun kısıtlanmış olduğu hizmet tespit davalarında kurumun uygulanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Yargıtay uygulaması da davacının ileride davasını tekrar açabilme hakkına sahip olduğu gerekçesiyle, hizmet tespit davasında geri alma kurumunun uygulanabilir olduğu yönündedir⁵⁶⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda tarafların ön inceleme aşamasında sulhe teşviki düzenlenmiştir. Kanun'un 137. maddesine göre; hâkim, tarafları üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda sulhe teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir. Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere, sulhe teşvik müessesesi ile taraflar arasında bir anlaşma sağlanmasına uygun ortamın yaratılması ve bu yolla uyuşmazlığın daha ileri aşamalara taşınmasının önüne geçilmek istenmiştir. Benzer şekilde bir düzenleme İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesinde mahkemenin ilk oturumda mahkemenin tarafları sulha teşvik edeceği şeklinde de kaleme alınmıştır.

Önemle vurgulanması gereken; sulh ve sulhe teşvik kurumlarının tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalara özgülenmiş olduğudur⁵⁶⁹. Dolayısıyla kamu düzenini ilgilendiren, tarafların üzerinde tasarruf imkânının bulunmadığı ve kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı hizmet tespit davalarında bu kurumların uygulanması söz konusu değildir.

Kamu düzeni dolayısıyla, taraflara rağmen sorunu çözmek durumunda olan hâkimin tarafları sulhe teşvikinde bir yarar bulunmadığı gibi bu yönde bir tutum usul ekonomisi ilkesine de aykırılık teşkil edecektir⁵⁷⁰. Aynı şekilde tarafların aralarında sulh

⁵⁶⁸ **Güzel/Okur/Caniklioğlu**, s. 334; Yar. 10. HD. T. 23.06.2011 E. 2010/15599 K. 2011/9293 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁶⁹ **Ermenek**, İbrahim, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 1-143. Maddelerinin Değerlendirilmesi ve Ön İnceleme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Borçlar Kanunu Sempozyumu, Editör. Emel Badur, Ankara 2011, s. 92 (Değerlendirme).

⁵⁷⁰ **Tutumlu**, Mehmet Akif, Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Ankara 2013, s. 302 (Ön İnceleme).

sözleşmesi yapması da bu davalar üzerinde etki doğurmayacak ve bu sözleşmeler mahkemece dikkate alınmaksızın yargılamaya devam olunacaktır⁵⁷¹.

Hâkimin tarafların talepleriyle bağlı olması kuralı, özel hukuk ilişkilerinde asıl olan tasarruf ve taraflarca getirilme ilkelerinin doğal bir sonucu olup⁵⁷², tasarruf ilkesinin görünüm biçimlerinden birini oluşturmaktadır⁵⁷³. Taleple bağlılık ilkesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 26. maddesi ile düzenleme altına alınmıştır. Maddeye göre; hâkim tarafların talep sonuçları ile bağlı olup, talepten başkasına veya başka bir şeye karar veremez. İlke gereği hâkim ancak şartlara göre talep sonucundan daha azına karar verebilir. Bu bağlamda iş yargılamasında da deliller değerlendirilirken, usul işlemleri yürütülürken ve karar verilirken dava dilekçesinde istenenden fazlasına karar verilemez⁵⁷⁴. Bu çerçevede mahkemeler Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 26. maddesinde düzenlenen usul kuralı ile bağlıdır⁵⁷⁵.

Kamu düzenini ilgilendiren, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı haller ise talepten fazlaya hüküm verme yasağının istisnasını oluşturur ve hâkim bu hallerde bu hallerde talepten fazlaya hükmedebilir⁵⁷⁶. Bununla birlikte, iş yargılaması içerisinde kamu

⁵⁷¹ **Arap**, s. 2493.

⁵⁷² **Yılmaz**, Şerh, s. 268.

⁵⁷³ **Karşlı**, Muhakeme, s. 336.

⁵⁷⁴ Yar. 9. HD. T. 05.11.1996, E. 1996/19725, K. 1996/20602 sayılı kararına göre; "Kıdem ve ihbar tazminatları hususunda dava dilekçesinde talep edilen miktarlar aşılmış olup, bu durum HUMK. md. 74 (HMK. md. 26) düzenlemesine aykırılık oluşturur ve kararın bu yönden bozulması gerekir. ; Aynı şekilde Yar. 9. HD. T. 16.12.1991, E. 1991/11080, K. 1991/16119 sayılı kararına göre; Sendika üyeliği nedeniyle iş sözleşmesi feshedilen işçi, bu nedenle kötü niyet tazminatı talep etmişse, talep aşılarak sendikal tazminat ödenmesine karar verilemez". ; Taleple bağlılığa ilişkin Yar. 9. HD. T. 09.07.1987, E. 1987/6400, K. 1987/7174 sayılı kararına göre; "Dava dilekçesinde sadece kıdem dâhil edilmeyen süre yönünden fark kıdem tazminatı istenmiştir. HUMK. md. 74 (HMK. md. 26) gereğince hâkim tarafların iddia ve savunmaları ile bağlı olup, fazlaya veya başka bir şeye hüküm veremez. Bu durum gözetilmeksizin talepte yer almayan sözleşme farklarından dolayı, kıdem tazminatı farkına hükmedilmesi, kanunun açıklanan sınırlayıcı kuralına aykırıdır"(**Bozkurt**, s. 347-348).

⁵⁷⁵ Yar. 9. HD. T. 06.04.1976 E. 1976/5702 K. 1976/11378 sayılı kararına göre; "Davacı dava dilekçesinde ücretinin 20 TL olduğunu belirtmiştir. Bilirkişinin bu miktarın üzerinde bir rakamla istenen hakları hesaplaması ve mahkemenin de bu bilirkişi raporuna istinaden karar vermesi HMK. md. 26 (HUMK. md. 76) düzenlemesine aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir" (**Uygur**, s. 474).

⁵⁷⁶ **Kuru**, C. 3, s. 3105; Yar. 10. HD. T. 22.09.1977, 8734/ 5567 sayılı kararına göre; "Davacı iş kazası neticesinde meslekte kazanma gücünde oluşan kayıp oranı karşılığı maddi ve manevi zararının ödettilmesini talep etmektedir. Bu tür davalarda geleceğe ait zararın tespiti de gerekmektedir. Bu nedenle bazı varsayımlara dayanma zorunluluğu vardır. Ne var ki gerçek belli iken varsayımlara gidilemez. Davanın görülmesi esnasında asgari günlük ücret 60 TL'ye yükseltilmiştir. Davacı kamu düzeni ile ilgili olan bu hususu ileri sürerek maddi zararının bu asgari ücretin göz önüne alınarak hesaplanmasını istemektedir ki, bu talebin hukuksal olduğu kuşkusuzdur" (**Kuru**, C. 3, s. 3106); İş yargılaması içinde asgari ücret uygulaması, pek çok dava tipinde taleple bağlılık kuralını tersine çevirebilmektedir. Yargıtay'a göre asgari ücret kamu düzenindedir ve mahkemece bu nedenle re 'sen göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede asgari ücrete ilişkin HMK. md. 26'da düzenleme altına alınan taleple bağlılık kuralı geçerli değildir. Bu konuda Yar. HGK. , T. 17.12.1997, E. 1997/10-820, K.

düzenini ilgilendiren hizmet tespit davalarında Yargıtay'ın taleple bağlılık ve kendiliğinden araştırma ilkelerine yaklaşımı farklılıklar göstermektedir. Yargıtay, hizmet tespit talebi içeren ve kamu düzenini ilgilendiren bu davalar bakımından kendiliğinden araştırma ilkesinin geçerli olduğunu belirtmiş ise de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 26. madde düzenlemesinin de dikkate alınması gerekliliğini vurgulayarak taleple bağlılığa ilişkin bir sınır getirmek istemiştir⁵⁷⁷.

Sosyal güvenlik mahkemelerinin kurulmasından önceki dönemde uygulamada sıklıkla hizmet tespit davaları ile işçilik alacaklarına ilişkin davaların birlikte açıldığı görülmekteydi⁵⁷⁸. Bu davalar bakımından tarafların işçilik alacakları üzerinde feragat, kabul veya sulh yolu ile tasarruf etmelerinde bir engel yoktu. Bu halde kabul ve feragat ilişkin beyanlar ve sulh sözleşmeleri mahkemece dikkate alınarak davanın işçilik alacaklarına yönelik kısmı açısından talebin kısmen veya tamamen kabul veya reddi yönünde karar verilmekteydi. Davanın hizmet tespitine ilişkin kısım bakımından ise yargılamaya devam edilerek ve bu konuda hüküm tesis edilmeydi⁵⁷⁹. Bununla birlikte Yargıtay daha yeni tarihli kararlarında isabetli olarak hizmet tespit talebi ile işçilik alacaklarına ilişkin⁵⁸⁰ davaların birlikte görülemeyeceği sonucuna varmıştı⁵⁸¹.

1997/1074 sayılı kararına göre; “zararlandırıcı sigorta olayına maruz kalan sigortalının tazminat hesabında, hüküm tarihine en yakın tarihte belli olan asgari ücret esas alınmalıdır. Asgari ücret kamu düzenini ilgilendirdiğinden ve bu konuda usuli kazanılmış haktan söz edilemeyeceğinden bu durum hâkim tarafından duruşmanın her aşamasında kendiliğinden gözetilmelidir” (Bozkurt, s. 354-355).

⁵⁷⁷ Bozkurt, s. 403-404; Yar. 10. HD. T. 25.12.1984, E. 1984/6557, K. 1984/6577 sayılı kararında; “Dava 1970 yılı Şubat'tan 1976 yılı Şubat ayına kadar geçen ve bildirilmeyen hizmet sürelerinin tespitine ilişkindir. HUMK. md. 74 gereğince taleple bağlılık ilkesine aykırı olarak 1970 yılı Şubat ayından önceki, 1960 yılı 57 gün, 1963 63 gün ve 1964 yılına ait 81 gün sigortasız hizmet sürelerinin tespitine karar verilmesi usul ve kanuna aykırı olup bozma nedenidir. Ancak konuya ilişkin bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden hüküm düzeltilerek onanmalıdır” (Bozkurt, s. 352).

⁵⁷⁸ Sözer, s. 429; Yar. HGK. T. 14.04.2004 E. 2004/21-226 K. 2004/223 sayılı kararına göre; “Açıklanan durum çerçevesinde hizmet tespiti ve işçilik alacaklarından kaynaklanan tazminat ve alacak davalarının birbirleriyle bağlantılı olduğu ve birlikte açılıp sonuçlandırılmasının olanaklıdır. Salt temyiz inceleme mercilerinin ayrı ve ispat şekillerinin farklı olduğu gerekçesiyle ayrılmaları gerektiği hususunun bozma nedeni yapılamayacağı sonucuna varılmış ve direnme kararı bu gerekçelerle yerinde görülmüştür” diyerek bu iki davanın birlikte görülmesi mümkün kabul edilmiştir” (Arap, s. 2494); Güzel/Okur/Caniklioğlu, s. 334, dn. 185; Günay, Davalar, s. 197 vd.

⁵⁷⁹ Arap, s. 2494.

⁵⁸⁰ Yargıtay işçilik alacaklarına ilişkin davaları hizmet tespit davalarının görülmesi bakımından güçlü delil kabul etmektedir bkz. Yar. 10. HD. T. 17.09.2009 E. 2008/8472 K. 2009/14582 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁸¹ Yar. 21. HD. T. 14.02.2012 E. 2011/10205 K. 2012/1579; “Hizmet tespiti talebine yönelik davalar sosyal güvenlik hakkı ve kamu düzenine ilişkin olup, bu davalar üzerinde kişi iradeleri belirleyici bir etkiye sahip değildir. Bu davalarda hâkim kendiliğinden araştırma yapma yetkisini haizdir. Bu yetki çerçevesinde gerektiğinde tanık ve diğer deliller vasıtasıyla doğrudan gerçeği bulma yükümü altındadır. İşçilik alacaklarına ilişkin davalar ise İK.'den kaynaklanmaktadır. Bu davalar kişi iradelerine önemli rol

Artık böyle bir durumun ortaya çıkması mümkün değildir. Zira Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Birinci Dairesi 20.11.2012 tarih 2783 sayılı kararı ile 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'ndan kaynaklanan davalarla, ilgili diğer kanunlarda yer alan, sosyal güvenlik hakkının yaşama geçirilmesine ilişkin düzenlemelerden kaynaklanan davaların Sosyal Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına girdiğini belirlemiştir. Buna karşılık işçi alacakları iş mahkemelerinde görülecektir.

verilip, taraf anlaşmalarına geçerlilik tanınan, alacak ve tazminat türünde olan davalardır. Taraflar bu tür haklarından her daim vazgeçebilir. Hâkimin kendiliğinden araştırma yapması ve tarafların bildirdiği deliller dışında delil toplaması mümkün değildir. Ayrıca Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bu davalarda herhangi bir taraf sıfatı da bulunmamaktadır. Bu çerçevede her iki dava türü, tarafların statüsü, hâkimin delil araştırma bakımından kendiliğinden hareket etmesi, taraf iradelerine tanınan yol, dava konusu haktan vazgeçilip geçilemeyeceği gibi hususlarda birbirinden tamamen farklı özellikler arz etmektedir. Her iki davanın birlikte görülmesi halinde, davanın birinde bir kısım delillerin kendiliğinden dikkate alınması, diğerinde alınmaması gerekecektir ki aynı dosyada çelişkili kararlar yer alabilecektir. Ayrıca işçilik haklarına ilişkin olarak dairelerin kararları arasında farklı uygulamalar ortaya çıkabilecektir. Bunun yanında temyiz aşamasında inceleme mercileri farklı olan bu davaların birbirinden farklı sonuçlandırılmasında hukuki güven ve istikrar bakımından yarar bulunmaktadır. İşçilik haklarına ilişkin olarak kesinleşen hüküm, hizmet tespit davasında sadece kuvvetli delil olarak değerlendirilmekte ve davada taraf sıfatı bulunmayan Sosyal Güvenlik Kurumu yönünden bağlayıcı olmamaktadır. Mahkemenin bu maddi ve hukuksal olguları gözetmeksizin, birbirinden tamamen farklı iki davayı ayrı ayrı başvurma ve nisbi harca tabi olduğunu da göz ardı ederek bir arada görmesi usul ve kanuna aykırı olup bozma nedenidir” (Tuncay, Ekmekçi, s. 249, dn. 66).

SONUÇ

Tasarruf ilkesi maddi hukuktaki tasarruf özgürlüğünün usul hukukuna bir yansıması ve tamamlayıcısı olup, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. İlke gereğince taraf talebi olmaksızın hâkim, bir davayı kendiliğinden inceleyemez ve karara bağlayamaz. Açıkça kanunda belirtilmedikçe hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. Kişilerin üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği dava konusu hakkında dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder.

Yine ilkeyi tamamlayan hüküm verilebilmesi için gereken dava malzemesinin getirilme yetkisinin taraflara ait olduğunu belirten taraflarca getirilme ilkesi de çalışmamızda incelemeye tabi tutulmuştur. Bu ilke yargılamada menfaatlerini en iyi kendilerinin koruyabileceği, zira aralarında menfaat zıtlığı bulunduğu düşüncesinden ortaya çıkmış olup iş yargılamasında da bu ilke geçerlidir. Bununla birlikte Yargıtay uygulamasında da görüldüğü üzere hizmet tespit davalarında hâkimin uyuşmazlığı çözüme hususunda delillere kendiliğinden başvurabilmesi mümkündür.

Tezimizde diğer bir ilke olarak tasarruf ve taraflarca getirilme ilkelerinin doğal bir sonucu olan taleple bağılığa değinilmiştir. İş yargılamasında da hâkim taraf talepleri ile bağılıdır. Yargıtay kamu düzenini ilgilendiren hizmet tespit davalarında da çalışılan dönemlere ilişkin olarak taraf talepleri ile bağılı olduğunu vurgulamıştır.

Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, mahkeme davayı aydınlatmaya yönelik tüm vakıa ve ispat araçlarını kendiliğinden yargılamaya getirmek ve incelemeye konu almak hakkını haizdir. Esas itibarıyla bu ilke kamu yararı ve kamu düzenini ilgilendiren davalarda uygulama alanı bulmaktadır. Dolayısıyla iş yargılaması içerisinde hizmet tespit davalarında ilkenin uygulanması suretiyle her türlü delil hâkimce yargılamaya dâhil edilebilmektedir.

Bu ilkeler üzerine inşa edilen iş yargılaması ucuzluk, çabukluk, kolaylık ve uzmanlık niteliklerini bünyesinde barındıran iş mahkemeleri tarafından yerine getirilmektedir. Farklı yargılama usulünün bulunduğu iş mahkemeleri teşkilatı ve uyguladığı usule de çalışmamızda yer verilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, iş mahkemelerinde uygulanan yargılama usulünü değiştirmiş ve bazı davalar bakımından öngörülen usul farklılıkları giderilerek yargılamada basit yargılama

usulünün uygulanacağı düzenleme altına alınmıştır. Bunun yanında basit yargılamada hüküm bulunmayan hallerde yazılı yargılamaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı da HMK.'nin açık düzenlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezimizin ikinci bölümünde, tasarruf ilkesinin kapsamı altında taraf egemenliğinin neticesi olan yedi hukuksal kuruma yer verilmiştir.

Dava konusunun devri, işe iade davası sürerken iş yerinin bir başkasına devredilmesi kapsamında ele alınmıştır. Davanın konusuz kalması hususu da yine işe iade davalarında görülebilecek birtakım özel durumlar çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır.

Yargılamanın taraflarca takip edilmemesi ve karşı tarafın rızasıyla davanın geri alınması kurumunda, kişi ileride ne zaman isterse davasını tekrar açabilme olanağına sahip olmaktadır. Tasarruf ilkesinin bu iki görünüm biçiminin, ilkenin sınırlı uygulama alanı bulduğu hizmet tespit davalarında da tam olarak uygulama alanı bulabileceği vurgulanmıştır.

İş yargılamasında da taraflar, yine tasarruf ilkesi gereğince sulh, kabul ve feragat kurumları vasıtasıyla yargılamaya her aşamada son verebilmektedir. Ancak bu durum yine kamu düzenini ilgilendiren ve sosyal güvenlik hakkına ilişkin olan hizmet tespit davalarında özellik arz etmektedir. Sosyal güvenlik sosyal devlet ilkesinin en önemli aralarından birisidir. Bu hak Anayasa'da yer alan vazgeçilemez, devredilemez temek bir insan hakkı mahiyetindedir. Bu hakkı korumaya yönelik olarak Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 86. maddesinde; aylık prim ve hizmet belgesi işveren tarafından verilmeyen veya çalıştıkları Kurumca tespit edilemeyen sigortalılar, çalıştıklarını hizmetlerinin geçtiği yılın sonundan başlayarak beş yıl içerisinde iş mahkemesine başvurarak, alacakları ilâm ile ispatlayabilirlerse, mahkeme kararında belirtilen aylık kazanç toplamları ile prim ödeme gün sayılarının dikkate alınacağını düzenleme altına almıştır.

Kişi çalışmaya başlamakla bu hakka kendiliğinden sahip olmakta ve bu hak çalışanların geleceğini teminat altına almaktadır. Sosyal güvenlik hakkını koruma amacına yönelik hizmet tespit davası Kurumun hak alanını ve kamu düzenini doğrudan ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Kurumun davadaki durumu son düzenlemeler kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tasarruf ilkesinin ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildiği davalarda uygulama alanı bulmasından dolayı, hizmet tespit davalarında sınırlı bir uygulamaya sahip olduğu söylenebilir. Özel olarak bakıldığında sulhu düzenleyen 313. maddede ve kabul kurumuna yer veren 308. maddede tarafların üzerinde serbestçe tasarrufundan bahsedilmek suretiyle tasarruf ilkesine vurgu yapılmıştır. Her ne kadar feragat düzenleme altına alan 307. maddede doğrudan bu yönde bir düzenlemeye yer verilmese de gerekçede üzerinde serbestçe tasarruf edilemeyecek davalardan söz edilerek kurumun uygulanma alanına ilişkin bir çerçeve çizilmiştir. Netice itibariyle sulh, kabul ve feragat uygulaması iş yargılaması içinde hizmet tespitinde özellik arz etmekte ve tam uygulama alanı bulamamaktadır.

KAYNAKÇA

Akil, Cenk, Hukuk Muhakemeleri Kanununda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi, GÜHFD, Ankara 2012 (Sulh)

Akyiğit, Ercan, İçtihatlı ve Açıklamalı İş Kanunu Şerhi, C. 1, B. 3, Ankara 2008

Akyiğit, Ercan, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Emsal Yargıtay Kararları, C. 2, İstanbul 2003

Alangoya, Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979

Alangoya, Yavuz/ Yıldırım, M. Kamil/ Yıldırım, Nevhis Deren, Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul 2009

Alper, Yusuf, Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, Bursa 2003

Ansay, Sabri Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960 (Yargılama)

Ansay, Sabri Şakir, Sulh, AÜHFD 1944, C. 1, S. 2 (Sulh)

Arap, Erdal, Hüküm Verilmeksizin Davanın Sona Ermesi Halleri ve Söz Konusu Hallerin Hizmet Tespiti Davaları Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Sarper Süzek’e Armağan, C. 3, İstanbul 2011

Araslı, Utkan, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar Açıklama Yorum Yüksek Mahkeme Kararları, C. 1, Ankara 2002

Arıcı, Kadir, Sosyal Güvenlik Dersleri, Ankara 1999

Arslan, Aziz Serkan, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Ankara 2012

Aslan, Leyla Akyol, Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat: Ankara 2010

Aslanköylü, Resul, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Şerhi, Ankara 2010

Atalı, Murat, Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Vakıalar Hakkında Dava Dışında Edindiği (Şahsi) Bilgisini Kullanması, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009

Becker, Eberhard- Ekkehard, Dava Malzemesinin Taraflarca Getirilmesi İlkesinin Esasları ve Sınırları, Çev. **Yıldırım**, M. Kamil: İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, B. 7, İstanbul 2012

Berki, Şakir, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1959

Bilgili, Abbas, Hizmet Tespiti Davaları, Adana 2011

Bolayır, Nur, Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri, İstanbul, 2009

Bozer, Ali, Türk Hukukunda Sosyal Sigortalara Genel Bir Bakış, Ankara, 1963

Bozkurt, H. Argun, İş Yargılaması Usul Hukuku, B. 4. , Ankara 2012

Börü, Levent, Dava Konusu Kavramı ve Teorileri, Batider S. 2, Ankara 2012 (Teoriler)

Bulut, Mehmet, Türk Hukuk Sisteminde Hizmet Sözleşmesi Gereği Açılan Hizmet Tespit Davaları, TBB Dergisi, S. 97, Ankara 2011

Çankaya, Osman Güven/**Günay**, Cevdet İlhan/**Göktaş**, Seracettin, Türk Hukukunda İşe İade Davaları, B. 2, Ankara 2006

Çankaya, Osman Güven/**Çil**, Şahin, İş Hukukunda Üçlü İlişkiler, Ankara 2006

Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, İstanbul 2010

Çenberci, Mustafa, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1969 (Mahkemeler)

Çenberci, Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara 1985 (Sigortalar)

Dedeğaç, Ender, Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri, Ankara 2011

Deynekli, Adnan, Medeni Usul Hukukunda Yeni Kanun Yolunun Mevcut Dosyalara Etkisi, Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 23, Eylül 2011

Dilik, Sait, Sosyal Güvenlik, Ankara 1992

Doğan, Yenisey Kübra, İş Hukukunun Kendine zg Emredici Doğası: Sosyal Kamu Düzeni Kurallarına Bir Bakış, Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan, C. 1, İstanbul 2011

Doğan, Mehmet, Hukuk Muhakemeleri Usulünde Gıyapta Yargılama ve Dosyanın İşlemden Kaldırılması, Ankara 1979

Duman, Barış, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Hizmetlerin Tespiti, Ankara 2002

Elgün, Emel Şeyda, Medeni Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları, Ankara 2011

Erman, Eyüp Sabri, İş Davaları ve Tatbikatı, Ankara 1956

Erdemir, İlter, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, İstanbul 1986

Ermenek, İbrahim, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 1-143. Maddelerinin Değerlendirilmesi ve n İnceleme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Borçlar Kanunu Sempozyumu, Editör. Emel Badur, Ankara 2011 (Değerlendirme)

Ermenek, İbrahim, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, Ankara 2009 (Kabul)

Görgün, Şanal/ **Kodakoğlu**, Mehmet, Medeni Usul Hukuku, B. 2, Ankara 2012

Günay, Cevdet İlhan, İş Davaları, Ankara 2012 (Davalar)

Günay, Cevdet İlhan, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2000 (Mahkemeler)

Güzel, Ali/**Okur**, Ali Rıza/**Canikliğlu**, Nurşen, Sosyal Güvenlik Hukuku, B. 14, İstanbul 2012

İyikli, Ahmet Cahit, Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi zerine Bir İnceleme, TBB. Dergisi, S. 106, Ankara 2013

Kar, Bektaş, İş Güvencesi ve Uygulaması, B. 2, Ankara 2011 (İş Güvencesi)

Kar, Bektaş, İş Yargılmasına Hâkim Olan İlkeler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, zel S. , 2013, s.869-882, Basım Yılı: 2014 (İlkeler)

Karaok, Hasan, İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi, 274 ve 275 Sayılı Yasalardan Doğan Uyuşmazlıkların Yargılama Yeri, İstanbul 1968

Karlı, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, B. 3, İstanbul 2012 (Muhakeme)

Kılıçoğlu, Mustafa, İş Yargılamaları Usulü, İstanbul 2011

Kılıçoğlu, Mustafa/**Ada** İlayda Kılıçoğlu, 4857 Sayılı İş Kanunu Yorumu ve Yargıtay Uygulaması, B. 2, Ankara 2013

Kılıçoğlu, Mustafa/**Şenocak**, Kemal, İş Kanunu Şerhi, B. 3, İstanbul 2013

Kılınç, Ayşe, İş Mahkemeleri ve İş Mahkemelerinde Yargılamanın Özellikleri, TBB Dergisi, S. 86, Ankara 2009

Kiraz, Taylan Özgür, Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, B. 2, Ankara 2013

Konuralp, Haluk, Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları, Ankara 1999

Korkusuz, Refik/**Uğur**, Suat, Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş, Ankara 2010

Köseoğlu, Ali Cengiz, İş Sözleşmesinin Geçersiz Nedenle Feshinin İhbar ve Kıdem Tazminatına Etkisi, Sicil İş Hukuku Dergisi, Aralık 2010, Yıl 5, Sayı 20

Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 2, B. 6, İstanbul 2001

Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 3, B. 6, İstanbul 2001

Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 4, B. 6, İstanbul 2001

Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 5, B. 6, İstanbul 2001

Kuru, Baki, “İş Mahkemeleri”, TBB’nin Düzenlediği I. Türk Hukuk Kongresi’ne Sunulan Tebliğ, Ankara, 1971 (İş Mahkemeleri)

Kuru, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder, Medeni Usul Hukuku, B. 23, Ankara 2012

Kurucu, Oğuz, İş Yargısı, İş Mahkemelerinde Yargılama Yöntemi, Ankara 1994

Meriç, Nedim, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara 2011

Mollamahmutoğlu, Hamdi/**Astarlı**, Muhittin, İş Hukuku, B. 5, Ankara 2012

Muşul, Timuçin, Medeni Usul Hukuku, B. 3, Ankara 2012

Ocak, Uğur, 4857 Sayılı İş Kanununa Göre 9. Hukuk Dairesinin Emsal İçtihatlarıyla İşçilik Alacakları, C. 2, Ankara 2013

Önen, Ergun, Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972

Özbek, Mustafa, Anayasal Hak ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk (Medenî Usul ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı) , Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 15-16 Ekim 2010, TBB Yayın No: 215, Ankara 2012

Özcan, Durmuş, Uygulamalı İş Davaları, Ankara 2013

Özekes, Muhammet, İş Kanunu'nun 20 ve 21. Maddelerinin Medeni Yargılama ve İcra Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru'ya Armağan, Ankara 2004

Pekcanitez, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, B. 14, Ankara 2013

Postacıoğlu, İlhan E. , Medeni Usul Hukuku Dersleri, B. 6, İstanbul 1975 (Dersler)

Rechberger, Walter. H/Daphne- Ariane: Grundriss des österreichen Zivilprozessrechts, Erkenntnisverfahren, Aufl. 7, Wien 2009

Saraç, Coşkun, Sigortalı Hizmetlerin Hükmen Tespiti, Osman Güven Çankaya'ya Armağan, Ankara 2010

Sarisözen, İsmet, İş Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulü Konusunda Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Prof. Dr. Akif Enginay'a 65 inci Yaş Günü Armağanı, Ankara 1981

Schilken, Eberhard, Zivilprozessrecht, Aufl. 4. Neu Bearbeitete, Carl Heymanns Verlag
2002

Sözer, Ali Nazım, Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, İstanbul, 2013

Süzek, Sarper, İş Hukuku Genel Esaslar, Bireysel İş Hukuku, İstanbul 2012

Şahlanan, Fevzi, İş Yargılaması, İstanbul 1977

Tandoğan, Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 1, İstanbul 2008

Tanrıver, Süha, Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları
ve Özellikle Arabuluculuk, Makalelerim, Ankara 2007 (Arabuluculuk)

Tanrıver, Süha, Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler, Makalelerim 1, Ankara 2005
(Sulhler)

Tanrıver, Süha, Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller, Makalelerim 5, Ankara 2005
(Kabuller)

Tezel, Ali/**Kurt**, Resul, Sosyal Güvenlik Reformu Yorum ve Açıklaması, B. 6, Ankara
2009

Tuncay Can A. , İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi Üzerinde Düşünceler, İstanbul 1988

Tuncay, Can A./**Ekmekçi**, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, B. 16, İstanbul 2013

Tunçomağ, Kenan, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, İstanbul 1990

Tutumlu, Mehmet Akif, Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi, B. 4,
Ankara 2007 (Deliller)

Tutumlu, Mehmet Akif, Medeni Usul Hukuku Sorunları, Ankara 2009 (Sorunlar)

Tutumlu, Mehmet Akif, Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Ankara
2013 (Ön İnceleme)

Umar, Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011

Uşan, M. Fatih, İş Hukuku, Ankara 2006 (İş Hukuku)

Uşan, M. Fatih, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları, B. 2, Ankara 2009
(Sosyal Güvenlik)

Uygur, Turgut, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kavramlar-Yargılama, Ankara 1980

Üstündağ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, 6. B, İstanbul 1997

Yıldırım, Kamil, Bilirkişi Delilinin Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukundaki Durumu, Prof. Dr. Baki Kuru'ya Armağan, Ankara 2004 (Bilirkişi)

Yıldırım, Nevhis Deren, Hâkimle Tarafların İşbirliği ve Yarattığı İdeolojik Çağrışımlar, Prof. Dr. Baki Kuru'ya Armağan, Ankara 2004 (Çağrışımlar)

Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2012

Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, B. 1, Ankara 2003

Yılmaz, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Getirdiği Yeni Hükümler, Ankara 2012 (Hukuk Muhakemeleri)

Yılmaz, Zekeriya, Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Davanın Açılmamış Sayılması, B. 3, Ankara 2011 (Açılmamış Sayılma)

Kazancı İçtihat Bilgi Bankası

Ulusal Yargı Ağı Projesi Sistemi (Uyap Sistemi)